

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1911.   Första kammaren.   Nr 26.

Onsdagen den 10 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.; och dess förhandlingar leddes i början af herr vice talmannen.

Justerades protokollet för den 3 i denna månad.

Anmälades och bordlades
bevillningsutskottets betänkanden:

nr 24, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående införsel, tillverkning och försäljning af sackarin m. m., dels ock en i ämnet väckt motion;

nr 25, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om vissa ändringar i 8 och 50 §§ af förordningen den 18 september 1908 angående stämpelafgiften;

nr 27, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående rätt att hos statskontoret erhålla upplysning i fråga om skyldighet att utgöra stämpelafgift; äfvensom

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 13, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att den till städerna under villkor af oförytterlighet donerade jord ej må afhändas städerna utan Riksdagens samtycke m. m.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran följande nästlidne dag bordlagda ärenden, nämligen statsutskottets utlåtanden nr 63—70, sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtande nr 2, bevillningsutskottets betänkande nr 26 äfvensom lagutskottets utlåtande nr 47.

Föredrogos och lades till handlingarna jordbruksutskottets under gårdagen bordlagda memorial:

nr 84, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående sådan ändring i gällande lagstiftning, att rätten till fiske göres oberoende af strandäganderätten, samt

nr 85, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående fastställande af grunder för tomträttsupplåtelse från kronojord.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran jordbruksutskottets sistlidne dag bordlagda utlåtanden nr 86 och 87.

Vid föredragning af jordbruksutskottets under gårdagen bordlagda utlåtanden:

nr 88, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af rätt till bearbetande af icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord,

nr 89, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af kronan tillhörande jordägareandelar i grufvor, samt

nr 90, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående afstående eller upplåtelse i vissa fall af mark från kronoegendomar,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran jordbruksutskottets nästlidne dag bordlagda utlåtande nr 91—95 äfvensom Första kammarens första tillfälliga utskotts samma dag bordlagda utlåtande nr 14.

*Om samman-
slagning af
försvarsde-
partementen.*

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 6 och 9 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 23, i anledning af väckta motioner om ändring af §§ 5, 6 och 15 regeringsformen.

Uti en inom Första kammaren väckt motion, nr 44, hade herrar *Blomberg* och *Steffen* föreslagit, »att Riksdagen måtte såsom hvilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga följande förslag till ändrad lydelse af §§ 5, 6 och 15 regeringsformen:

Regeringsformen.

§ 5.

*Om samman-
slagning af
försvarsde-
partementen.*

(Forts.)

Statsrådet skall bestå af tio ledamöter, bland hvilka — — — ledamöter af statsrådet.

§ 6.

Af statsrådet skola sju vara chefer och föredragande, hvar för sitt departement, nämligen:

- ministern för utrikes ärendena för utrikesdepartementet;
- en chef för justitiedepartementet;
- en chef för försvarsdepartementet, hvilken tillika vare Konungens rådgifvare i kommandomål;
- en för civildepartementet;
- en för jordbruksdepartementet;
- en för finansdepartementet;
- en för ecklesiastikdepartementet.

Den närmare fördelningen af ärendena, departementena emellan, bestämmes af Konungen genom en särskildt utfärdad, offentlig kungjord stadga.

Bland de tre statsråden utan departement böra minst två hafva förvaltat civil beställning.

§ 15.

Kommandomål, hvarmed förstås sådana, som Konungen, i egenskap af högste befälhafvare öfver krigsmakten till lands och sjöss, omedelbarligen besörjer, må Konungen, då han själf förer riksstyrelsen, afgöra i närvaro af chefen för försvarsdepartementet. Honom åligge, vid ansvar, att, då dessa mål — — — göra det afseende, honom godt synes.»

Uti en inom Andra kammaren väckt motion, nr 182, hade herrar *A. C. Lindblad, Hj. Branting, F. W. Thorsson, Gustaf Strömberg, Värner Rydén, A. J. Christierson, Herm. Lindqvist, Bernh. Eriksson, L. J. Carlsson, E. C. Kropp, N. A:son Berg, Hjalmar Rissén, C. Winberg, N. Edv. Lindberg, J. A. Wallin, G. A. Rundgren, Johan Förssell, Joh. Åberg, Nils Persson, Viktor Larsson, C. E. Svensson, K. A. Borg, J. Hasselquist, Erik Palmstierna, O. H. Waldén, Sven Linders, Knut Tengdahl, Aug. Nilsson, Carl Lindhagen, Ernst Söderberg, J. T. Johansson, Sven Persson, E. A. Leksell och Charles Lindley* framställt samma förslag som herrar Blombergs och Steffens ofvan återgifna.

Utskottet hade i detta utlåtande på anförda skäl hemställt, att herrar Blombergs och Steffens samt herr Thorssons m. fl.

Om samman-
slagning af
försvarsde-
partementen.

(Forts.)

förevarande motioner icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade afgifvits af herrar af *Callerholm, Nilsson, Ericsson, Berg, Edén* och *Gripenstedt*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen måtte i anledning af förevarande motion, i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville vid behandlingen af frågan om statsdepartementens omreglering fästa sin uppmärksamhet vid önskvärdheten däraf, att de båda försvarsdepartementen blefve sammanslagna till ett departement.

Vidare hade reservation afgifvits af herrar *Sjöholm* och *Clason* i fråga om utskottets motivering.

Herr Steffen: Såsom af motionen synes, innebär den en hemställan, att Riksdagen måtte såsom hvilande till vidare grundlagsenlig behandling antaga ett förslag om de båda försvarsdepartementens sammanslagning till ett försvarsdepartement. Här om har Andra kammaren för sin del 1908 beslutit en skrifvelse till Kungl. Maj:t. Däremot kan jag icke finna, att den s. k. försvarskommittén i sitt den 10 december 1910 afgifna betänkande ansett sig kunna upptaga frågan till granskning och besvarande. Detta beror gifvetvis på de instruktioner, som ifrågavarande kommitté har erhållit. Det torde likväl icke vara utan sitt särskilda intresse att i detta sammanhang granska dessa instruktioner samt kommitténs eget utlåtande i detta afseende. Det heter på följande sätt: »De förslag till stärkandet af vårt lands försvar, hvilka för granskning öfverlämnats till kommittén, leda sitt ursprung från Kungl. Maj:ts den 5 januari 1906 meddelade beslut angående upprättande af en för armén och flottan samfällid plan för rikets försvar. Vid föredragningen af detta ärende yttrade dåvarande herr statsministern till statsrådsprotokollet, »bland annat:» »För att uppnå största möjliga effektivitet åt landets försvarskrafter synes det vara erforderligt, att en närmare samverkan anordnas mellan de båda olika grenarne af försvarsväsendet. Första förutsättningen för en sådan samverkan är, att en gemensam försvarsplan uppgöres med hufvudsyfte att i stora drag klargöra, hvilken verksamhet armén och hvilken verksamhet flottan bör utveckla under olika eventualiteter af fientligt angrepp mot vårt land, samt hvilka anordningar med afseende härpå böra vidtagas till stärkande under fredens dagar af armén och flottan. — Den sålunda ifrågasatta försvarsplanen torde böra förslagsvis uppgöras af chefen för generalstaben och chefen för flottans stab i samråd med hvarandra.» Vidare yttrade dåvarande herr statsministern: »Det har också upprepade gånger inom Riksdagen framhållits såsom ett önskemål, att man måtte söka ernå ett fullt rationellt utnyttjande af den värnkraft vårt folk kan åstadkomma, bland annat genom ett samarbete mellan måls-

männen för landt- och sjöförsvaret.» Af detta regeringschefens uttalande framgår, synes mig, med all möjlig tydlighet, att det i vårt land faktiskt saknas en nödvändig sammanorganisering af arméns och flottans verksamhet för deras gemensamma ändamål, fosterlandets försvar. Och då frågar jag mig: hvad hade legat närmare till hands, när ett så ödesdigert missförhållande blifvit upptäckt och erkänt från högsta ort, än att denna s. k. försvarskommitté, som nu haft till uppgift att »granska förslag till samfällid plan för rikets försvar», hade fått sig förelagd äfven frågan om de båda försvarsdepartementens sammanslagning? Det är ju gifvet, att denna kommitté i sammanhang med sitt öfriga arbete kunnat kasta ett ganska väl behöfligt ljus på denna fråga, och att det icke behöft ifrågakomma någon onödig upprepning af det arbete, som departementalkommittén å sin sida utfört. Då emellertid så icke synes hafva skett, då försvarskommittén icke kunnat sysselsätta sig med denna fråga, förefaller det mig, som Riksdagen hade alla skäl att taga för gifvet, att den nu arbetande s. k. departementalkommitténs förslag i frågan väl kunde behöfva kompletteras genom ett klart uttalande från Riksdagens egen sida beträffande önskvärdheten af en utredning om eventuell sammanslagning af de bägge försvarsdepartementen. Ty det synes mig icke föreligga några grundade skäl att antaga, att regeringens intresse är så starkt för just denna fråga, att riksdagen bör lämna den helt och hållet i regeringens händer utan något uttalande. Dessutom tror jag mig veta, att det inom riksdagens båda kamrar finnes en ganska stark opinion för sammanslagning, och detta talar ju då ytterligare för ett uttalande från Riksdagen.

Då meningarna likväl torde vara delade beträffande lämpligheten redan nu af ett positivt beslut från Riksdagens sida — d. v. s. ett sådant beslut, som innehålles i min motion om ändring af vissa paragrafer i regeringsformen — vill jag, herr talman, med frånträdande af min motion, yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen, i hvilken hemställes: »att Riksdagen må, i anledning af förevarande motion, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville vid behandlingen af frågan om statsdepartementens omregiering fästa sin uppmärksamhet vid önskvärdheten däraf, att de båda försvarsdepartementen varda sammanslagna till ett departement.»

Herr Sjöholm: Som herrarna finna af betänkandet, har jag biträdt utskottets hemställan. Men jag har icke kunnat gilla utskottets motivering, åtminstone icke den del, som icke står i något sammanhang med själfva hemställan. Första punkten i motiveringen godkänner jag, ty där angifves skälet, hvarför man icke kan bifalla motionen. Likaså den sista delen, som närmare utvecklar samma skäl. Men det är en passus som lyder så:

Om sammanslagning af försvarsdepartementen.
(Forts.)

Om sammanslagning af försvarsdepartementen.
(Forts.)

»Ehuru väl utskottet för sin del finner tanken på en förening af de båda departementen vara synnerligen beaktansvärd, såsom beredande ökad möjlighet för en kraftig samverkan mellan de olika grenarna af försvarsväsendet» etc. I fortsättningen säger utskottet, att det anser det olämpligt att fatta ett positivt beslut rörande ifrågavarande spørsmål. Med de citerade orden har utskottet gjort ett positivt uttalande, som jag anser lika olämpligt. Därigenom har man bundit händerna för framtiden, och man har liksom utöfvat ett tryck på departementalkommitténs utredning.

Skälet till en sådan här sammanslagning angifves vara, att det skulle blifva en samverkan. Ja, det kan det lätt bli, men det är icke sagdt, att det leder till ett godt resultat. Om det blir en landtofficer, som blir chef för det gemensamma departementet, kan det hända, att flottans intressen icke blifva så väl bevakade; tvärtom, om det blir en sjöofficer, kan armén få sitta emellan; och om den tredje möjligheten inträffar, att det blir en politisk person, som icke har någon fackkunskap, är det icke heller sagdt, att det blir fullt tillfredsställande. En samverkan finnes redan nu därigenom, att landt- och sjöförsvaret hafva gemensamma öfningar, och detta anser jag vara den viktigaste samverkan, som kan finnas. Genom ett sådant här uttalande, som utskottet gjort, synes det mig, att man föregriper utredningen lika som man skulle hafva gjort det genom ett beslut om aflåtaude af en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran, att denna sammanslagning skulle ske. Jag tycker att det är onödigt bägge delarne, ty kammaren har i hvardera fallet bundit sig, och det står ej i öfverensstämmelse med kammarens traditioner att göra ett dylikt uttalande. Det är så mycket mer obehöfligt, som man härigenom kommer att gifva ett stöd åt motionen, som egentligen går i riktning att befordra afväpning.

Jag skall därför, herr talman, tillåta mig att föreslå, att utskottets motivering får följande lydelse: »Efter hvad till utskottets kännedom kommit är frågan om landt- och sjöförsvarsdepartementets sammanslagning till ett departement för närvarande föremål för utredning af den s. k. departementalkommittén», och därför synes det utskottet ej vara lämpligt, att Riksdagen genom positivt beslut rörande ifrågavarande spørsmål redan innevarande år skulle föregripa resultatet af den fullständiga utredning, hvarmed departementalkommittén nu är sysselsatt. Då blir det fullständig motivering för afslag, utan att man gör något uttalande, som innebär ett föregripande af utredningens resultat.

Herr Trygger: Den förste ärade talaren har förebrått utskottet, att utskottet icke tillräckligt tydligt uttalat, att de båda försvarsdepartementen böra sammanslås, och den siste ärade talaren har förebrått oss att vi för kraftigt uttalat oss i den

riktningen. Jag undrar, om icke dessa båda yttranden visa, att utskottet har lyckats nå den gyllene medelvägen. Vi hafva verkligt den uppfattning, att denna fråga är synnerligen beaktansvärd, och jag förstår icke, att det skulle vara farligt att uttala detta. Men å andra sidan hafva vi uttryckligen sagt, att vi icke kunna vara med om, att något definitivt beslut fattas, innan den grundliga utredning, som nu pågår, blifvit utförd och inkommit till Kungl. Maj:t. Jag kan icke finna annat, än att detta är det rätta, och yrkar bifall till utskottets hemställan.

*Om samman-
slagning af
försvarsde-
partementet.*
(Forts.)

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr vice talmannen, att i afseende på förevarande utlåtande, förutom beträffande motiveringen, hvartill han ville återkomma efteråt, yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af herr *Steffen*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herrar af Callerholm m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation.

Härefter gjordes propositioner enligt dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Beträffande härefter motiveringen anförde herr vice talmannen, att i afseende därå yrkats, dels att utskottets motivering skulle godkännas, dels ock, af herr *Sjöholm*, att den mening, som å sid. 3 i det tryckta utlåtandet började med orden: »Ehuruväl utskottet» och slutade med »synes det dock utskottet» utbyttes mot orden »och därför synes det».

Sedermera gjordes propositioner jämlikt dessa båda yrkanden, och förklarades propositionen på godkännande af utskottets motivering vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 6 och 9 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 24, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående utredning om hvilka ärenden äro att hänföra till kommandomål m. m.

*Om utredning
angående be-
greppet kom-
mandomål
m. m.*

I en inom Andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 29, hade herr *Wavrin* hemställt, »det Riksdagen ville besluta att i skrifvelse till Kungl. Maj:t begära, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda:

dels hvilka ärenden äro att hänföra till hvad nu benämnas kommandomål; och

dels hvilka af dessa ärenden äro af den beskaffenhet, att de på ofvan angifna grunder kunna och böra, såsom ägt rum med de ministeriella målen, på gränsen till hvilka de ock stå, varda öfverförda till handläggning i statsrådet; samt

till Riksdagen inkomma med de framställningar, som af utredningen föranledas.»

Om utredning
angående be-
greppet kom-
mandomål

m. m.
(Forts.)

Utskottet hade i förevarande utlåtande på anfördt skäl hemställt, att herr Wavrinskys motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade afgifvits af herrar *Berger, af Callerholm* och *Jansson*, friherre *Bonde*, samt herrar *Almqvist, Nilsson, Ericsson, Magnusson, Berg* och *Edén*, hvilka yrkat, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen, med anledning af herr Wavrinskys motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t i sammanhang med frågan om statsdepartementens omreglering äfven taga i öfvervägande, huruvida icke omfattningen af begreppet kommandomål borde närmare bestämmas och vissa viktigare ärenden, hvilka hittills behandlats såsom kommandomål, öfverföras till handläggning i statsråd.

Herr *Berger*: Det är uppenbart, att lagändring i fråga om kommandomålen är absolut nödvändig. Dels behöfver bestämmas, hvilka mål som äro att betrakta som kommandomål — därom finnas nu icke några klara bestämmelser —, och dels böra vissa viktiga mål, som nu behandlas såsom kommandomål, öfverflyttas till behandling i hela statsrådet. Det innebär ju i själfva verket en betydande våda, att Konungen skall hafva rätt, såsom nu är fallet, att t. ex. på inrådan af allenast krigsministern draga tillsammans trupper invid gränsen till ett främmande rike, eller att Konungen skall kunna på inrådan af allenast sjöministern demonstrativt förlägga vår flotta utanför ett främmande lands kust. Här behöfvas gifvetvis lagändringar.

Reservanterna mot utskottets betänkande hafva nu trott, att det vore lämpligt att Riksdagen skrefve till Kungl. Maj:t med begäran om förslag till de sålunda nödvändiga lagändringarna, hvaremot utskottet med tio röster mot tio funno det vara tillräckligt, att i motiveringen till utskottets utlåtande ett sympatiuttalande gjordes för motionen. Utskottets majoritet har nöjt sig härmed under åberopande af, att det kommit till utskottets kännedom, att frågan om kommandomålen är under utredning i den s. k. departementalkommittén. Nu är det emellertid så, att i det kungl. bref af den 11 december 1908, som afgick till departementalkommittén, då den tillsattes, icke alls nämnes något särskildt om kommandomålen. Och man bör för öfrigt icke sätta allt för stor tillit till kommittéer och hvad de antagas kunna komma att göra. Ledamöterna i kommittéerna växla ju ofta ganska betydligt, och man finner ju till och med ibland, att kommittéer upplösas af Kungl. Maj:t.

Då Riksdagen aldrig uttalat sig hos Kungl. Maj:t i denna viktiga fråga, hafva reservanterna ansett det vara lämpligt, att vi nu begagna tillfället att aflåta en skrifvelse i ämnet till Kungl. Maj:t. Jag yrkar därför bifall till reservationen.

Herr Trygger: Med afseende å kommandomålen är det i själva verket tre frågor, som erbjuda sig till afgörande, nämligen hvilka af dessa mål som böra öfverflyttas till statsrådet, vidare hvilka som böra kvarstå och behandlas på samma sätt som de nuvarande kommandomålen, och så slutligen, om icke vissa enklare saker rent af skulle kunna afgöras af lägre myndigheter. Alla dessa frågor äro nu föremål för utredning af departementalkommittén. Det är visserligen sant, som den föregående ärade talaren sade, att i departementalkommitténs instruktion det icke finnes något särskildt bestämdt om kommandomålen, men det är alldeles omöjligt för departementalkommittén att fullgöra det uppdrag, som är den lämnadt, utan att komma in på kommandomålen. Faktiskt har också departementalkommittén tagit dem under behandling. Vid sådant förhållande vore det bra egendomligt, om Riksdagen skulle skriva på sätt reservanterna föreslagit. Och jag vill tillägga, att den föreslagna skrifvelsen är så tillvida ofullständig, att den icke alls fäster någon uppmärksamhet vid frågan, huruvida icke vissa af de nuvarande kommandomålen äro af den enkla beskaffenhet, att de rent af skulle kunna öfverflyttas till lägre myndigheter och ej behöfva afgöras af Konungen vare sig i statsrådet eller i kommandoväg.

Jag ber också att få erinra, att utskottet i sin motivering förklarar, att den tanke, som ligger till grund för motionen, är synnerligen beaktansvärd, och däri ligger ju ett uttalande af sympati för motionen.

På de grunder jag nu anfört får jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Berger: Med anledning af den anmärkning, som utskottets ärade ordförande gjorde därom, att reservanterna skulle hafva glömt en punkt här, vill jag säga, att i nämnda kungl. bref finnes det yttrandet af Kungl. Maj:t, att det må komma under öfvervägande i kommittén, »huruvida för vissa ärenden annan ordning för deras beredning och afgörande än den nu gällande må vara af förhållandena påkallad». Det är ju visserligen icke heller där tal om kommandomålen, men där måste väl afses en undersökning, som skall gälla alla mål.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr vice talmannen, att i afseende på förevarande utlåtande yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet afgifna reservation.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

*Om utredning
angående be-
greppet kom-
mandomål
m. m.
(Forts.)*

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till afgörande konstitutionsutskottets den 6 och 9 i denna månad bordlagda utlåtande nr 25, i anledning af väckta motioner *dels* angående ändring i vissa delar af lagen om val till Riksdagen, förordningen om kommunalstyrelse på landet, förordningen om kommunalstyrelse i stad, förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm, förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd, förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm och förordningen om landsting, *dels och* ifråga om skrivelser till Kungl. Maj:t i dithörande ämnen.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade hänvisats följande inom bägge kamrarna väckta motioner, nämligen:

dels motionerna inom Första kammaren:

nr 27 af herr *Danström* angående skrivelse till Konungen ifråga om revision af lagen den 26 maj 1909 angående ändring i vissa delar af förordningen om kommunalstyrelse i stad;

nr 66, 67, 68 och 69 af herrar *Ernst Beckman*, *Alfred Petersson* och *Jacob Larsson* angående ändring i vissa hänseenden af förordningen om landsting; af förordningen om kommunalstyrelse på landet, af förordningen om kommunalstyrelse i stad och af förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm;

dels motionerna inom Andra kammaren:

nr 27 af herr *Forsberg* om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i gällande bestämmelser rörande val af landstingsmän;

nr 184 af herr *Palme* om ändrad lydelse af vissa paragrafer i vallagen m. m.;

nr 186 af herrar *Hj. Branting*, *A. C. Lindblad*, *O. H. Waldén*, *Viktor Larsson* och *Nils Persson* om skrivelse till Kungl. Maj:t angående allmän och lika kommunal rösträtt för såväl män som kvinnor m. m.;

nr 216 af herr *Rydén* om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i gällande bestämmelser rörande val af landstingsmän,

nr 218, 219, 220 och 221 af herrar *Karl Staaff*, *Carl Carlsson Bonde*, *Ad. Wiklund*, *Johan Ericsson*, *Carl Jansson*, *G. Jansson*, *Joh. Ström*, *S. H. Kvarnzelius*, *L. G. Broomé*, *K. G. Karlsson*, *Fridtjuv Berg*, *Jakob Pettersson*, *Karl Starbäck*, *E. A. Nilson*, *Axel Schotte*, *Th. af Callerholm* och *J. Bromée* angående vissa ändringar i förordningen om landsting, förordningen om kommunalstyrelse i stad och förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm; och

nr 262 af herr *Stürner* om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i visst afseende af bestämmelserna för val af landstingsmän.

De af motionärerna framställda förslagen afsågo *dels* förändringar i gällande bestämmelser i fråga om den kommunala

rösträtten, *dels* förändringar ifråga om den proportionella valmetoden och föreskrifterna i fråga om valförrättningarna, *dels ock* slutligen medgifvande af dagtraktamente åt landstingsmän. För öfverskådlighetens skull hade utskottet fördelat motionerna efter detta deras innehåll i följande 3 grupper:

I. Förslag afseende förändringar i gällande bestämmelser angående den kommunala rösträtten.

II. Förslag afseende förändringar i gällande bestämmelser rörande den proportionella valmetoden och föreskrifterna i fråga om valförrättningarna.

III. Förslag om medgifvande af dagtraktamente åt landstingsmän.

Punkten I. Förslag afseende förändringar i gällande bestämmelser angående den kommunala rösträtten.

Utskottet hade i denna punkt på anförda skäl hemställt,

A) att herr Brantings m. fl. motion nr 186 i Andra kammaren, i hvad den afsåge annat än medgifvande af dagtraktamente till landstingsmän, icke måtte föranleda till någon Riksdagens åtgärd;

B) 1) att herr Beckmans m. fl. motion nr 66 i Första kammaren, tredje punkten, och herr Staafts m. fl. motion nr 218 i Andra kammaren, tredje punkten, icke måtte föranleda till någon Riksdagens åtgärd; samt

2) att herr Beckmans m. fl. motioner i Första kammaren nr 67 samt andra punkten i nr 68 och 69 och herr Staafts m. fl. motioner i Andra kammaren nr 219 samt andra punkten i nr 220 och 221 icke måtte föranleda till någon Riksdagens åtgärd.

Afd. A.

Vid förevarande del af utlåtandet hade reservation afgifvits af herr af *Callerholm*, friherre *Bonde* samt herrar *Ericsson*, *Berg* och *Edén*, hvilka hemställt om bifall till det af herr Branting m. fl. framställda yrkandet om ändring af 10 § i förordningen om landsting i syfte att bereda valbarhet för kvinna till landstingsman. *Om valbarhet för kvinna till landstingsman m. m.*

Herr Hellberg: Jag må väl kunna hoppas, herr vice talman, att det inte skall alltför illa upptagas i denna ridderliga församling, om jag i föreliggande fråga tillåter mig säga ett ord till förmån för motionen, d. v. s. till förmån för kvinnans valbarhet till landstingsmannauppdraget.

När genom 1907—1909 års rösträttsreform den kommunala kvinnliga valbarheten utsträcktes i så väsentlig grad, undantogs ensamt det uppdraget från denna utsträckta valbarhet. Man må väl kunna fråga sig, hvarför i själfva verket ett sådant undantag gjordes. Var det därför tilläfvanturs, att de ärenden, som

*Om valbarhet
för kvinna till
landstings-
man m. m.*
(Forts.)

landstingen hafva att handlägga, ansågos vara af en så utomordentligt svår beskaffenhet, att det inte kunde antagas, att den kvinnliga intelligensen och erfarenheten skulle rå med dem? Eller var det tilläfventyrs därför, att landstingen bland andra uppdrag, och främst bland alla, hafva att utse riksdagsmän i Första kammaren, och att den kvinnliga valrätt till Första kammaren, som sålunda skulle följa med landstingsmannauppdraget, kanske komme att betraktas som ett slags handpenning på, att kvinnorna skulle få valrätt äfven till Andra kammaren? Jag vet inte, hvilkendera af dessa synpunkter, eller om tilläfventyrs någon mera gjort sig gällande, när det nämnda undantaget bestämdes.

Men jag vill erinra, att det så att säga gjorts undantag från undantaget. Ty som herrarne veta, ha kvinnorna bl. a. rätt att blifva valda till stadsfullmäktige, och detta i såväl de stora städerna som i de mindre. Det finnes t. ex. som bekant redan en del kvinnor invalda i Stockholms stadsfullmäktige — och i förbigående sagdt lära de ha mottagits med mycken tillfredsställelse af sina manliga kolleger, det säges till och med, att förhandlingarna blifvit litet trefligare, sedan de kommit med där. Men nu ha, som herrarne veta, dessa kvinnliga stadsfullmäktige i Stockholm ju i själfva verket, kan man säga, samma befogenhet som landstingsmän. De hafva rätt att deltaga i val af riksdagsmän till Första kammaren och äro således i denna punkt politiskt röstberättigade. Och hvad frågornas storlek och vikt beträffar, torde det väl inte vara någon som vill påstå, att inte de ärenden, som behandlas inom representationen för den jättekommun, som Stockholm utgör, äro lika viktiga och betydelsefulla och svåra som någonsin de frågor, som förekomma i landstingen. Det synes mig därför, att dessa kvinnliga stadsfullmäktige i Stockholm i själfva verket redan fått hvad motionären vill, att samtliga kvinnor i landet skulle kunna få. Jag har för min del de bästa föreställningar om Stockholms kvinnor, men inte sätter jag dem så högt, att jag anser, att de tillika med sina systrar i några af de större städerna böra intaga någon undantagsställning från alla andra kvinnor i landet.

Det gäller ju — det har jag anmärkt förut — endast kommunalt röstberättigade kvinnor, så det är inte något stort steg ifrågasatt. Jag vill också erinra om, att inom denna kammare för några år sedan inemot 50 röster afgåfvos för, att kommunalt röstberättigade kvinnor skulle blifva politiskt röstberättigade. Jag tycker då inte, att det vore något synnerligen farligt steg, om man tillerkände de kommunalt röstberättigade kvinnorna valbarhet till landstingsmän.

På grund af hvad jag nu anfört skall jag be att få yrka bifall till den af herr Callerholm m. fl. vid utskottets betänkande fogade reservationen i denna punkt.

Herr Trygger: Det kunde synas ganska egendomligt att jag nu står och försvarar ett betänkande, som icke vill tillerkänna kvinnan ökade kommunala rättigheter, då den ändring af § 28 regeringsformen, som åstadkommits, skett på mitt initiativ. Man har visserligen sedermera låtit den frågan komma i bakvatten — men det är åtminstone icke mitt fel. Hvad emellertid den nu föreliggande frågan beträffar, skulle man ju kunna säga som herr Hellberg: hvarför skola icke kvinnorna vara valbara till landstingsmän, när de numera äro valbara till stadsfullmäktige t. ex. Stockholm. Ja, det är ganska svårt att opponera sig mot det resonemanget isolerad, men orsaken, hvarför utskottet icke nu kunde slutligen pröfva det ur herr Brantings stora motion lösräckta förslaget var den, att vi hade den uppfattningen, att frågan om kvinnas valbarhet till landstingsman lämpligen borde upptagas till pröfning i sammanhang med frågan om kvinnans politiska rösträtt och valbarhet. Man måste väl ändå erkänna att i stort sedt, — om vi se bort ifrån de större städerna, som icke tillhöra landsting — landstinget står på ett högre plan än representationerna för de primära kommunerna, och det får väl därför anses lämpligt, att man icke löser denna fråga isolerad.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Larsson, Jacob: Det är med stor tillfredsställelse man kan fastslå att utskottets ordförande icke kunnat återopa något principiellt skäl mot att tillerkänna kvinnan valbarhet till landsting. Det enda skäl, som af honom anfördes, var egentligen att denna fråga bör tagas under pröfning i ett större sammanhang, att man bör taga den tillsammans med frågan om kvinnans politiska rösträtt o. s. v. Ja, det är alltid så när det är någonting som man vill visa tillbaka. Kommer man med en mindre framställning, så afvisas den därmed att frågan bör lämpligast tagas i ompröfning uti ett större sammanhang, i hela sin vidd, och kommer man med frågan i hela dess vidd, tillbakavisas den vanligen med att frågan är alltför stor, alltför omfattande och alltför litet utredd, samt att man bör gå fram på de partiella reformernas väg. Det har man gjort också i fråga om införande af rösträtt och valbarhet, vi ha ju börjat beträda de partiella reformernas väg genom att inrymma åt kvinnan kommunal och medelbart politisk rösträtt, vi har börjat med att tillerkänna henne valbarhet i åtskilliga kommunala korporationer och nämnder. Hvarför då icke nu kunna taga ytterligare ett steg på de partiella reformernas väg, en väg som, så vidt jag kunde förstå, af den ärade utskottsordföranden godkännes eller hvars slutmål han åtminstone gillar, och tillerkänna kvinnan valbarhet till landsting?

Det var nu egentligen icke af den anledningen, som jag begärde ordet, utan det var därför, att, ehuru jag deltagit i den under littera B omförmälda motionen nr 66 i denna kammare,

*Om valbarhet
för kvinna till
landstings-
man m. m.*
(Forts.)

Om valbarhet för kvinna till landstingsman m. m.
(Forts.)

jag därigenom icke ställt mig på något sätt emot den af herr Branting m. fl. väckta motionen i Andra kammaren, hvilken påyrkat, att den kommunala rösträtten skall byggas helt och fullständigt på personlighetsprincipen. Dessa båda motioner, den af herr Beckman i denna kammare framlagda och den af herr Branting i Andra kammaren framburna, stå icke på något sätt emot hvarandra, utan jag finner mig därför alldeles oförhindrad att fullständigt ansluta mig till den tanke, som bäres upp af herr Brantings motion.

Det har yttrats någon gång här i denna kammare, då det var fråga om införande af den proportionella valmetoden, att den proportionella valmetoden komme att utdrifva den graderade skalan, och det är min öfvertygelse att så ock kommer att ske. Den graderade röstskalan och den proportionella valmetoden kunna icke med hvarandra förenas utan att valresultatet blifver fullständigt förryckt, och man kan icke på den vägen nå det syftsmål som afses med den proportionella valmetoden, nämligen att åstadkomma en spegelbild af meningsskiftningarna inom valkorporationen, ty denna spegelbild blir i det allra hufvudsakligaste en vrånghild, därigenom att förmögenhetsprincipen tillåtes att spela in.

Nu kan det ju icke falla mig in att här yrka bifall till herr Brantings motion därför att ett sådant yrkande skulle försvaga det yrkande, som af herr Hellberg framställt, och ett yrkande för att få höra denna kammares mening om den lika kommunala rösträtten torde icke vara behöfligt, ty Första kammarens mening i denna fråga är nog tillräckligt känd ändå. Jag vill därför icke nu göra något yrkande på bifall till herr Brantings motion, men jag vill här uttala, att jag fullkomligt ansluter mig till densamma och att den dag torde ligga ganska nära, då Första kammaren kommer att på allvar få debattera frågan om den lika kommunala rösträtten.

Jag ber alltså att få instämna uti herr Hellbergs yrkande.

Herr Nyström: Jag skall börja med att få återkalla i minnet en af de omständigheter, som år 1907 var anledningen till att icke kvinnan blef valbar till landsting, och det var det förhållande, att man genom att gifva kvinnan denna valbarhet ansåg, att hon alltför mycket skulle ryckas från den uppgift, som då ansågs och väl ännu i dag anses vara hennes hufvudsakliga, nämligen omvårdnaden af hemmet. Ty det kan väl icke vara meningen att gifva endast ogifta kvinnor valbarhet utan äfven de gifta. Det har som bekant alltid sagts om kvinnans indragande i politiken, vare sig nu den kommunala eller den allmänna, att det skulle rycka henne ifrån hemmet, men detta gäller ju i mycket mindre grad i fråga om hennes valbarhet till stadsfullmäktige. Då bor hon i sitt hem, och då behöfver hon

endast ägna några timmar åt stadsfullmäktiges sammanträden, men om hon däremot skulle väljas till landstingsmannauppdrag, hvilket skulle taga en vecka eller så omkring, under hvilken tid hon skulle hållas ifrån sitt hem, skulle utan tvifvel de flesta gifta kvinnor åtminstone bland de lägre folkklasserna icke kunna åtaga sig detta uppdrag utan de största olägenheter för deras hem. Detta var ett motiv som 1907 kraftigt framhölls, hvarför det skulle vara olämpligt gifva kvinnan valbarhet till landsting, och detta motiv synes mig ännu kvarstå med oförminskad kraft.

Jag har icke annat yrkande att framställa än om bifall till utskottets hemställan.

Herr Hellberg: Jag kan icke låta detta skäl mot kvinnans valbarhet stå alldeles oemotsagdt. Jag tycker det verkligen är litet starkt att tala så där ömmande om att kvinnorna skulle ryckas från hemmen därför att en och annan komme att inväljas i landstinget och få sitta där en 4 à 5 dagar — det står ju för öfrigt alltid kvinnan öppet att afsäga sig uppdraget om hon så önskar — under det att man med största lugn i världen ser på att icke blott en och annan kvinna utan tusentals kvinnor ryckas från sina hem och kastas in på arbetsmarknaden — jag tycker detta påminner mycket om det gamla ordspråket att »sila mygg och svälja kameler». Jag vidhåller mitt yrkande.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr vice talmannen, att i afseende på förevarande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, af herr *Hellberg*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af herr af *Callerholm* m. fl. vid punkten I A afgifna reservation.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Afd. B. 1.

Vid nu föredragna och nästföljande afdelning af utskottets utlåtande hade reservation afgifvits af herr af *Callerholm*, friherre *Bonde* samt herrar *Berg*, *von Schéele*, *Edén* och *Gripenstedt*, hvilka hemställt, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville efter verkställd utredning låta utarbета och för Riksdagen framlägga

1) förslag till sådana ändringar i gällande kommunala författningar, att den kommunala rösträtt, som nu tillkomme bolag och andra samfälligheter, omyndig samt oskiftadt bo, måtte upphävas; och

2) förslag till sådan ändring i förordningen om landsting, att vid val af landstingsmän såväl i stad som på landet medlem

Om valbarhet för kvinna till landstingsman m. m.
(Forts.)

Om borttagande af kommunal rösträtt för bolag m. m.

Om borttagen af kommunal rösträtt för bolag m. m. af kommun måtte kunna utöfva rösträtt endast inom den kommun, där han vore mantalsskrifven.

(Förts.)

Herr Beckman, Ernst: I den motion, som vi samfällt framburit, hafva vi bland annat yrkat en sådan ändring i kommunalförfattningarna, att den kommunala rösträtt, som nu tillkommer bolag och andra samfälligheter m. m., måtte afskaffas.

Detta är, som hvar och en väl vet, ett gammalt önskemål, som inom Riksdagen framförts upprepade gånger. På sätt vi erinra i vår motion, började oppositionen mot detta för Sverige jämförelsevis allenastående stadgande inom några få år efter representationsförändringens införande. Sedan dess hafva gång på gång motioner framkommit om upphäfvande af denna rättighet för juridiska personligheter att utöfva kommunal rösträtt.

Skälet hvarför vi nu alldeles särskildt ansett oss böra ånyo upptaga denna fråga är ju mycket nära liggande: det sätt, hvar på numera en hel del af de kommunala valen gestalta sig, erinrar oss blott alltför tydligt därom, att de jämte sin kommunala egenskap äfven hafva den egenskapen att vara politiska val. Detta kan ju icke undvikas, det har uppkommit genom den nyinförda proportionella valordningens tillämpning samt den utvidgning af rösträtten, som ägt rum. Det *måste* vara så, att särskildt valen till landstingen få en politisk prägel. Vid politiska val har man dock hittills varit van att tänka sig personlighetsprincipen gällande. Man har vid de rent politiska valen ansett, att rösträtten skall utöfvas af en *person*, som själf kan sätta sig in uti de politiska frågorna, själf kan uppträda för den åsikt han anser vara den rätta. Det har då redan på denna grund förefallit naturligt för oss att just nu bringa denna reform ånyo å bane, äfven om den icke också ur andra synpunkter hade så många talande skäl för sig.

Utskottet har emellertid ansett, att det skulle innebära en orättvisa att, såsom vi föreslagit, afskaffa de juridiska personernas rösträtt; man skulle därigenom, säger utskottet, beröfva dem möjlighet att inom kommunen bevaka sina intressen. Men så är ju uppenbarligen icke förhållandet; det är ju alldeles tydligt, att de olika samfälligheternas intressen skulle fortfarande kunna bevakas af de personer, som äro uti dem delägare eller genom särskilda intressen knutna vid dem. Mig förefaller det snarare orättvist, att bolagen skola ha denna rösträtt.

Emellertid är det ett intressant faktum, som jag vill här i förbigående fastslå, och som man väl kan behöfva erinra sig vid kommande diskussioner om val och valbarhet, att *rättvisans* princip här af utskottet uppställes såsom ganska afgörande. Det har icke varit uteslutande hänsynen till, hvad som för kommunen kan vara nyttigast, utan det har betecknats som en »orättvisa» mot innehafvaren att upphäfva denna rösträtt; och detta betyder

ju med andra ord, att det varit hänsyn till rättvisans princip, som bestämt detta utskottets uttalande.

Vidare har utskottet ansett, att den karaktärsåtskillnad, som 1866 års representationsreform sökte åvägabringa emellan kammarna genom att i Första kammaren bereda en representation för de kommunala intressena, skulle upphävas genom den af oss föreslagna åtgärden. Detta har i den reservation, som är bifogad utlåtandet, bemötts på ett, som jag tycker, lika enkelt som slående sätt. Ett sådant upphäfvande skulle, säga reservanterna, ingalunda rubba Första kammarens afsedda karaktär af en representation för de kommunala intressena, då dessa intressen naturligtvis göras gällande genom de röstberättigade medborgarne inom kommunerna lika väl som genom bolagen.

Ett skäl, som utskottet slutligen anför, är, att upphäfvandet af de juridiska personernas rösträtt skulle innebära en början till sådan ändring af bestående rättsförhållanden, hvarom herr Branting m. fl. i sin motion framställt längre gående yrkande. Detta skäl kan egentligen anföras mot hvarje partiell reform; men icke har väl denna kammare eller konstitutionsutskottet hittills visat sig så veka i ryggen, att de ej kunnat stanna af utvecklingen på den punkt, där *de* ansett, att man bör göra halt!

Mig förefaller det, som om man i vårt land med vår höga röstskala skulle ha alldeles särskilda skäl att noga betänka sig, innan man fortfarande skänker dubbel rösträtt: både, understundom, inom olika kommuner och dubbel äfven i den mening att personer, som äro delaktiga i en samfällighet kunna sägas ha rösträtt både direkt för egen del och inbegripen i den maktutöfning, som ligger uti, att äfven deras bolag m. m. ha rösträtt. Mig synes som om rättvisan i själfva verket står på vår, på motionärernas sida. Jag kan icke anse det nu rådande förhållandet innebära någon rättvis anordning.

Jag yrkar bifall till herr af Callerholms m. fl:s vid betänkandet fogade reservation.

Herr Trygger: Den siste talaren har gjort gällande, att redan strax efter kommunallagarnas stiftande förslag framkom om upphäfvande af den rösträtt, som tillkommer juridiska personer, och att det således icke kunde anses egendomligt att man nu framförde detta kraf, som redan från början kunnat vinna sympatier. I afseende härå vill jag svara, att orsaken till att man så tidigt började angripa de juridiska personernas rösträtt otvifvelaktigt var den, att röstvärdet då icke var begränsadt såsom det nu är. Dessa juridiska personer voro ofta ekonomiskt synnerligen starka och blefvo genom sina stora röstetal öfvermäktiga i kommunernas angelägenheter, och då var det ju ganska förklarligt att, när man ansåg detta olämpligt, man angrep själfva rösträtten. Emellertid är ju numera den saken förändrad,

*Om borttagen-
de af kommu-
nal rösträtt
för bolagm.m.* nu är röstetalet begränsadt och de juridiska personerna hafva icke längre någon sådan öfvervikt inom den kommun, där de hafva rösträtt.

(Forts.)

Däremot har saken för närvarande en hufvudsakligen principiell betydelse. Sålunda är det förslag, som reservanterna framställt, såsom ock utskottet påpekat, ett steg mot allmän och lika kommunal rösträtt, och detta är åter någonting, som vi icke kunna vara med om hvarken nu eller framdeles. Ty kommunernas hufvuduppgift är af ekonomisk natur, och det är endast en billig fordran att de, hvilka väsentligen bidraga till kommunens utgifter, också få ha sitt ord med i laget, då utgifterna skola bestämmas. Alltså, detta skäl gör, att vi måste bestämdt sätta oss emot upphäfvandet af de juridiska personernas kommunala rösträtt.

Den föregående talaren hade emellertid ett ytterligare skäl. Han sade att de kommunala valen till landsting och till stadsfullmäktige, hvilka välja ledamöter till Första kammaren, hafva icke blott en kommunal utan äfven en politisk betydelse. Ja, det erkännes, men detta är icke någonting som är eftersträfvansvärdt i och för sig, utan det är ett faktum, betingadt af bestämmelserna angående Första kammarens sammansättning. Sålunda finnes det icke något som helst skäl att göra dessa val mera politiska än hvad de behöfva vara, och följaktligen torde detta skäl för upphäfvande af de juridiska personernas rösträtt icke vara berättigadt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Larsson, Jacob: Utskottets ärade ordförande började med att påpeka, att förhållandena nu äro helt annorlunda än vid den tid, då man först började att resa kraf på upphäfvande af de juridiska personernas rösträtt. Jag tror, att det är ett påstående, som nog behöfver i väsentlig mån modifieras. Utskottets ordförande pekade på, att missnöjet med de juridiska personernas rösträtt skulle grundas i bolagens och öfriga juridiska personers stora öfvervikt inom kommunen till följd af de obegränsade röstetalen, men att denna anledning till missnöje nu bortfallit, sedan röstetalen blifvit så väsentligt reducerade. Men jag tror dock, att den reduktionen af de högsta röstetalen i realiteten icke betyder så mycket, som utskottets ärade ordförande förmenade. Rent praktiskt taget kan de juridiska personernas rösträtt användas på ett sätt, som bereder en högst väsentlig öfvervikt åt en viss meningsriktning, som för sig kan begagna dessa juridiska personers rösträtt. Det har meddelats mig, att i en stad i mellersta Sverige vid landstingsmannavalen förliden vår en enda person begagnat rösträtt för sig själf med 40 röster och vidare för tre olika bolag, i hvilka han var verkställande direktör eller styrelsens ordförande. Denna enda person utöfvade således tack vare de

juridiska personers röster, som han hade i sin hand, ett ganska afsevärdt inflytande, som jag icke tror var åsyftadt med de juridiska personernas rösträtt.

Numera, sade utskottets ordförande, har saken en rent principiell innebörd. Det har af utskottet påvisats, att ett upphävande af de juridiska personernas rösträtt skulle vara en början till ändring af bestående rösträttsförhållanden, hvarom herr Branting m. fl. i sin motion framställt långt gående yrkanden. Jag kan vara ense med utskottets ordförande om, att detta onekligen är ett första steg.

Däremot tror jag, att utskottets ärade ordförande hade bort med någon mindre tillförsikt uttala den meningen, att denna lika kommunala rösträtt komme »vi» hvarken nu eller framdeles att gå med på. Möjligen att flertalet af den lika kommunala rösträttens motståndare inom denna kammare för sina personer kunna göra ett sådant uttalande, men sammansättningen af kamrarna växlar, och jag tror icke, att den ärade utskottsordförandens: »vi» kan få tolkas på annat sätt, än att det gäller honom och hans meningsfränder i kammaren personligen. Jag tror nog, att, om också icke vi, som nu sitta här, dock en blifvande kammare kanske får lof att gå med på den lika kommunala rösträtten.

Mot denna framställde herr utskottsordföranden en rent principiell invändning, nämligen att kommunens uppgifter hufvudsakligen skulle vara ekonomiska. Det är nog riktigt, men vi få icke glömma, att bakom den ekonomiska uppgiften ligger något mycket viktigare, en fråga af vida djupare innebörd än siffrorna i den kommunala budgeten. Det är framför allt *människor* det gäller. Det är kommunens invånare, det är deras intressen, som i främsta rummet skola tillgodoses, och det är den viktigaste kommunala uppgiften. Äfven om denna naturligtvis icke kan röra sig annat än i former, som ha att syssla med kommunens ekonomi, så är den dock icke ett hufvudsakligen ekonomiskt spörsmål, utan den är ett spörsmål, som rör kommunmedlemmarnas icke blott ekonomi utan ock personliga och sociala välfärd. Det är uppenbart, att det är den sociala frågan, som i den närmaste framtiden kommer att intaga det mest framskjutna rummet på det kommunal-politiska, såväl som på det allmän-politiska programmet. Och just med hänsyn till dessa sociala frågor tror jag, att den lika kommunala rösträtten skall komma att tränga sig fram.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Rudebeck: Motionärerna tyckas anse, att det enda eller det viktigaste, som landstingen ha att göra, är att välja riksdagsmän, och att vid val af landstingsmän skall tagas hänsyn endast till den omständigheten, att landstingen ha till uppgift att välja ledamöter i Första kammaren. Om man emellertid läser

Om borttagen-
de af kommunal
rösträtt
för bolagm. m.
(Forts.)

1 § i landstingsförordningen, hvilken angifver landstingets åligganden, får man ovillkorligen enligt min mening den tydliga anvisning, att äfven andra göromål åligga landstingen, hvilka göromål äro af den allra största betydelse. Det heter i landstingsförordningens 1 §, att det tillkommer landstinget att rådslå och besluta om för länet gemensamma angelägenheter, hvilka afse den allmänna hushållningen, jordbrukets och andra näringars utveckling, anstalter för kommunikationsväsendets befordrande, hälsovård, undervisning, allmän ordning och säkerhet m. m. dylikt. För dessa ärendens handläggning har landstingsinstitutionen egentligen skapats, de äro dess egentliga, ursprungliga och viktigaste uppgift. Genom andra bestämmelser har vid sidan af detta åt landstingen gifvits uppdrag att välja ledamöter i Riksdagens ena kammare. Utan att förneka betydelsen af detta uppdrag och utan att underkänna vikten af att det väl utfövas, vågar jag ändå säga, att det är icke landstingsinstitutionens första och egentliga uppgift.

Om man betänker de många och viktiga ekonomiska frågor, i hvilka det tillkommer landstinget att bestämma, är det väl icke mer än ett berättigadt intresse, man tillgodoser, då man vill att de, som bära den tyngsta bördan af de utgifter, som landstinget beslutar, äfven skola äga rätt att göra sitt inflytande gällande vid valet af landstingsmän; att helt och hållet utesluta s. k. juridiska personer från valrätt härvid kan icke sägas vara med rättvisa öfverensstämmande. Det kan dessutom väl ändå icke bestridas, att den förändring af den kommunala rösträtten, som skett samtidigt med antagande af nuvarande riksdagsordning, är *afsevärdt* stor och verkligen åstadkommit en betydlig utjämning, så att man näppeligen nu kan med skäl tala om den oerhördt stora röstöfvervikten, som de juridiska personerna skulle äga, och därför söka tvinga fram ett beslut om deras rösträtts borttagande. Man torde väl icke kunna förneka rättvisan i, att de som mest känna tyngden af de beslut, som kommunerna fatta i ekonomiska frågor, hafva rätt att i någon mån i förhållande därtill taga del i dessa beslut. Den synpunkt, som utskottets pluralitet framhållit, kan icke sägas vara annat än med rättvisan öfverensstämmande. Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ekman, Karl Johan: Det säges från reservanternas sida, att det skulle ligga en orättvisa i, att de juridiska personerna och särskildt bolagen få utföra rösträtt i kommunens angelägenheter. Det kan väl dock icke betraktas såsom en orättvisa, då ju dessa juridiska personer hafva starka intressen att bevaka inom kommunerna.

Det omnämnes vidare i reservationen, att frågan om afskaffande af de juridiska personernas kommunala rösträtt fram-

trädt nästan omedelbart efter det denna rösträtt blifvit införd genom 1862 års kommunalförfattningar, och reservanterna vilja därmed, förmodar jag, låta förstå, att de juridiska personernas rösträtt uppfattats såsom en obehörig nyhet, som genast måste väcka opposition. Det är sant, att bolagen före införandet af 1862 års kommunallagstiftning icke hade rösträtt, men detta på den grund, att de icke skattade till kommunerna. Häri ligger en mycket naturlig grund till, att de icke hade rösträtt. Jag vill bestyrka detta, genom att uppläsa ett par ord ur lagutskottets utlåtande vid 1867 års riksdag, då denna fråga var före. Lagutskottet säger: »Hvad särskildt angår rösträtt för aktiebolag» — motion hade väckts, att den skulle upphävas — »så förekommer, att dylika bolag, som intill dess nu gällande kommunalförfattningar utfärdades, icke ansågos pliktiga att bidraga till kommunens utgifter och ej heller fingo utöfva någon rösträtt i dess angelägenheter etc. — —.» Man ansåg då, liksom nu, att rättigheter och skyldigheter skulle motsvara hvarandra. Utskottet uttalar här-efter, att bolagen numera »måste, i förhållande till hvarje bolags hela beräknade vinst, lika med kommunens öfriga medlemmar deltaga i dennas utgifter; och till följd häraf vore det uppenbarligen orättvist att beröfva bolagen en häremot svarande rösträtt eller inskränka densamma mera än för andra röstberättigade.»

*Om borttagen-
de af kommu-
nal rösträtt
för bolag m. m.*
(Forts.)

Nu påstår man, att om också förut rättvisan fordrat, att bolag hade en viss rösträtt, så är det icke förhållandet nu, därför att nu är det politiska intresset det egentligen bärande såväl vid landstingsmannaval som vid öfriga kommunala val till följd af de nya politiska rösträttsförhållandena. Det är visserligen sant, att Första kammaren framgår ur landstingen, och att efter rösträttsreformen den politiska karaktären af valen är att beakta mer än förut, men landstingets förnämligaste uppgift är dock att tillvarataga länets ekonomiska och öfriga gemensamma intressen. I början framträda helt naturligt dessa politiska synpunkter vid landstingsmannavalen, då man är intresserad att få se rösträttsreformens verkningar starkare än de längre fram komma att göra. Detta har föranledt, att den politiska synpunkten i dessa dagar fått en mera framträdande roll än den i själfva verket är berättigad till. Men detta är icke ett skäl för upphäfvande af den rättvisa, som ligger däri, att bolagen beredes tillfälle att deltaga i kommunens angelägenheter för att kunna bevaka sina berättigade intressen. Det har förut med skäl anförts mot bolagens rösträtt, att de sutto inne med alltför stor röstöfvervikt, men sedan röstskalan blifvit beskuren på sätt som skett, tror jag verkligen icke, att fara härutinnan föreligger, utan att det tvärtom är ganska svårt för bolagen att få sina berättigade intressen beaktade.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Trygger: Endast några ord, ty jag kan icke låta

*Om borttagen-
de af kommunal
röst rätt
för bolag m. m.*
(Forts.)

bli att besvara ett yttrande från den ärade talaren på norrbottensbänken. Han ställde mot mitt uttalande den uppfattningen, att den sociala frågan äfven inom kommunerna blir allt viktigare och viktigare och slutligen dominerande. För min del kan jag icke finna, att detta på något sätt står i strid med hvad jag sade. Ty hvar och en vet, att lösningen af sociala spörsmål kräfver penningar. Därför är det af stor betydelse, att de, som äga taga del i afgörandet i detta fall, äfven förstå att bedöma den ekonomiska situationen. Den omständigheten, att kommunerna hafva att behandla sociala frågor föranleder följaktligen icke, att man bör beröfva dem inflytande som skola betala, och gifva det åt dem, som kanske endast söka arfvode i de nya institutioner, som skapats för de sociala frågornas lösning. Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Herr Clason: Endast ett par ord med anledning af yttrandet från talaren på norrbottensbänken. Han ville göra gällande, att trots den begränsade rösträtten de högre rösttalen skulle få en alltför stark röstöfvervikt vid vissa tillfällen. Går man igenom kommun för kommun, tror jag dock att man skulle kunna peka på en hel rad kommuner, där den långt öfvervägande delen af skatterna betalas af en eller två — eller kanske några flera — enskilda personer, juridiska eller icke juridiska, under det att däremot själfva skattebevillningen så godt som uteslutande ligger i händerna på den stora mängden, som förhållandevis betalar högst obetydligt.

Talaren ville också häfda, att dessa högre röstetal trots den begränsade röstskalan skulle gifva en stark öfvervikt åt en viss meningsriktning. Jag vill då erinra om den sista valstatistikens siffror, som utvisa på landsbygden följande medelröstetal på hvarje röstande, nämligen för det moderata partiet 7,9 röster, för socialdemokraterna 6,2 röster, och för det liberala partiet 5,1 röster på hvarje röstande. Jag undrar om dessa siffror kunna sägas visa en så ofantligt stor röstöfvervikt för en viss meningsriktning.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, som nu öfvertagit ledningen af förhandlingarna, att i afseende på föreliggande punkt under öfverläggningen yrkats, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kamraren skulle antaga det förslag, som innefattades i afdelningen 1 i den af herr af Callerholm m. fl. vid denna del af utlåtandet afgifna reservation.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Jacob*, begärde votering, i anledning hvaraf

upsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad konstitutionsutskottet hemställt i punkten I B 1 af sitt utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, antages det förslag, som innefattas i afdelningen 1 i den af herr af Callerholm m. fl. vid punkten afgifna reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 119;

Nej — 14.

Afd. B. 2.

Herr Beckman, Ernst: Jag ber att med några ord få yrka bifall till den vid denna punkt fogade reservationen. Där föreslås sådan ändring i förordningen om landsting, att vid val af landstingsmän såväl i stad som på landet medlem af kommun må kunna utöfva rösträtt endast inom den kommun, där han är mantalsskrifven. Förutom afskaffandet af juridiska personers rösträtt i allmänhet — hvilken fråga nyss behandlades — ha vi föreslagit denna modifikation i den kommunala rösträtten i fråga om val af landstingsmän.

*Ifrågasatt
ändring i be-
stämmeiserna
om val af
landstings-
män.*

Det har framkallat stark misstämning, att medlemmar af en kommun, exempelvis stad, i stor utsträckning röstat i andra kommuner såsom ägare af landställen, villor m. m. Vi ha ansett det vara lämpligt att i sammanhang med öfriga af oss föreslagna ändringar få äfven detta rättadt.

Utskottet har endast sagt, att det vore orättvist att vidtaga en sådan ändring. Jag har förut uttalat min uppfattning angående det rättvisa eller orättvisa i nu bestående förhållanden och skall därför icke uppehålla kammaren utan endast yrka bifall till reservationen.

Herr Trygger: Denna fråga sammanhänger med den förra. Ifall man vill betrakta val af landstingsmän såsom politiska val, kunde det möjligen finnas skäl att bifalla reservationen, men, återigen, ifall man betraktar valen till landstingen från samma synpunkt, som vi äro vana att betrakta dem, nämligen såsom val till kommunala representationer för länen, hvilka *därjämte* ha rätt att välja riksdagsmän till Första kammaren, bör man bifalla utskottets förslag. Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

*Ifrågasatt
ändring i be-
stämmelserna
om val af
landstings-
män.*

(Forts.)

Herr Hellberg: Med anledning af herr Tryggers yttrande, att, om man betraktar valen till landstinget såsom politiska, man bör bifalla reservationen, vill jag anmärka, att man blir tvungen att företrädesvis betrakta dessa val såsom politiska. Helt nyligen behandlade vi ett utlåtande från samma utskott, i hvilket utlåtande fanns en tablå, utvisande, hur landstingsmännen fördelade sig på olika partier. Den visade, att landstingsmännen, som sammanlagdt äro ungefär 1,100, grupperade sig på de tre partierna, moderata, liberala och socialdemokrater, så fullständigt, att endast 11 blefvo öfver, som icke kunde hänföras till något parti. Under sådana förhållanden synes mig klart, att landstingsvalen numera måste betraktas alldeles företrädesvis såsom politiska val.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i afdelningen 2 i den af herr af Callerholm m. fl. vid punkten afgifna reservation.

! Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkten II. Förslag afseende förändringar i gällande bestämmelser rörande det proportionella valsättet och gällande föreskrifter i fråga om valförrättningarna.

De i dessa ämnen framställda motionerna innefattade åtskilliga yrkanden, hvilka utskottet för bättre öfversikts skull fördelat i följande grupper:

A. Yrkanden rörande ändringar i den proportionella valmetoden;

B. Yrkanden afseende att trygga valhemligheten vid de kommunala valen;

C. Yrkanden i fråga om landstingsmannavalens utlysande och ordningen vid dessa val;

D. Yrkanden om förbud i vissa fall för röstning med fullmakt.

Afd. A 1.

*Om ändringar
i den propor-
tionella val-
metoden.*

Utskottet hade i nu föredragna afdelning på åberopade grunder hemställt, att Riksdagen, i anledning af herr Beckmans m. fl. motioner i Första kammaren nr 66, första punkten, nr 68, första punkten, och nr 69, första punkten, herr Staaffs m. fl. motioner i Andra kammaren nr 218, första punkten, nr 220, första punkten, och nr 221, första punkten, herr Palmes motion i Andra kammaren nr 184, första punkten, herr Rydéns motion i Andra kammaren nr 216, femte punkten, och herr Forsbergs motion i Andra kammaren nr 27, måtte hos Kungl. Maj:t an-

hålla det täcktes Kungl. Maj:t på grundvalen af de erfarenheter, som af hittills förrättade val vunnits eller möjligen kunde af innevarande års val vinnas, låta utreda, på hvad sätt de brister, som visat sig vidlåda den nu tillämpade proportionella valmetoden, måtte kunna afhjälpas, och till Riksdagen inkomma med det förslag, hvartill denna utredning kunde gifva anledning.

*Om ändringar
i den propor-
tionella val-
metoden.*

(Forts.)

Herr Danström: Då konstitutionsutskottets förslag i denna punkt innesluter hvad jag i min motion ifrågasatt, nämligen en hemställan om skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, huru de brister, som visat sig vidlåda den nu tillämpade proportionella valmetoden, må kunna afhjälpas, särskildt i fråga om stadsfullmäktigeval, måste jag anse mig fullt tillfreds med utskottets betänkande i denna del. I motiveringen till min motion angifna möjliga utvägar att motverka vissa olägenheter vid valen ingingo icke i mitt slutyrtkande. Huruvida det emellertid kan, såsom utskottet förmenar, vara till fyllest att så strängt hålla utredningen inom ramen af den nu gällande valmetoden, att däri skulle inrymmas äfven en obegränsad rätt att stryka namn på valsedelarna, synes mig åtminstone omtvistligt.

I anslutning till hvad jag i min motion antydt, tillåter jag mig vid detta tillfälle ytterligare framhålla hvad jag tror vara den egentliga anledningen till att den proportionella valmetoden hittills på så många ställen icke visat sig fungera fullt tillfredsställande. Den ligger enligt mitt förmenande i kombinationen mellan reduktionsregeln och rangordningsregeln, hvilken senare ju icke fanns i det ursprungligen utarbetade kungliga förslaget, utan tillkom på Riksdagens initiativ.

Det är slitningen mellan dessa i sig själfva oförenliga valtekniska bestämmelser, som vållat en del på slumpen beroende, oberäknliga och öfverraskande valresultat. Där partisamhållningen visat sig tillräckligt stark och enig, så att rangordningen blifvit afgörande för alla de valde, såsom fallet varit vid stadsfullmäktigevalen i Stockholm, där har ingen olägenhet försports. Men öfverallt, där reduktionsregeln spelat in, såsom bestämmande faktor, stundom redan vid andra namnet, där har oberäkneligheten framträdt och valresultatet synt missvisande.

En helt naturlig och nära till hands liggande valteknisk reform vore därför att låta reduktionsregeln börja tillämpas för hvarje särskildt partis valresultat, först sedan rangordningen upphört. Låter man vidare strecket mellan kandidatnamnen till ordinarie och till suppleanter automatiskt tillkomma å valsedlarna, sedan det afgjorts huru många ombud hvarje parti eller grupp med lika beteckning är berättigad att erhålla vid valet, samt rangordningen utsträcker äfven till suppleantvalen, tror jag, att

Om ändringar i den proportionella valmetoden. önskad stadga och trygghet i hög grad skulle erhållas i valmetoden.
Jag har intet särskildt yrkande att framställa.

(Forts.) Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i föreliggande del af utlåtandet hemställt.

Afd. A 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Afd. B, C och D.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Om dagtraktamente för lands- tingsmän. *Punkten III. Förslag om medgifvande af dagtraktamente åt landstingsmän.*

Utskottet hade i förevarande punkt hemställt, att Riksdagen, i anledning af herr Beckmans m. fl. motion i Första kammaren nr 66, fjärde punkten, herr Staaffs m. fl. motion i Andra kammaren nr 218, fjärde punkten, och herr Brantings m. fl. motion i Andra kammaren nr 186, måtte för sin del besluta följande ändrade lydelse af § 24 i förordningen om landsting:

§ 24.

Landstingsman eller suppleant åtnjuter af landstingets medel i dagtraktamente under landstingets möte sex kronor samt ersättning för resekostnaden fram och åter, beräknad efter skjutslega för en häst, där icke järnväg är att tillgå eller ångbåtslägenhet begagnas, men efter afgiften i andra klassens vagn på järnväg, där sådan finnes, och för en hyttplats eller, när hyttplats ej förekommer, en salongsplats på ångfartyg, där resan såmedelst sker.

Reservation hade afgifvits af herrar *Trygger, Sjöholm, Clason, Ekman, Almqvist* och *Magnusson* utan angifvande af deras åsikt; samt

af herr *Bellinder*, som hemställt, att Riksdagen måtte för del besluta, att § 24 i kungl. förordningen af den 21 mars 1862 om landsting erhöles följande lydelse:

§ 24.

Landstingsman eller suppleant, *som ej bor i länets residensstad*, åtnjuter af landstingets medel i dagtraktamente under landstingets möte sex kronor samt ersättning för resekostnaden fram och åter, beräknad efter skjutslega för en häst, där icke järnväg är att tillgå eller ångbåtslägenhet begagnas, men efter afgiften i andra klassens vagn på järnväg, där sådan finnes, och för en

hyttplats eller, där hyttplats ej förekommer, en salongsplats på ångfartyg, där resan så medelst sker.

Omdagtraktamente åt landstingsmän.

(Forts.)

Herr Bellinder: Herr talman! Jag är principiell motståndare till aflöning åt kommunala förtroendemän. Då jag emellertid detta oakadt biträdt utskottets hemställan, att landstingsmän måtte erhålla dagtraktamente, har jag gjort detta, emedan jag anser, att landstingsmännen icke genom sådant dagtraktamente erhålla någon egentlig lön eller något arfvode för det uppdrag, de fått, utan endast en skäligen ersättning för extra kostnader utom hemmet. En sådan ersättning kommer ju att bli af ungefär samma karaktär som den resekostnadsersättning, som landstingsmannen redan nu erhåller. Man har sagt, att denna resekostnadsersättning, som landstingsmannen nu erhåller, är så pass rikligt tilltagen, att han kan göra besparingar och icke behöfver själf vidkännas extra kostnader i residensstaden de dagar, då landstinget hålles. Det är dock icke ofta fallet. Det är ju möjligt, att så kan vara förhållandet för en landstingsman, som har lång väg att resa och tager betalt för resa efter två hästar, men reser efter endast en, eller reser i lägre klass på järnväg än den, för hvilken han tager betaldt. Men beträffande många landstingsmän gäller det, att deras reseersättning är för obetydlig för att lämna öfverskott. För öfrigt är det ju så, att utskottets förslag innehåller en omreglering af bestämmelsen om resekostnadsersättningen, så att denna icke skall utgå med mera än det verkliga belopp, som åtgått för resan. Och då tror jag, att det kan vara billigt, att man också tillerkänner landstingsmännen ett dagtraktamente som ersättning för de extra kostnaderna vid landstinget. Jag tror icke, att de verkliga resekostnaderna och dagtraktamentena tillsammans skola bli mycket större än de belopp, som nu utgå som resekostnadsersättning. Det kan ju också vara billigt, att ett dagtraktamente gifves, då redan nu många landstingsmän äro i de ekonomiska omständigheter, att ett sådant traktamente kan ha afsevärd betydelse för dem. Och detta blir nog ännu mera fallet hädanefter, då genom reduceringen i den kommunala röstskalan ännu flera personer i mindre bemedlad ställning komma att väljas till landstingsmän, och det för dessa kan vara rätt betungande att vistas borta från hemmet under flera dagar.

Men om jag än anser, att ett traktamente bör utbetalas till landstingsmännen såsom ersättning för extra kostnader utom hemmet, följer däraf, att jag anser, att en landstingsman, som bor i den stad, där landstinget hålles, ej bör erhålla sådant traktamente. Jag har därför så till vida reserverat mig mot utskottets hemställan, att jag gjort undantag med afseende å dagtraktamente för sådana landstingsmän, som bo i residensstaden. Jag har formulerat detta undantag så, att jag insatt en mellanmening i utskottets förslag till lydelse af 24 paragrafen i nu

Om dagtraktamente åt landstingsmän.
(Forts.)

gällande förordning om landsting. Jag har insatt följande ord: »som ej bor i länets residensstad.» Jag har valt dessa ord, därför att de användas i landstingsförordningen, men jag har sedan kommit att tänka på, att vi redan nu ha ett undantag — och det kan komma att bli flera — där landstinget icke hålles i residensstaden. Det är nämligen så, att Kalmar län är indeladt i två landstingsområden, det norra och det södra; det norra har sitt landstingssammanträde i Västervik, hvilket icke är residensstad. Om den lydelse jag föreslagit skulle bli gällande kunde, det se ut, som om man ville gynna landstingsmännen i Västervik. Detta har icke varit min mening. Det kan ju också hända, att af särskilda orsaker ett landsting kan komma att hållas utom länets residensstad. För att då denna paragraf, som utskottet föreslagit, med den ändring, som jag i min reservation tagit mig friheten göra, skall få den vidsträckta lydelse, att den kan under alla omständigheter tillämpas, anhåller jag, herr talman, att i stället för den mellanmening, som jag i min reservation föreslagit i förevarande paragraf, få insätta följande ord: »Som ej bor i den stad, i hvilken landstinget hålles.»

Med denna förändring anhåller, herr talman, jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Trygger: Jämte några kamrater i utskottet har jag reserverat mig mot utskottets tillstyrkande af bifall till den här ifrågavarande förändringen af 24 paragrafen i landstingsförordningen. Jag kan icke heller vara med om herr Bellinders reservation. Synpunkten för honom är den, att genom detta dagtraktamente böra landstingsmännen icke få någon ersättning för sitt besvär, utan endast för sina kostnader. Däremot, enligt utskottet förslag, skulle det kunna hända, att de, som bo där landstinget hålles, icke ha några särskilda kostnader, och att dagtraktamentet följaktligen för dem skulle bli ersättning för deras besvär. Det är för öfrigt icke alldeles säkert, att dessa icke hafva några kostnader. Kanske det medför särskilda kostnader att bo i en stad, där landsting hålles, när till staden komma landstingsmän från landet. Jag vet icke, hvarför man icke borde taga hänsyn till detta, då man tager hänsyn till kostnader i öfrigt. För min del kan jag emellertid icke vara med om hvarken det ena förslaget eller det andra.

Då det var fråga om ett förtroendeuppdrag, var förr uppfattningen den, att man skulle ge ersättning endast i undantagsfall. Numera ser det ut som om tyngdpunkten ligger i ersättningen. Ingen enda uppoffring, huru minimal den än må vara, får göras, då det gäller det allmänna. En dylik uppfattning är något för mig främmande. Är det så förskräckligt, att dessa personer, som blifvit valda till landstingsmän, under 3 till 6 dagar bekosta sitt uppehälle i den stad, där landstinget sammanträder?

Jag tror det verkligen icke. För resten, om det skall gifvas ersättning för kostnader, så kan det möjligen sägas, att 6 kronor äro bra litet för många och kanske något för mycket för andra.

Nu har det gjorts gällande till försvar för utskottets hemställan, att genom de förändringar, som skett i fråga om den kommunala rösträtten, landstingsmännen rekryteras från fattigare befolkningslager än förut, och att detta dagtraktamente följaktligen vore en nödvändighet. Emellertid, kunna vi icke afvakta någon erfarenhet i den saken, innan vi ändra förordningen? Vi ha icke hört någon begäran om ersättning från landstingsledamöternas sida. De äro stolta öfver sitt uppdrag och känna sig nöjda med att få göra detta lilla offer för det allmänna. Kunna vi icke afvakta, att en annan mening gör sig gällande? Jag vill också påpeka, att inom åtskilliga delar af Sverige det redan förut var åtskilliga ledamöter af landstingen, som rekryterades bland folk med mycket små villkor. Men icke ens från dem har hörts någon begäran om denna ersättning. Jag hemställer, att kammarerna icke måtte påtvinga dem en dylik ersättning, som de icke önska, och således beröfva dem möjligheten att göra denna lilla uppoffring för det allmänna, som för många — och jag tror för de allra flesta — är så kär.

Jag ber att få yrka afslag på utskottets hemställan.

Herr Berger: Det hufvudsakliga skäl, som föranledt utskottet att tillstyrka Riksdagen ett lämna dagtraktamente åt landstingsmännen, har varit det, att landstingsmännen i regel fullgöra sitt uppdrag på annan plats än hemorten. Vid sådant förhållande har utskottet ansett det rättvist, att landstingsmännen tillerkännas ersättning för direkta kostnader, som uppdraget medför. Redan enligt gällande lag ha landstingsmännen rätt till godtgörelse för resekostnader. Och därtill skulle nu läggas en ersättning af 6 kronor om dagen, hvilken ersättning skulle utgå icke under resedagarna, utan endast under de dagar, landstinget varar.

Utskottet har också föreslagit en ändring i fråga om nu gällande bestämmelser om resekostnadsersättningen. Det har nämligen påpekats, att den nuvarande resekostnadsersättningen ger långväga landstingsmän tillfälle att göra en icke obetydlig vinst på landstingsmannauppdraget. För närvarande ha landstingsmännen rätt till godtgörelse efter skjutslega för två hästar och på järnväg efter afgift i första klassens vagn. Men utskottet föreslår en ändring, så att landstingsmännen skulle få ersättning efter skjutlega för en häst och för resa på järnväg efter afgift i andra klassens vagn.

Det dagtraktamente, hvarom här är fråga, uppgår gifvetvis icke till så synnerligen stort belopp, eftersom landstingen icke kunna räcka längre än 9 dagar. Och vanligen sluta landstingen

Om dagtraktamente åt landstingsmän.
(Forts.)

Om dagtraktamente till landstingsmän.
(Forts.)

efter 3, 4 eller 5 dagar. Men sedan numera de mindre bemedlade samhällsklasserna fått tillträde till landstingen, blifva personer valda till landstingsmän, för hvilka afsaknaden af dagtraktamente kan vara ganska kännbar. Det som är litet för den ene är mycket för den andre. Och att redan nu finnas landstingsmän, som icke ha råd att ligga på landstinget, synes framgå däraf, att det redan förekommit, att arbetarorganisationer lämna landstingsmän godtgörelse för deras vistelse på landstinget. Och det synes mig, som om det vore samhället mera värdigt, att samhället själf lämnade sådan ersättning, än att låta en obemedlad landstingsman aflönas att sina arbetskamrater.

Nu har herr Bellinder framhållit, att det skulle vara inkonsekvent att tillerkänna äfven landstingsmän, som bo i den stad, där landstinget sammanträder, dagtraktamente. Det må vara, att så kan sägas. Men utskottet har dock icke ansett nödvändigt att föreslå något undantag för detta mindretal landstingsmän. Detta förtroendeuppdrags fullgörande är nog af sådan särskild beskaffenhet, att det icke är alldeles omotiveradt, att någon godtgörelse tillerkännes äfven dessa landstingsmän. Många af de landstingsmän, som bo i den stad, där landstinget sammanträder, göra en gifven förlust af pänningar genom att sitta i landstinget 4—5 dagar utan godtgörelse. Man tänke sig t. ex. tjänstemän, som måste begära tjänstledighet för de dagarna och då själfva få betala sina vikarier, eller kroppsarbetare, som få afstå sin daglön. Man skulle möjligen kunnat föreslå något mindre arfvode för dessa landstingsmän, t. ex. 4 kronor om dagen, men utskottet har som sagdt icke ansett nödigt att göra undantag för detta mindretal landstingsmän. 6 kronor är ju i alla fall ett mycket måttligt belopp.

Utskottets ärade ordförande sade, att 6 kronor är litet för en, men mycket för en annan. Men huru skall man då bära sig åt? Man kan väl icke ge olika ersättning? Riksdagsmännen ha 10 kronor hvar om dagen. 10 kronor är mycket för många, men för litet för andra. Men det går ändå för sig med dessa 10 kronor.

Herr Bellinder har gjort en ändring i sitt yrkande i reservationen. Jag vill påpeka, att det också finnes ett litet tryckfel i reservationen. Det står på de två sista raderna i reservationen: »där hyttplats ej förekommer», men det skall vara: »när hyttplats ej förekommer». Så lyder lagen för närvarande.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Grefve von Rosen, Fredrik: Som herrarna veta, är det åtskilliga af denna kammars ledamöter i konstitutionsutskottet, som anfört reservation mot utskottets förslag till bifall för de under denna punkt behandlade motionerna. Det synes mig likväl förefinnas skäl för Riksdagen att bifalla förslaget om dagtrakta-

mente för landstigsmännens och i samband därmed ändringar i landstigsmännens reseersättning. *Om dagtraktamente åt landstingsmän.*

När rätt till representation i landstinget beviljats äfven de mindre bemedlade samhällsklasserna, bör lagstiftaren tillse, att denna rätt icke blott stannar på papperet, utan blir verklighet. Han måste draga försorg om, att gällande bestämmelser icke motverka utfövan det af de tillerkända medborgerliga rättigheterna.

Det är emellertid uppenbart, att med de nuvarande stadgandena om landsting, de, som lefva i mera blygsamma ekonomiska förhållanden, svårligen kunna emottaga uppdrag att vara landstingsman utan att på något sätt undfå ersättning för de med uppdraget förenade kostnaderna; och när dessa personer icke få skäligen ersättning af landstingsmedel, händer det lätt, att de i stället få godtgörelse af sina valmän.

Betalade som de äro, anse de sig såsom ombud, hvilka utan all själfständighet i frågor af vikt tala med hänsyn till den betalning de erhållit. Det kan icke vara nyttigt för det allmänna. Landstingens hufvudsakliga uppgifter äro af ekonomisk och administrativ natur, icke af politisk. De skola sörja för sjukvård, kommunikationsväsen m. m. Men om det blir så, att de politiska organisationerna betala dem de utvälja till landstingsmän, så bidrager detta mycket till att göra landstingen till församlingar, där de olika frågorna betraktas icke ur sakliga, utan ur politiska synpunkter. Det är redan på väg. Må man göra i tid hvad man kan för att icke än ytterligare befrämja hvad man vill undvika.

Det har alltid, när denna fråga varit uppe i Riksdagen, invändts, att de kommunala uppdragen icke skola vara förenade med ersättning. Det kan vara sant och riktigt, att de icke böra vara aflönade, men här gäller det icke aflöning för arbete, utan en skäligen godtgörelse för kostnader. Om nu äfven en sådan kostnadsersättning skall anses oförenlig med grundsatsen om att lämna de kommunala uppdragen oaflönade, så har den grundsatsen redan öfvergifvits i samma stund som reseersättning stadgats i förordningen om landsting.

Det måste man medgifva, men då bör man icke heller draga sig för att göra en ändring i nu gällande stadganden, hvarigenom man bätre vinner sitt ändamål att landstingsmännen få en skäligen godtgörelse för sina verkliga kostnader.

Hvad herr Bellinders reservation beträffar, så kan det icke nekas, att den är beaktansvärd, men då äfven de, som bo i den stad, där landstinget sammanträder, torde få vidkännas en del utgifter i anledning af sitt deltagande i landstinget, tror jag för min del, att man bör tillerkänna äfven dessa landstingsmän ersättning likasom de öfriga. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Om dagtraktamente
ått lands-
tingsmän.*
(Forts.)

Herr Ekman, Karl Johan: Herr Berger nämnde i sitt anförande, att hufvudskälet åtminstone för honom att bifalla utskottets hemställan är, att här skulle beredas ersättning för kostnader, härflytande däraf, att landsting hålles på en annan ort än där de flesta landstingsmännen äro boende. Emellertid åberopade utskottet äfven ett annat skäl, och detta skäl är motionernas hufvudskäl, nämligen att de vid 1909 års riksdag antagna bestämmelserna om kommunal rösträtt och proportionellt valsätt afsågo att för de samhällsklasser, som dittills icke alls eller endast undantagsvis varit representerade i landstingen, bereda möjlighet att välja landstingsmän ur sin egen krets. Det är stora skaror af arbetare och dylika, som nu tillkommit, och som hafva anspråk på att få välja representanter ur sina egna led, hvilket dock skulle i hög grad försvåras, om ej ersättning för uppdraget gäfves. Motionärerna hafva, såsom nämnts, anført detta såsom sitt egentliga skäl. De säga nämligen: »I landstingen hafva numera inträdd och komma utan tvifvel att ytterligare inträda medlemmar, för hvilka det innebär en tyngande ekonomisk börda att ej blott under tiden för landstingets sammanträden afstå från dagsinkomsten af sitt yrkesarbete, utan också bestrida kostnaderna för sitt uppehälle i residentsstaden.» Emellertid, om man ser på den senaste valstatistiken angående landstingsmannaval, visar den, att inom alla landtvalkretsar tillsammans antagna var för de moderata antalet valsedlar störst inom 3-röstgruppen. Bland liberalerna åter var det vanligaste röstetalet 1 och för socialdemokraterna 11. Då man vet, att dessa tal, å ena sidan 3 röster å de moderatas, och å andra sidan 11 röster å socialdemokraternas valsedlar, äro baserade på de röstandes inkomster, förstår man, att det anförda skälet icke är så ömmande. Våra landsting bestå ju till största delen af jordbrukare, äfven sådana som hafva små röstetal på sina röstsedlar. De hafva icke klagat, utan fullgöra uppoffrande sitt fosterländska värf. Men nu håller en ny anda på att draga in i vårt offentliga lif: man skall ha betalt för allt hvad man gör. Denna tendens kan jag icke gilla och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr von Geijer: Jag har biträdd utskottets majoritet i denna fråga och skall med anledning däraf be att få yttra några ord.

Hufvudskälet för mig att biträda förslaget har varit, att jag funnit detta vara så att säga en konsekvens eller ett komplement af den stora rösträttsreform vi nyligen gjort. Jag är nämligen, i likhet med hvad flera talare här framhållit, öfvertygad om, att åtskilliga af de personer, som genom samma rösträttsreform hafva tillerkänts rösträtt, på grund af sin ekonomiska ställning näppe- ligen kunna vara i tillfälle att begagna sig af denna, med mindre ersättning därför beredes dem. Jag tänker därvid närmast på

personer ur daglönarklassen. Den ärade ordföranden yttrade i denna del, att han ansåg det vara lyckligt — om jag fattade honom rätt — om man afvaktade erfarenheten. Jag anser för min del, att angifna sakförhållande ligger så i öppen dag, att afvaktande af ytterligare erfarenhet näppeligen kan behövas. Jag stöder mig härvid bland annat jämväl på den omständigheten, som påpekades af den ärade talaren på Kalmar-bänken och som jämväl är mig bekant, eller att i flera fall de personer, som det är fråga om här, hafva antingen af sina fackföreningar eller af andra sammanslutningar fått ersättning för sitt uppehälle i landstingsorten. Och jag finner i likhet med samma ärade talare, att det är mera förenligt med statens värdighet, att staten tillerkänner dem denna ersättning än att den beredes dem af enskilda.

Jag tror, att om denna fråga kunde bedömas fristående, skulle den näppeligen röna så mycket motstånd, men den sammanhänger tämligen nära med de kommunala författningarna och särskildt en viktig principiell del af dessa — synpunkten har förut framhållits af flera talare — nämligen att kommunala förtroendeuppdrag böra vara oaflönade. Jag är ingalunda blind för vikten af denna regel och förstår mycket väl den åskådningen, att om nu föreliggande förslag skulle innebära ett första afsteg och ett mycket viktigt sådant från denna princip, utskottets hemställan bör afslås. Men jag delar icke denna uppfattning. Jag ser icke häri ett sådant steg, hvares följder med nödvändighet blifva principens upphäfvande. Jag skall därvid icke så mycket uppehålla mig vid den sidan att här icke är fråga om ersättning för fullgjordt arbete utan godtgörelse för kostnader, som oundvikligen äro förenade med uppdragets fullgörande. Detta har redan förut framhållits af flera talare. Nej, jag grundar min mening om, att förslaget icke kan komma att verka prejudicerande på principen, därpå, att vi stå inför ett omläggande af våra kommunala författningar i deras helhet, och då kommer föreliggande förslag att te sig som en obetydlighet.

Då diskussionen dragit så långt ut på tiden och föredragningslistan är så lång, skall jag icke söka angifva alla grunderna för denna min uppfattning. Jag vill endast peka på en omständighet. Det är bekant, att de kommunala skatteförfattningarna skola läggas om. En kommitté är tillsatt och det lider intet tvifvel, att denna reform, när den kommer fram, skall te sig ganska radikal i dubbel bemärkelse, i det att den går från roten och kommer att blifva tämligen demokratisk till sin läggning. Hvilka vägar denna kommitté än kommer att gå, om det blir objektsskatt eller progressiv beskattning eller stegrad värdeskatt eller ett system af alla dessa synpunkter, det vet gifvetvis ingen, men jag förmodar, att den som nödvändig konsekvens kommer att draga med sig krafvet på omläggning af kom-

Om dagtraktamente till landstingsmän.

(Forts.)

*Om dagtraktamente
å lands-
tingsmän.*
(Forts.)

munernas beskattningsrätt. Detta å sin sida drager med sig revisionskraf angående kommunernas förvaltning, Jag håller nämligen före, att hvad de medelstora städerna och framför allt de större städerna beträffar, det nuvarande systemet icke kan hållas. Det blir nödtvång att lägga om författningarna i denna del. Är denna min uppfattning riktig, — kommunerna mäktade helt enkelt inte med förvaltningen under nuvarande ordning — kan jag icke se, att ett bifall till utskottets förslag i denna del skulle på något som helst sätt kunna hafva någon inverkan på denna stora revision, framför allt icke så att vederbörande som fått sig uppdraget anförtrodt, skulle anse att genom ett dylikt bifall har Riksdagen upphäft principen om lämpligheten af att de kommunala förtroendeuppdragen äro oaflönade. Jag är öfvertygad om, att denna jämförelsevis obetydliga fråga kommer att drunkna i det stora förslaget. Den farhåga, som är framhållen af flera föregående talare, att detta skulle vara ett steg och ett viktigt steg att göra de kommunala förtroendeuppdragen aflönade, anser jag därför icke vara välgrundad. Vid sådant förhållande och, då jag anser, att förslaget under alla förhållanden innebär mycken rättvisa, vill jag yrka bifall till förslaget. Herr talman! Jag ber att få biträda utskottets förslag.

Herr Kjellén: Jag har icke den tillfredsställelsen, herr talman, att i denna fråga tänka lika med utskottets högt ärade ordförande och dem som jämte honom reserverat sig. Jag förstår mycket väl denna ståndpunkt, som öfverhufvud icke vill veta af någon förändring. Det är densamma, som så hårdt motsatte sig arfvodet till Första kammaren vid den stora reformen. I själfva verket rör sig diskussionen nu inom samma ram och utefter samma riktlinjer som då i den större frågan. Man kunde möjligen hafva väntat, att de gamle motståndarna till kammarens arfvode skulle hafva nedlagt vapnen och resignerat inför faktum och accepterat det som en ny princip, som borde utbyggas öfver den enda del af marken som finnes kvar; ty det är att märka, att landstingens arfvodeslöshet är nu en ren anomali. Men man kan naturligtvis också förstå och respektera, att de anse sig böra i det längsta skydda hvarje teg af åkern från det ogräs, som de anse ligga i frö i arfvodet för medborgerliga uppdrag.

För min personliga del kunde jag år 1907 vara med om och rösta för införande af arfvode till Första kammaren, därför att jag trodde det vara en fördel för Första kammarinstitutionen såsom sådan. Jag insåg naturligtvis, att en god del af den gamla kammarens karaktär var intimt förbunden med arfvodeslösheten; men frågan stod för mig så, att denna del af dess karaktär borde oppoffras för institutionens skull. Den rent plutokratiska egenkapen gaf nämligen kammaren en för smal basis att stå på, särskildt i en tid då den andra kammaren skulle så mycket ni-

velleras ned. Då menade jag, att arfvodet skulle bli den brygga, på hvilken den väl situerade bondeklassen (och vissa andra medelklasser) skulle kunna marschera in i Första kammaren och ge den en bredare, mera demokratisk och följaktligen mera bärande bas. »La chambre est morte, vive la chambre.» Därför syntes mig arfvodet vara en ren köpeskillning för Första-kammarinstitutionens bestånd — visserligen en egendomlig köpeskillning, som kontant tillfaller köparen! Jag har nu icke velat rifva upp en gammal diskussion eller rifva i några gamla sår, utan jag har framhållit detta därför, att här går samma åsikt igen. Det är samma sociala och demokratiska synpunkter på ett lägre plan. Har man tagit ett stort steg i demokratisk riktning, då menar jag, att man skall icke stå och se tillbaka på den öfvergifna stranden, utan i stället resolut acceptera de praktiska konsekvenserna. Dit hör att möjliggöra för de nya fattiga valmännen att representeras af sina egna. Det har antydts en uppfattning — jag vill visst icke säga, att den ligger i denna reservations innebörd, men jag har anledning tro, att man på sina håll fattat det så — att dessa nya företrädesvis skulle rekryteras inom den så att säga mindre samhällstrogna delen af valmanskåren, och att arfvodeslösheten således skulle vara en damm emot den. Den beräkningen, om den finnes, är nog för slug. Jag tror, i likhet med hvad redan från ett par håll blifvit påpekadt, att dessa hindras i alla fall icke, ty de ha bakom sig organisationer, som i sådant fall kunna betäcka deras kostnader. Men de, som säkrast utestängas, det är folket på de små torfvorna, som icke har egna medel och icke heller några ekonomiska förläggare, och dem ville jag för min del gärna se representerade i landstingen. Arfvodet i landstingen synes mig således som en brygga för småbrukarna och småbönderna till att nå representation, liksom arfvodet till Första kammaren är för storbönderna. Och vi behöfva icke här, efter min mening, afvakta verkningarna af ett fattadt beslut, utan det är blott fråga om att i lagstiftningen supplerat ett redan fattadt beslut, hvars verkningar vi redan kunna något så när öfverskåda.

Jag tillåter mig nu att göra ett litet försök till utredning i afseende på representantskapets inverkan på representantens ekonomi, ty det har icke kunnat undgå mig, både nu och vid föregående tillfällen, att en viss oklarhet synes vara rådande därvidlag. Här kunna tre möjligheter tänkas. Den första, att det gifves ersättning så rikligt, att det stannar *vinst* i representantens fickor. Man skulle kunna beteckna detta såsom en extrem vänstersynpunkt. Den är af ondo därför, att den är ägnad att framkalla yrkespolitiker af den lägre cert, som herr vice talmannen vid något tillfälle anspelat på. Den andra möjligheten är den rakt motsatta, och som kan betecknas såsom en extrem högersynpunkt, nämligen att representanten skall göra *förlust*. Äfven

Om dagträktamente åt landstingsmän.

(Forts.)

Omdagtraktamente åt landstingsmän.
(Forts.)

den synes mig vara af ondo, därför att den praktiskt monopoliserar representantskapet åt förmögenheten; och förmögenheten är visserligen en, men icke den enda garantien för politisk kompetens. Det återstår då ett förhållande, där representantskapet icke ger någon vinning, men icke heller orsakar någon direkt förlust. Detta synes mig vara det principiellt riktiga.

Här talas så mycket om att göra uppoffringar för det allmänna. Jag undrar, om icke detta tal på visst sätt är ett spel med ord: Uppoffringar kunna vi nog göra på annat sätt, utan att det precis skall vara kontant med pengar.

Nu frågas: hvilka kostnader pålägger representantskapet den valde? De äro också af tre slag. För det första *transportkostnaden* till och från platsen för församlingen. För det andra *uppehållskostnaden* på platsen (utöfver den vanliga lefnadskostnaden) och för det tredje förlust genom *förlorad tid för egen näring* (med därtill hörande utgifter, t. ex. för vissa ämbetsmäns vikarier). Den sista eller tredje räkningen är svårast att exakt beräkna, den kan öfver hufvud icke fixeras; den är ock den, som mest växlar och kan gifvetvis vara den kännbaraste.

Hvad är det nu fråga om i här föreliggande fall? Jo, som redan är påpekadt, det är icke fråga om att taga ett steg öfver den klyfta, som öfver hufvud skiljer arfvodeslöshet från arfvode, utan det är fråga om att till den gamla ersättningen för transportkostnader — här för öfrigt reducerad efter praktiska synpunkter — lägga en ny för uppehållskostnaden. Det är alltså ingenting rent nytt; den första räkningen är redan af lagen attesterad; nu är frågan, om den andra lika klara räkningen skall af lagen attesteras. Skulle nu det speciellt demoraliserande för den medborgerliga uppfattningen inträda på denna öfvergång från transportersättning till lifsmedelsersättning på platsen? Skulle en matpollett vara mera depraverande än en järnvägsbiljett?

Jag har här talat om regeln; men, som herr Bellinder påpekat i reservationen, finnes ett undantag, och det gäller de landstingsmän, som bo på platsen. För dem bortfaller den första räkningen för transportkostnader och likaså den andra räkningen, lifsmedelsräkningen, uppehållskostnaderna. För dem kvarstår alltså blott den tredje, den för alla gemensamma räkningen, som uppkommer genom förlust af tid för egen näring. Ger man nu dessa samma arfvode som de öfriga, så är det klart, att de gynnas i jämförelse med de andra. Om samma tiokrona här i Riksdagen skall bekosta både uppehållet och privata förluster för den ene, men för den andre endast de senare, blir den andre tydligen privilegierad, Herrar representanter för hufvudstaden äro de enda, om hvilka man skulle kunna säga, att de i någon mån hafva lön för sitt besvär. Här är en uppenbar skillnad, och det var därför principiellt rätt, då den belgiska grundlagen år 1831 genomförde denna skillnad, så att representanterna

för hufvudstaden Brüssel icke fingo något arvode; jag vill dock nämna, att denna bestämmelse upphäfts år 1893.

Det är samma skillnad, som herr Bellinder här vill genom sin reservation införa för vårt landsting. Nu är detta, som redan af en ärad representant på Kalmar-bänken framhållits, icke hela rättvisan, då ju äfven representanterna på platsen deltaga i den tredje räkningen, för förlust af tid för egen näring. Det har visserligen öfver hufvud icke varit fråga om att den räkningen skall betalas. Det kan icke heller betyda så mycket här, när det bara gäller några få dagar. Men man kan icke förneka, att det ligger något däri. Dessa borde alltså hafva *något*, icke lika mycket som de andra, men något. På det viset betecknar herr Bellinders reservation en rättning midtåt — medan återigen utskottets förslag går mera åt vänster — men icke ända till den gyllene medelpunkten.

Skulle nu emellertid kammaren antaga herr Bellinders reservation, och Andra kammaren, som sannolikt är, å sin sida antager utskottets förslag, då vore en jämkning möjlig just på den grund, att man t. ex. anslår halft (tre kronors) dagtraktamente åt dem som bo i den staden, där landstinget hålles, — och då skulle för en gångs skull den objektiva rättvisan verkligen utfällas ur en kompromiss. På den grunden ber jag att få yrka bifall till herr Bellinders reservation, i den form han och herr Berger gifvit densamma.

Herr Clason: Här har talats åtskilligt om detta förslag såsom en nödvändig konsekvens af den sista kommunala rösträttsreformen, den, som framlades år 1907. Det synes mig, som om man genom att säga detta drager något egendomliga konsekvenser, detta förslag, som skulle vara en »konsekvens» af denna reform, är nämligen visst icke något nytt, utan förslaget var å bane redan 1907, då framlagdt i motioner af herrar Lindhagen och Branting med meningsfränder. Och det särskilda utskott, som förberedde denna stora reform år 1907, yttrade då därom:

»Ett stadgande härom skulle enligt utskottets förmenande innebära en betänkelig afvikelse från den hittills hos oss gällande regeln att kommunala förtroendeuppdrag böra vara oaflönade. Landstingsmannaskapet har alltjämt betraktats såsom en hederspost, hvilken gärna mottages. Att omläggningen af landstingsmannavalen skulle medföra någon förändring härutinnan lär icke vara antagligt.»

Således, år 1907 pröfvade man denna sak, om den skulle anses vara någon nödvändig konsekvens af rösträttsreformen, men man fann, att den icke borde vara det, och båda kamrarna biföllo äfven utskottets förslag i denna del.

Grefve von Rosen yttrade, så vidt jag förstod honom rätt, något om, att förslaget vore att betrakta som en nödvändig

Omdagtraktamente åt landstingsmän.

(Forts.)

konsekvens för att man skulle få in medlemmar af alla meningsgrupper inom landstinget. Men de senaste hållna landstingsmannavalen hafva ju visat, att det går för sig ändå. Det har t. ex. visat sig, att socialdemokraterna fått in 123 medlemmar i landstingen d. v. s. ungefär 10 % af deras hela medlemsantal.

Men det finns också ett annat skäl, som gör, att jag icke kunnat vara med om förslaget, och det är, att jag icke kan öfverse de konsekvenser, det drar med sig. Här talas i förslaget om landstingsmän och suppleanter — hvilka sistnämnda för öfrigt enligt utskottets formulering möjligen skulle kunna göra anspråk på ersättning och traktamente under tiden för mötet, äfven om de icke voro närvarande. Det må dock vara en detalj. Men det finnes inom länen en hel del andra nämnder, korporationer och styrelser, som kanske taga lika mycken tid i anspråk som landstingen, men hvilkas medlemmar åtminstone på många håll icke hafva dagtraktamenten, och jag förmodar att konsekvensen af detta förslag lätt skulle kunna blifva, att äfven desse skulle få arfvoden. Det är icke alls utredt, hur därmed förhåller sig, och det synes mig, att, om man nu skulle börja med dagtraktamente på en punkt, det visst icke är säkert, att det bäst behöfves vid landstingen, där det för öfrigt är fråga om ett uppdrag, som endast räcker några få dagar. Jag tror alltså det vore skäl att taga denna fråga i hela dess omfattning under beaktande och först söka klargöra, hvilka konsekvenser den medför för alla möjliga andra styrelser och nämnder inom länen. Äfven därför har jag icke kunnat vara med om utskottets förslag, utan ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Hellberg: Jag är i så väsentliga delar förekommen af herr Kjellén, att jag nästan skulle kunna afstå från ordet. Jag skall i alla händelser fatta mig så kort, som herrarna någonsin kunna begära.

Jag ville då först och främst be, att något mera få understryka en del af hvad som anförts emot konstitutionsutskottets ärade ordförande, när han talat om, att man numera icke vill veta af någon enda uppföring, hur minimal som helst, för det allmänna — samma tankegång kom igen, när herr Ekman talade om, att man numera vill ha betaldt för allt. Jag tror, att konstitutionsutskottets ordförande var inne på en lyckligare tankegång, när han strax därefter talade om, att 6 kronor var för litet för en och för mycket för en annan. Det är just denna ofantliga olikhet i den sociala positionen, som man aldrig får släppa ur sikte, när det gäller att riktigt bedöma hithörande frågor.

Under den gamla ordningen, då i regeln endast synnerligen välsituerade personer kommo till landstingen, kan man icke säga, att det var någon uppföring för dem att kosta på sig en utgift af 35—50 kronor för att några dagar få vistas i länets residents-

stad; det var kanske snarare oftast för dem ett nöje. Men helt annorlunda ställer sig saken för personer, som skola lefva af sitt dagliga arbete. De måste för att kunna fullgöra landstingsmannauppdraget först och främst uppgifva sin dagliga inkomst, och sedermera skola de till på köpet bekosta sitt uppehälle i residensstaden. Då kan det för dem blifva ganska kännbart. Nu är det, såsom förut också har framhållits, nog så, att arbetarna, d. v. s. de organiserade arbetarna, dock icke drabbas så mycket af denna olägenhet, ty deras föreningar bekosta deras vistelse vid landstinget. Däremot få småbrukarna och deras gelikar icke något sådant understöd, hvarför kostnaderna för uppdragets fullgörande drabba dem allra tyngst, och det tycker jag är hårdt.

Så vill jag särskildt markera hvad också herr Kjellén framhöll från en annan synpunkt, nämligen att vi egentligen icke införa någon ny princip med antagandet af en bestämmelse sådan som den här föreslagna; ty ersättning för kostnaderna är redan partiellt genomförd, ja, man skulle kunna säga, att den är mer än partiellt genomförd men endast för somliga!

Jag har roat mig med att anskaffa en statistik från mitt län öfver de resekostnader, som där ett år utbetalts till landstingsmännen. Af denna statistik framgår, att en fjärdedel af landstingets medlemmar hade full ersättning icke blott för resan utan äfven för hela sitt vivre efter det pris beräknadt, som har uppgifvits vara det vanliga. Och en åttondel af dem hade också därutöfver en ganska vacker behållning, mellan 35 och 50 kronor hvar.

När vi nu hafva en kostnadsersättningsprincip genomförd, men denna är så orättvis, att somliga få sätta till för dem ganska afsevärda belopp, medan andra göra en direkt vinst — och den kan ju som visats vara ganska betydlig för somliga — så får jag säga, att jag tycker det är högst egendomligt, om man icke skulle kunna införa den långt rättvisare principen att kostnadsersättningen för resan nedsattes, men ett mindre dagtraktamente lämnas till alla.

Herr Trygger så att säga efterlyste i sitt anförande en opinion bland landstingsmännen. Nu kan man väl säga, att bakom denna massmotion — som den ju kan kallas — nog står en opinion från landstingsmännen. Men lyser man efter den opinionen, skola herrarna nog få se, att det icke dröjer så särdeles länge, förrän den ger sig direkt tillkänna!

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr Trygger: Jag vill börja med att söka bemöta den siste ärade talaren, då han sade, att förut, före förändringarna i den kommunala rösträtten, det veterligen endast var synnerligen burgna personer, som kommo in i landstingen, men att däremot nu förhållandet skulle vara helt annorlunda. Med anled-

*Omdagtraktamente
å landsstingsmän.*

(Forts.)

Omdagtraktamente åt landstingsmän.
(Forts.)

ning däraf vill jag bestämdt påstå, att de landtmän, som förut varit i landstingen, ingalunda haft bättre ekonomisk ställning än de socialistiska arbetare eller arbetare för öfrigt, som med de nya bestämmelserna komma dit. Det är således ett blott påstående, som herr Hellberg gjort, ett påstående, som saknar bevis.

Nu har man visserligen sagt, att arbetarorganisationerna hafva måst lämna bidrag till de representanter för dem, som finnas i landstingen, och att detta skulle utgöra bevis för, att det vore nödvändigt att så göra, bevis för att de nya landstingsmännen icke hafva råd att på egna medel deltaga i landstinget. Ja, allt beror emellertid på hur man drar sina slutsatser. Jag kan icke finna, att den nämnda är en logiskt nödvändig slutsats. Kan orsaken till det angifna sakförhållandet icke möjligen vara den, att de nya landstingsmännen icke *vilja* offra någonting af egna medel, men däremot icke, att de icke kunna göra det? De äro mer egoistiska, de vilja icke göra något annat än mot betalning. För resten, för min del får jag säga, att det är något, som förvånat mig just i afseende å arbetarrörelsen i vårt land, att arbetarna varit så villiga att åt sina förtroendemän i allmänhet betala så rundliga arfvoden och ersättningar.

Grefve von Rosen gjorde gällande såsom ett viktigt skäl för att länen borde betala dessa pengar och icke de korporationer, från hvilka arbetarrepresentanterna komma, att i annat fall, när de äro betalade af sina meningsfränder, de anse sig som ombud för dessa och följaktligen anse sig pliktiga att icke tillgodose det allmännas intressen, länets intressen, statens intressen, utan endast tillgodose deras intressen, som skickat dem till landstinget. Jag får verkligen säga, att hårdare omdöme om dessa personer kan man väl knappast fälla. Äro de verkligen sådana stackare, då var det sannerligen en olycka, att man ändrade bestämmelserna i kommunallagarna, så att de kommo in i landstingen! För min del håller jag före, att de betacka sig för ett sådant omdöme, som grefve v. Rosen gifvit. Min bestämda öfvertygelse är, att hvar de än taga ersättningen, detta icke inverkar på den ståndpunkt, de intaga vid fullgörandet af uppdraget; det gör hvarken till eller ifrån.

Herr Kjellén, som äfven yttrade sig i den riktning, jag nyss nämnde, höjde frågan något till ett högre plan. Han gjorde gällande, att det föreslagna dagtraktamentet endast är en konsekvens af det beslut, som fattades här, då kammaren biföll förslaget om att dess egna ledamöter skulle hafva arfvode. Han tillade, att när vi hade lagt ned vapnen beträffande kammarledamöternas arfvoden, skulle vi icke taga upp dem med afseende å denna ersättning, där samma princip borde göra sig gällande!

Hvad detta yttrande beträffar, vill jag endast förklara, att jag för min del ingalunda lagt ned vapnen: jag anser fortfarande

de, att arfvodena till denna kammars ledamöter äro olämpliga. Nej, sanningen är, att vi blefvo besegrade! Det synes mig för öfrigt, som om man för att kunna afgöra, huruvida man bör utsträcka beviljandet af ersättning äfven till kommunala representationer, borde ställa frågan så: har detta Förstakammararvode varit till nytta? Jag vill dock icke ställa den frågan; den är kanske alltför delikat för några af herrarna! Jag kan emellertid icke finna, att konsekvensen, äfven om man ställer sig på herr Kjelléns ståndpunkt, skulle vara den, att man, därför att man gått med på arvode åt Första kammars ledamöter, bör vara med på dagtraktamente till landstingsmännen. Det finns nämligen en gammal regel, som den romerska prætor iakttog i sitt edikt och som jag tycker är synnerligen klok och efterföljansvärd. Den lyder så här: *minima non curat prætor* — prætor bryr sig icke om småsaker. Han drar aldrig konsekvenserna till det allra yttersta, utan han ser sakerna i stort. Det kan vara mycket riktigt, att en princip tillämpas i ett fall, där krafvet är mycket starkt, men det kan vara alldeles onödigt att tillämpa den i det fall, där det rör sig om bagateller.

Och jag vågar fråga, kan man icke tillämpa den satsen här? I afseende å kammaren gäller det fyra månaders vistelse i Stockholm — ja, ofta är det längre tid, som vi fått sitta här, särskildt de senare åren. Men landstinget, hvad gäller det där i själfva verket? Jo, 3—4 dagars vistelse i en stad, dit landstingsmännen i alla fall skulle komma. Jag är öfvertygad om, att i flertalet fall landstingsmännen skulle vistas lika många dagar i länets residensstad, äfven om de icke hade landstinget. De hafva i regel åtskilligt att uträtta där, och nu kunna de ställa det så, att de ombesörja sina affärer och öfriga angelägenheter därstädes, samtidigt med att landstinget hålles.

Jag tror således icke, att det nuvarande tillståndet är så farligt, som man här velat göra gällande; och jag ber därför, herr talman, att fortfarande få yrka bifall till reservationen.

Herr Jonsson: Jag kan, mina herrar, icke betrakta denna fråga ur så stora synpunkter, som de flesta hittills gjort, utan jag anser, att frågan helt enkelt gäller att på förnuftigt sätt reglera den ersättning, som för närvarande utgår till landstingsmännen, fastän en smula förhöjd för några af dessa, men med minskning för andra. Det är, såsom herr Hellberg redogjorde för, för närvarande så ställt, att personer, som bo nära den plats, där landstinget hålles, hafva så godt som ingen ersättning, ty den reseersättning de få spelar ingen roll. De däremot, som hafva lång landsväg att tillryggalägga för att komma till landstinget och som taga betaldt för resa efter två hästar, få icke allenast ersättning för själfva resan, utan äfven full ersättning för vistelsen vid landstinget. Hvad är det för rim och reson, att

Om dagtraktamente å landstingsmän.
(Forts.)

Omdagtraktamente
åt lands-
tingsmän.
(Forts).

man skall hafva en ersättningsform af sådan beskaffenhet, att den på intet sätt skipar rättvisa, utan leder till rena oegentligheter och absurditeter?

Om man antager herr Bellinders reservation med den ändring, han i dag här föreslagit, kan man icke heller förebära, att ersättningen i det hela taget blir af annan beskaffenhet, ty de, som bo i residensstaden, få ingen ersättning, medan däremot de erhålla ersättning, som måste resa in dit och betala för husrum och vivre, hvilket de, som bo i staden, ju icke behöfva göra. Hvad kan man då ha att invända mot denna reglering af ersättningen? Jag begriper icke, att det kan finnas något hållbart skäl däremot, och därför förenar jag mig med herr Bellinder i hans sista yrkande.

Herr Ericsson, Aaby: Jag får säga, att under de år, jag varit i Riksdagen, jag sällan har varit med om att behandla ett förslag, som jag ansett vara i så hög grad opåkalladt som detta. Jag tror, att jag skall kunna bevisa detta påstående, när jag säger, att om vi före ett landstingsmannaval vände oss till respektive kandidater landet rundt och frågade dem, om erhållande af arfvode eller icke skulle vara i någon mån afgörande för, huruvida de skulle emottaga ett eventuellt landstingsmannaupdrag, så skulle det icke för en enda — det vågar jag bestämdt påstå — vara härvidlag afgörande, om han får arfvode eller icke.

Jag stöder detta därpå, att i de olika landsändarna utses till landstingsmän länets dugligaste personer, och dessa personer mina herrar, de må nu vara småbrukare eller andra, äro icke i den situationen, att det är af någon absolut afgörande betydelse för dem, huruvida de under 4 dagar få några kronor om dagen i arfvode eller icke. Nej, frågan kan synas icke hafva stor betydelse, men hvad man här föreslår innebär bara ytterligare ett steg på den väg, hvilken redan förut är beträdd, den vägen nämligen att man vill underlätta att de, hvilka intet äga, skola få bestämma öfver deras medel, som något hafva. Det är på grund af tendensen i denna sak, som jag ber att få förena mig i reservanternas yrkande.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Då den siste talaren gaf uttryck åt den uppfattningen, att i intet enda fall de nuvarande bestämmelserna utgöra faktiskt förhinder för någon att mottaga landstingsmannaupdraget, ber jag att emot det få ställa ett annat vittnesbörd om att så dock verkligen är fallet.

Herr Trygger började diskussionen med att säga: är det så förskräckligt, att en person får uppoffra den omkostnad, som åtgår för högst 6 dagars vistelse vid landstinget? Ja, det är så »förskräckligt», att för en hel del personer denna omkostnad plus förlusten af arbetsinkomsten där hemma utgör hinder för mot-

tagande af ifrågavarande uppdrag. Realiter ställer det sig nu i många fall så, att arbetare, som tillhöra de socialdemokratiska organisationerna, kunna mottaga landstingsmannauppdraget, medan exempelvis andra arbetare, som icke tillhöra de socialdemokratiska organisationerna och som därför icke ha att påräkna en ifrån dessa vanligen utgående extra ersättning, kunna icke bekosta sig först och främst utgifterna för vistelsen i landstinget och för det andra förlusten af sin vanliga inkomst där hemma, som erfordras för att dag för dag täcka föreliggande behof. I sådana fall kan man icke resonera på det sätt, som den siste talaren gjorde.

Herr Trygger sade också, att 6 kronor om dagen är för åtskilliga personer för litet, för andra åter för mycket. Jag undrar, om man kan säga, att det för någon är för mycket att få 6 kronor om dagen i ersättning, när det gäller att uppehålla sig vid landstinget och bestrida de med vistelsen därstädes förenade omkostnaderna. Jag kan icke tänka mig någon, för hvilken i dylikt fall 6 kronor om dagen är för mycket.

Jag skall nu icke längre upptaga tiden, när diskussionen pågått så länge i denna fråga, utan jag nöjer mig med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindblad: För att rätt bedöma denna fråga, anser jag, att man bör se den litet längre och tänka sig hvilka konsekvenser den kan få på närmare håll. Jag syftar härmed på ett kommunalt uppdrag, som numera blifvit af alltmer omfattande beskaffenhet, nämligen ledamotskap af våra taxeringsnämnder. Dessa taga numer i anspråk långt flera dagar och mycket mer arbete, än förut varit vanligt. Vi hafva då ovillkorligen att taga upp samma synpunkt beträffande dessa, om ledamotskap där skall ersättas med dagarfvode eller icke. Där är nämligen numera också vanligt, att man naturligtvis sträfvat att få in representanter för såväl den mindre bemedlade som för den i detta fall lyckligare lottade klassen. Men vi måste se på frågans inverkan äfven därvidlag och med ens afgöra om beviljandet af arfvode öfver hela linjen.

Att Första kammaren blifvit tvungen att votera arfvode åt kammarens ledamöter är en sak för sig, men i det fallet får man väl tillmäta de af konstitutionsutskottets ordförande framhållna synpunkterna en viss bärande kraft. Jag tror icke, att detta bör draga med sig den konsekvensen, att vi skola gå allt vidare på den för en gång framtvingna vägen. För min del kan jag nämligen icke se annat, än att samhället har en fördel däraf, att det kan just hos dessa kommunalrepresentativa män — de må vara beskattande eller icke — äfven finnes någon grad af *offervillighet gentemot samhället*. Ur den synpunkten ber jag att få ställa mig på reservanternas sida.

Omdagtraktamenteåtländstingsmän.

(Forts.)

Omdagtraktamente
 åt lands-
 tingsmän.
 (Forts.)

Herr Bellinder: Herr talman! Då jag förra gången hade ordet, glömde jag att begära rättelse af ett tryckfel, hvilket jag nu skall be att med kammarens tillåtelse få rätta. I förevarande utlåtande, sid. 52, öfversta raden i texten, står: »och för en hyttplats eller, *där* hyttplats ej förekommer», o. s. v. Detta skall naturligtvis vara: »och för en hyttplats eller, *när* hyttplats ej förekommer». Med den sålunda föreslagna formen på ifrågasvarande paragraf anhåller jag att få yrka bifall till densamma, detta så mycket mer, som hvad jag i reservationen hemställer blott är konsekvensen af att landstingsmännen redan nu hafva resekostnadsersättning. Om kammaren antar förslaget om beviljande af dagtraktamente, blir man i tillfälle att på samma gång få reseersättningen reglerad, så att den utgår på ett mera rättvist sätt. Jag tror också, att, om man ställer sig på den ståndpunkten, man i principiellt afseende icke skall hafva någon anmärkning att göra mot dagtraktamente, äfven om man hyllar den grundsatsen, att man icke vill aflöna kommunala förtroendeupdrag.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr vice talmannen, som för en stund öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, att beträffande föreliggande punkt under öfverläggningen yrkats: 1:o att hvad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) af herr *Bellinder*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af honom vid denna punkt afgifna reservation, med rättande af ett angifvet tryckfel och med den ändring, att i stället för orden »som ej bor i länets residensstad» insattes »som ej bor i den stad, i hvilken landstinget hålles»; och 3:o) att utskottets hemställan skulle afslås.

Härefter gjorde herr vice talmannen propositioner jämlikt dessa yrkanden och förklarade sig anse propositionen på afslag å utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf herr vice talmannen upptog hvart och ett af de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående hufvudvoteringen; och förklarade herr vice talmannen sig finna de härå afgifna svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till utskottets hemställan.

Herr *Bellinder* åskade votering om kontrapositionens innehåll, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i hufvudvoteringen angående punkten III i konstitutionsutskottets utlåtande nr 25 antager bifall till utskottets hemställan, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

*Om dagtraktamente
ått lands-
tingsmän.
(Forts.)*

Vinner Nej, har till kontraproposition i nämnda votering antagits bifall till herr Bellinders yrkande i frågan.

Omröstning företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 85;

Nej — 55.

Härefter uppsattes, justerades och anslogs för hufvudvoteringen en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som afslår hvad konstitutionsutskottet hemställt i punkten III af sitt utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstningen befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 93;

Nej — 48.

Föredrogs ånyo statsutskottets den 6 och 9 i denna månad bordlagda utlåtande nr 60, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning af statsbana från Ströms vattudal till Ångermanälven samt i dithörande ämnen väckta motioner.

I en till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition (nr 69) af den 10 februari 1911 har Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver civilärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen att, under förbehåll att de i statsrådsprotokollet förutsatta villkor om kostnadsfri upplåtelse af mark m. m. iakttoges, *dels* besluta anläggning af en statsbana från Ströms vattudal (Ulriksfors) till Ångermanälven (Volgsjön) för en beräknad kostnad af 9,050,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att närmare förordna om de orter, järnvägen borde genomgå, *dels ock* för banans påbörjande bevilja ett anslag för år 1912 af 900,000

*Om anläggning af statsbana från Ströms vattudal till Ångermanälven
m. m.*

Om anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Angermanälven m. m.
(Forts.)

kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1911 af tillgängliga medel förskottsvis utanordna 200,000 kronor.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehått följande under innevarande riksdag väckta motioner nämligen inom Första kammaren nr 36 af herr *A. Pers* samt nr 93 och 99 af herr *E. Hägglund* och inom Andra kammaren nr 116 af herr *S. L. Olsson* samt nr 193 och 332 af herr *J. Bromée* m. fl.

Utskottet hade i detta utlåtande på angifna grunder hemställt,

a) att Riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning, måtte under förbehåll att uti statsrådsprotokollet öfver civilärenden den 10 februari 1911 angifna villkor om kostnadsfri upplåtelse af mark m. m. iaktoges, dels besluta anläggning af en statsbana från Ströms vattendal (Ulriksfors) till Angermanälven (Volgsjön) för en beräknad kostnad af 9,050,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att närmare förordna om de orter, järnvägen borde genomgå, dels ock för banans påbörjande bevilja ett anslag för år 1912 af 900,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1911 af tillgängliga medel förskottsvis utanordna 200,000 kronor;

b) att herr *Pers* motion nr 36, herr *Hägglunds* motion nr 93, herr *Olssons* motion nr 116 och herr *Bromées* m. fl. motioner nr 193 och 332 måtte anses besvarade genom hvad utskottet i utlåtandet yttrat och föreslagit; samt

c) att herr *Hägglunds* motion nr 99 icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade afgifvits af grefve *Wachtmeister*, *Fredrik*, samt herrar *P. Olsson*, *J. A. Sjö*, *E. A. Nilson* och *O. G. Erikson*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa,

a) att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte af Riksdagen bifallas,

b) att herr *Pers* motion nr 36, herr *Hägglunds* motion nr 93, herr *Olssons* motion nr 116 samt herr *Bromées* m. fl. motioner nr 193 och 332 icke måtte af Riksdagen bifallas, samt

c) att ej heller herr *Hägglunds* motion nr 99 måtte vinna Riksdagens bifall.

Herr *Hägglund*: Herr talman! Utskottet har afstyrkt min motion, dels emedan icke detaljerad kostnadsberäkning för linjen Brunflo—Sveg ännu blifvit utarbetad, dels enär denna linje och järnvägen vidare till Göteborg under alla omständigheter aldrig någonsin kan blifva en utfartsväg för exportartiklarna från trakten norr om Sveg, utan exporthamnen från dessa orter norr om Sveg till följd af trafikkostnaderna alltid skulle komma att bli Hommelvik eller Trondhjem i Norge.

Häremot tillåter jag mig erinra, att det förefaller mig minst sagdt egendomligt, att banlinjen Brunflo—Sveg måste vänta och

sälunda åsidosättas, därför att denna linje icke ännu skulle hafva blifvit fullständigt undersökt och kostnadsberäknad. Om jag icke alltför mycket missminner mig, beslöt Riksdagen 1904, då anslaget i och för inlandsbanans undersökning och kostnadsberäkning beviljades, att *hela* bansträckan skulle noggrant undersökas och kostnadsberäkningarna *fullständigt* uppgöras, så att Riksdagen skulle hafva fria händer i detta afseende, då beslut skulle fattas om, hvar och när byggnaderna skulle påbörjas å inlandsbanan. För öfrigt har det sagts mig, att kostnadsberäkningarna för linjen Brunflo—Sveg hvilat på ungefär enahanda undersökningar, som beräkningarna göra i fråga om den af utskottet förordade linjen norr om Ströms vattudal. Enda skillnaden skulle bestå däri, att ett par ingenjörer på order af järnvägsstyrelsen förliden höst företagit en okulär besiktning å den norra linjen, utan att därvid göra någon egentlig ny kontrollmätning eller beskrifning på den där förut verkställda. Skulle denna uppgift vara med verkliga förhållandet öfverensstämmande, något, som jag icke har minsta anledning att betvifla, så borde icke den förmenta bristande kostnadsberäkningen å linjen Brunflo—Sveg hafva varit så afskräckande, att byggandet af den linjen därför bort uppskjutas.

Järnvägsstyrelsen anför såsom försvar därför, att sistnämnda banlinje icke blifvit fullständigt kostnadsberäknad, att järnvägsstyrelsen icke blifvit anbefalld att aflämna en sådan fullständig detaljberäkning, utan allenast erhållit Kungl. Maj:ts förordnande, genom nädigt bref af den 21 oktober 1910, att inkomma med kostnadsberäkningar för byggandet af linjen Ströms vattudal—Ångermanälven. Jag kan icke annat än beklaga detta förhållande, ty det förefaller mig, att det varit mera i öfverensstämmelse med Riksdagens beslut af 1904, om regeringen i allt klarat de båda linjerna i fråga om den detaljerade kostnadsberäkningen *samtidigt*.

I fråga om den af doktor Erik Stridsberg utarbetade tabellen beträffande fraktsatserna till Hommelvik och till Göteborg från Östersund med flera trakter, ber jag att få erinra, att enligt den kändedom, som blifvit mig meddelad ifrån håll, som står järnvägsstyrelsen mycket nära, så kan den ordinarie taxan för fraktgods högst betydligt nedsättas och ändock täcka självkostnaderna. Det har sagts mig, att man kan sätta ned frakttaxan så mycket, att den sammanfaller eller blir lika för gods från Krokomb, ett par mil väster om Östersund, till Hommelvik och till Göteborg. Mig synes, att en dylik nedsättning bör göras, för att exporten och importen kan bevaras åt inländsk hamn och för landets egen järnvägsdrift. Dessutom ställer sig frakten sjöledes från Göteborg åtminstone till Tyskland och Danmark vida billigare än från Hommelvik, i följd hvaraf järnvägsfrakten kan få sättas något högre från Östersund till Göteborg, än som gäller för linjen Östersund—Hommelvik—Trondhjem.

Om anläggning af statsbana från Ströms vattudal till Ångermanälven
m. m.

(Forts)

Om anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ängermanälven m. m.
(Forts.)

Nu framhålles vidare, att det kan icke spela någon afsevärd roll, om Brunflo—Svegslinjen väntar ett par år till, och man därigenom låter den norra delen från Ströms vattendal först byggas. Men det torde icke kunna bestridas, hvad jag ock i min motion framhållit, att sedan exportörerna och importörerna fått fast fot i Hommelvik och Trondhjem, där anskaffat agenter och mellanhänder, i och för sina affärer, är det icke så lätt att få dem att flytta till en västkusthamn och börja att skaffa sig nya förbindelser, äfven om frakttaxorna blifva lika, eller äfven om kostnaderna till och med blifva något lägre vid export och import öfver svensk hamn.

Det är därför, som jag tror, af synnerlig vikt, att sammanbindningslänken mellan Brunflo station och Sveg kommer till stånd så snart som möjligt, och innan inlandsbanan blir framdragen längre norrut.

Jag har i min föreliggande motion nr 99 framhållit, att det enligt min mening vore statsekonomiskt, att hela järnvägslinjen från Sveg till Göteborg kommer i statens hand, och att förty staten borde därom öppna underhandlingar med vederbörande järnvägsbolag, innan det bibanesystem, som regeringen ifrågasatt, förverkligas. Jag tror nämligen, att ju mera dessa bibanor komma till stånd och anknytas till enskilda banorna, ju mera komma de enskilda banornas inkomster att ökas. På samma sätt förhåller det sig med trafikinkomsten på dessa banor — ju längre inlandsbanan bygges norrut. Oafsedt det gods, som är afsedt för export, komma genom en betydligt ökad skogskoltransport järnvägsinkomsterna utefter hela linjen framemot Göteborg att högst väsentligt förökas.

Jag kan icke underlåta att i sammanhang härmed påpeka, att det förefaller mig högst egendomligt, att järnvägsstyrelsen synes hysa den uppfattningen, att det näppeligen har någon gagnande betydelse, om bandelen Brunflo—Sveg kommer till stånd eller icke. För min del har jag bibringats den åsikten, att det är så mycket nödvändigare, att den här delen af Inlandsbanan kommer till stånd, som därigenom inlandets järnvägsnät från västkusten upp till Sveg sammanknytes med det öfriga inre Norrland. Dessutom har jag den kändedomen om de olika trakter, som skulle genomlöpas af den ifrågasatta banan från Brunflo—Sveg och af den bana, som för från Ströms vattendal norrut till Ängermanälven, att utvecklingsmöjligheterna och lokalbehovet äro åtminstone lika stora å linjen Brunflo—Sveg som å linjen Ströms vattendal—Ängermanälven.

Slutligen vill jag kraftigt framhålla, att jag ingalunda är någon motståndare till inlandsbanans förverkligande åtminstone så långt norrut, som utskottet i sitt föreliggande betänkande tillstyrkt. Nej, tvärtom tror jag, att järnvägen i en framtid skall komma att ekonomiskt bära sig å den här ifrågavarande sträckan,

och framför allt hyser jag den uppfattningen, att denna järnväg blir till stor nytta för orten, som ingalunda är i saknad af utvecklingsmöjligheter. Men jag kan omöjligen finna det skäligt och lämpligt att bygga längre norrut, *innan* utfarts- och sammanknytningslänken är klarad.

Emellertid, det är en känd sak, att den, som Herren vill förgöra, slår han med blindhet. — Så har det jämväl ägt rum med mina föreliggande motioner. De äro dödade utan skonsamhet af utskottet. Att för mig här väcka dem till lif är ett arbete, som öfvergår mina små krafter, och därför kommer jag icke att yrka bifall till motionerna, lika litet som till reservationen, som icke synes vilja vara med om någon inlandsbana alls. Jag kommer att rösta för utskottets förslag.

Grefve Wachtmeister, Fredrik: Det kan icke nekas till att för detta stora företag, som man kallar för den norra inlandsbanan, tala mycket kraftiga både kulturella och försvarshänsyn. Om dessa kulturella- och försvarshänsyn är det icke värdt att jag talar med eder mina herrar. Om dem hafven I nämligen hört tillräckligt förut och senast genom artiklar i dagspressen, som varit synliga från alla möjliga läger. Om jag icke dess mindre ansett mig böra uttala en tvekan om lämpligheten af, att vi nu genast besluta oss för denna bana, så har jag därför haft mycket starka ekonomiska skäl, för hvilka jag nu skall söka att något redogöra.

Innan jag går vidare, skall jag emellertid be att för kammaren få påpeka den mycket stora och till utseendet väsentliga skillnad, som förefinnes mellan den kungliga propositionen och det förslag, som utskottet framlagt för kammaren. Den kungliga propositionen hvilat på den tanken, att vi genom att nu besluta oss för en järnväg mellan Ströms vattudal och Ångermanälven skulle fastslå tanken på hela den s. k. norra inlandsbanan, d. v. s. en sträcka mellan Östersund och Gällivare. Hela den för öfrigt mycket intressanta kungliga propositionen talar icke mycket om banan mellan Ströms vattudal och Ångermanälven, utan den resonerar om hela den norra inlandsbanan. Den talar äfven om den plan järnvägsstyrelsen framlagt angående statens järnvägsbyggnader under de kommande 11 åren. Utskottet har tillstyrkt kamrarna att icke uttala något omdöme om den norra inlandsbanan i dess helhet, utan endast om banan mellan Ströms vattudal och Ångermanälven. Denna del har, säger utskottet, goda skäl för sig och utskottet anser, att vi böra besluta oss för att bygga densamma.

Nu vill jag säga eder, mina herrar, att den stora skillnad, som många af utskottets medlemmar anse föreligga mellan den kungliga propositionen och utskottets hemställan, enligt min tanke, endast är skenbar. Herrarna påminna sig nog, hvad som sades

Om anläggning af statsbana från Ströms vattudal till Ångermanälven

m. m.
(Forts.)

Om anläggning af statsbana från Ströms vattudal till Ångermanälven m. m.
(Forte.)

vid 1907 års riksdag, då Riksdagen beslöt att bygga banan mellan Östersund och Ströms vattudal. Då sade man: vi skola icke nu besluta oss för den norra inlandsbanan i dess helhet utan endast för denna del, emedan för den tala mycket goda lokala skäl, och därför kunna vi behandla denna fråga alldeles fristående. Ut i detta resonemang låg alldeles bestämdt den meningen, att, om en kunglig proposition framkomme om fortsättning af denna bana, man i princip skulle besluta sig för hela den norra inlandsbanan. Nu säger man: här är nu för Riksdagen framlagd en kunglig proposition om fortsättning af banan till Ångermanälven, och man kan taga denna del fristående utan att, såsom Kungl. Maj:t vill, i princip besluta sig för det hela. Ja, mina herrar, jag tror dock att det blir detsamma. Besluta vi oss nu för denna del, kunna vi vara tämligen säkra på, att en kommande regering, eller om den nuvarande regeringen sitter kvar, kunna vi vara tämligen säkra på att om ett par eller tre år få en kunglig proposition om fortsättning af banan mellan Ångermanälven och Umeålf, och det skulle då vara dåligt, om man icke äfven för den sträckan kunde hitta på några talande lokala skäl. Sedan få vi en kunglig proposition om en bit till och sedan en lång sträcka på detta sätt blifvit afslutad och färdig, kommer det öfriga som en nödvändig följd häraf. Sålunda ber jag få säga, att om vi nu besluta oss för att bygga denna bit, hafva vi i princip beslutat oss för hela den norra inlandsbanan. Kammaren bör icke låta insöfva sig i lugn säkerhet af de ord statsutskottet inryckt i sin motivering. Jag tror därför, att statsutskottet gjort klokare uti att bygga på den grund, på hvilken den kungliga propositionen hvilat.

När jag nyss sade, att jag anser mig hafva mycket vägande och kraftiga skäl i ekonomiskt hänseende, som tala mot den norra inlandsbanan, ber jag få tillkännagifva, att jag från den utgångspunkt, jag tagit, vill yttra mig angående den norra inlandsbanan i dess helhet och icke endast om den bit, som nu föreligger för Riksdagen, d. v. s. sträckan mellan Ströms vattudal och Ångermanälven. Jag är öfvertygad om, att de af herrarna, som icke läst den kungliga propositionen och som voro inne i Andra kammaren, då tillförordnade landshöfdingen von Sydow inför Riksdagen höll föredrag om denna bana — jag är öfvertygad säger jag, att, hvilka åsikter de än hysa om denna banas kulturella betydelse, de dock kände sig slagna, när landshöfdingen von Sydow talade om de möjligheter denna bana kunda hafva för att blifva räntabel. Det var endast två saker, som han i detta hänseende hoppades på. Man skulle kunna tänka sig, sade han, att banan i någon större omfattning skulle kunna frakta träkol och tjära och att denna transport skulle betala mer än hälften af driftkostnaderna. Hvad då träkolen beträffar, tror jag, att det är en mycket optimistisk syn på tingen,

när herr statsrådet talar om, att man gjort den beräkningen, att man under de 20 första åren skulle kunna årligen frakta 800,000 läster kol och sedermera hälften. Teoretiskt tror jag nog, att det går att få fram dessa siffror. Jag betvivlar icke, att det finnes affall i skogarna, som kan räcka till detta, men jag vet, huru litet folk det finnes i de trakter, banan skall genomlöpa, och jag vet också, att det behöfves folk för att kunna kola. Det kommer säkerligen att visa sig, att, ifall vi nu besluta att bygga denna bana, det blir ytterst svårt att få en kolning i gång i sådan omfattning, att den verkligen spelar någon afsevärd roll för banans ekonomi.

Till Riksdagens samtliga medlemmar hafva utdelats de beräkningar, doktor Key-Åberg gjort angående denna bana, och jag antar därför, att herrarna läst detta arbete åtminstone delvis. I detta mycket vidlyftiga arbete har jag sökt att få reda på, huru han tänkt sig, att det skulle gå till vid dessa kolningar, och jag har funnit, att de icke i allmänhet skulle gå till som vanliga milkolningar, utan att det vid en massa lämpliga uppsamlingsplatser skulle anläggas kolugnar, och genom dessa kolugnar skulle man få stora massor med kol. Det finnes säkerligen i denna kammare åtskilliga, som hafva reda på, att det är med mycket olika resultat, som man hittills byggt kolugnar här i landet. Doktor Key-Åberg stöder sig i sina beräkningar på de uppgifter han fått från Stora Kopparbergs bergslag. Det är bekant, att där anlagts kolugnar, och det säges, att de gifvit ett ganska godt resultat. Men vi veta i alla fall, att man på ofantligt många ställen byggt kolugnar, som misslyckats, och där stå de nu tomma. Jag tror icke, att detta problem ännu är fullt löst, och jag måste säga, att man, då man tänkt sig anläggning af kolugnar där uppe i ödemarkerna, gjort ett tankeexperiment, som icke kommer att få mycken verkan. Skulle man kunna tänka sig kolugnar där, så skulle det behöfvas mekaniska verkstäder och en massa andra saker, ty kolugnarna skulle nog ofta behöfva lagas. Jag tror att det är svårt att tänka sig detta.

Nu har jag visserligen icke förnekat, att det finnes ved att kola utmed denna bana, men jag har i den kungliga propositionen funnit ett par uttryck, som jag icke kan neka mig att fästa kammarens uppmärksamhet på, och hvilka visa, i huru hög grad den kungliga propositionen skrifvits med tanke på att tala om alla de möjligheter, som kunna finnas. En af dessa möjligheter är framlagd på ett sätt, som jag finner vara tämligen okritiskt. Det talas om, hvad man skulle kunna kola. Ja, bland annat som tages upp, är det gammalt vrak och stubbar. Nu veta vi, som bo i mellersta Sverige, att stubbar nog kunna kolas, men vi hafva alldeles tillräckligt med stubbar här nere, så att vi icke behöfva fara dit upp för att kola stubbar. Det är rätt besvärligt och mycket dyrt med denna stubbkolning, så att jag tror verkligen icke, att man gärna kan tänka sig, att det blefve

Om anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ångermanälvea

m. m.
(Forts.)

Om anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ångermanälven m. m.

(Forts.)

mycket kolning af stubbar där uppe. Detta är jag tämligen säker på.

Ett annat uttryck, som jag fäst mig vid är, att det ett par sidor därifrån talas om, att man skulle kunna på denna bana frakta ved. Den som känner till trakterna där uppe vet också, att befolkningen är ganska van att taga den ved, de behöfva, på närmaste håll och icke vill fara långt efter den. Jag tror därför icke, att man kan tänka sig möjligheten af att en större massa ved skulle komma att fraktas på denna bana. Någon ved kommer naturligtvis alltid att fraktas, men att så mycket skulle fraktas, att det blefve af någon egentlig ekonomisk betydelse för banans bärkraft, kan jag icke tänka mig.

Nu är, såsom vi reserveranter påpekat, förhållandet det, att Riksdagen de sista åren beslutat ofantligt stora utgifter för ändamål, om hvilka man dels säkert vet att de icke lämna inkomster, åtminstone den närmaste tiden, och dels är osäker beträffande det ekonomiska resultatet. Under sådana förhållanden blir man glad, när man af statsverkspropositionen finner, att det framlagts en plan för järnvägsbyggandet under de kommande åren, ty man har ju tyckt, att det hittills gått ganska friskt undan. Men man blir verkligen icke glad, när man läst igenom listan på de järnvägar Kungl. Maj:t tänkt sig bygga under de kommande 11 åren. Under denna tid skulle det byggas järnvägar för 81½ millioner, och häraf skulle endast 10½ millioner användas för bansträckan Järna—Norrköping, om hvilka man tänkt sig, att den skulle komma att lämna afsevärda inkomster. Alla de andra banorna äro sådana, att man kan vara tämligen säker på, att de icke komma att lämna någon ekonomisk vinst.

Jag är visserligen öfvertygad om, att alla dessa banor komma till så småningom, men man bör, synes det mig, icke skynda så mycket med dem, ty jag tror, att det är farligt för vår ekonomi att gå alltför fort med dessa banor. Herr statsrådet har själf erkänt, att banorna icke blifva vidare räntabla, men han har sökt mota denna anmärkning på ett, såsom mig synes ganska skickligt sätt. De, som läst den kungliga propositionen, känna till, att där förekomma åtskilliga kalkyler öfver de inkomster järnvägsstyrelsen beräknat att banorna skulle lämna under kommande tider, och med dessa kalkyler har statsrådet velat visa för Riksdagen, att, äfven om vi gå in på den plan för byggande af järnvägar, som han tänkt sig, vi ändå skola komma att få god ränta på våra pengar. Ja, det är ju icke så lätt att veta, huru stora inkomsterna komma att bli under kommande år, och detta har herr statsrådet själf pointerat. Men äfven om man går in på möjligheten af att inkomsterna komma att blifva så stora, som Kungl. Maj:t och järnvägsstyrelsen antaga, må jag säga, att det synes mig, som om statsrådets kalkyler lede af ett grundfel, och det är, när han talar om, hvilka kapital det är, som statens järn-

vägar böra förränta. Nu veta vi, att statens järnvägar kosta oss ungefär 578 millioner kronor. Men statsrådet har icke tänkt sig, att järnvägarna skulle förränta hela denna summa, ty statsrådet säger, att det endast är 390 millioner, som äro lånta penningar. De öfriga äro skattemedel och dem behöfver man icke tänka på. Ja, åsikterna kunna vara olika i detta afseende, och mig synes, att man lika väl bör hafva ränta på de pengar, man tagit direkt från de skattebetalande, som å de pengar man lånat upp. Sedan säger statsrådet vidare, att vi icke heller behöfva tänka på dessa 390 millioner kronor, emedan under de år, som dessa penningar varit upplånade, naturligtvis en stor del af skulden amorterats. Ja, vi veta ju, att vi årligen amortera af vår statsskuld så godt vi kunna, men, mina herrar, det är icke alls med inkomsterna af järnvägarna, som man amorterar denna skuld, utan med skattemedel. Men i allt fall, genom denna beräkning af amorteringen af statskulden får herr statsrådet ned de 578 millioner kronorna till en summa af 328 millioner kronor. Sedan är det med dessa 328 millioner, icke med de 578 millionerna, som herr statsrådet vill bevisa, att man kan hoppas, att äfven om man beviljar anslaget till dessa järnvägar, som icke komma att gifva några inkomster, och äfven om man tager med dem, skola statsbanorna nödortfligen bära sig. Jag får säga, att jag icke har kunnat följa honom i detta resonemang. Jag vill ännu en gång säga, att det synes mig, att det är med en mycket stor optimism, som han kan få fram uti kalkylen, att inlandsbanan icke skall gå allt för galet. Jag tror, i motsats till hvad som säges i den kungl. propositionen, dels att vi icke få någon ränta på dessa 35 millioner kronor, som banan skall kosta, och dels att den kommer att kosta oss årligen ganska mycket.

Nu säger järnvägsstyrelsen, att banan kommer icke att kosta mer än 360,000 kronor om året. Men hur skall det gå till? Jo, det skall gå till så, att på denna bana, som man har så stora förväntningar på, skall gå ett tåg hvarannan dag, ett tåg i nordlig riktning ena dagen och ett tåg i sydlig riktning andra dagen. Det är hela den trafik, som man tänkt sig på denna bana. Jag tror för min del icke, att man kommer att blifva tillfredsställd med en så liten trafik. Jag tror, att det blir alldeles nödvändigt att få flera tåg, äfven om de skola gå med förlust. Det är ju emellertid möjligt, att man skulle tillsvidare kunna ordna trafiken, såsom nu är ifrågasatt, men har man så få tåg, så tror jag icke, att denna bana får en så stor kulturell betydelse. I försvarshänseende kan ju dess betydelse vara densamma, men i kulturellt hänseende betyder den icke så mycket, om den blir så litet begagnad. I flera afseenden tror jag emellertid, att järnvägsstyrelsen gjort sitt bästa för att visa, att det blir små omkostnader vid banan, men jag tycker icke, att den alltid varit härvidlag lycklig. Man har talat till exempel om, att man icke skall

Om anläggning af statsbana från Ströms vattudal till Ångermanälven m. m.

(Forts.)

Om anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ångermanälven m. m.
(Forts.)

behöfva att i de trakter, där denna bana skall gå fram, bygga upp några hus för den personal, som behöfves för järnvägen. Vi veta ju alla, mina herrar, att hvarje år bevilja vi penningar till bostäder åt statens järnvägspersonal, och det är ändå uti trakter, som äro ofantligt mycket bebyggda och där det förefaller icke vara så omöjligt att få hyra sig in, men här uppe i dessa trakter, där det icke finns några hus och där det finns ofantligt litet folk, där anser man icke, att det behöfs några penningar för att bygga upp bostäder åt personalen. Det är en sak, som förefaller mig ganska egendomlig.

Jag vet nog, att jag icke har mycken framgång att vänta i denna kammare med mitt yrkande, men jag ber i allt fall att på de skäl, som jag anfört, få yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet greve Hamilton: Herr talman, mina herrar! Den förste ärade talaren framställde åtskilliga anmärkningar mot Kungl. Maj:ts proposition, men slutade sitt anförande med att yrka bifall till utskottets hemställan. Under sådana förhållanden torde det icke vara nödigt att upptaga tiden med att bemöta hans anförande.

Hvad åter den andre talaren beträffar, kan jag icke underlåta att till en början uttala min tacksägelse till honom för den ton af resignation, hvarmed han avslutade sitt anförande i fråga om de utsikter, som han anser, att reservationen kan komma att få i kammaren. Å min sida ber jag att få försäkra, att jag ingalunda underkänner vikten af de anmärkningar, som han framställde, dock icke så, att jag, i likhet med hvad reservationerna i sin reservation gjort, skulle anse, att de af dem uppräknade tre företagen, Trollhätte kanal samt kraftverken vid Trollhättan och Porjus, skulle till den grad ha försvagat och uttömt vårt lands ekonomiska bärkraft, att vi icke nu skulle hafva råd och mod att bygga en bana mellan Ströms vattendal och Ångermanälven för ett pris af 9,000,000 kronor, därför att vi icke genast kunna på denna summa beräkna en tillfredsställande afkastning, men väl så, att jag mycket väl förstår, att den omständigheten, att vi under senare år satt i gång så många stora statsföretag, hvilka ännu delvis äro ställda på framtiden, sammanställd med en annan omständighet, som den siste ärade talaren äfven vidrörde, nämligen att hela vår järnvägspolitik i Norrland ännu är, i stort sedt, en framtidsförhoppningarnas politik — väl, säger jag, kan jag förstå, att dessa omständigheter kunna vara ägnade att framkalla en viss betänksamhet. Statsutskottet har emellertid förklarat, att statsutskottet anser, att Riksdagen för närvarande icke alls bör fälla något omdöme, huruvida norra inlandsbanan bör fortsättas norr om Ångermanälven. För min del har jag intet att invända häremot. I den föreliggande propositionen har jag ansett mig böra ganska utförligt gå in på

frågan om hela norra inlandsbanan, detta dels därför, att jag anser det vara tillbörligt, när utredningen i denna fråga nu föreligger avslutad och fullt färdig, och dels därför, att det för mig varit nödvändigt för att kunna uppgöra den plan för järnvägsbyggandet under närmaste åren, som jag nu framlagt. I förbigående vill jag uttrycka min glädje och tillfredsställelse öfver, att uppgörandet af denna plan mottagits med gillande af statsutskottet, men, som sagdt, för min del har jag naturligtvis intet att invända mot, att diskussionen rör sig endast om bandelen Ulriksfors—Volgsjön. Det blir tids nog att tala om banans fortsättning vid 1915 års riksdag, som dock är den, som skall hafva det afgörande ordet. Grefve Wachtmeister ställde sig emellertid icke alls på statsutskottets ståndpunkt i den meningen, att han ville ställa sig till efterrättelse statsutskottets dekretation, och här är icke fråga om fortsättningen af banan. Han sade, att det må vara sant, att det är nu bara fråga om banan från Ulriksfors till Ångermanälven, men gifva herrarne anslag till detta, så få vi också gifva resten. Han kanske icke hade så orätt, men det vill jag icke yttra mig om. Jag följer emellertid statsutskottets anvisning och ber att få hålla mig till den fråga, som nu närmast föreligger.

Om anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ångermanälven m. m.

(Forts.)

Reservanterna ha icke blott ställt sig afvisande mot norra inlandsbanan i sin helhet, utan de hafva äfven ställt sig afvisande mot att nu bygga från Ulriksfors till Volgsjön, ehuru, såsom grefve Wachtmeister mycket riktigt antydde, till förmån för denna bana såsom en avslutad lokalbana otvifvelaktigt, om ock icke i fullt samma grad, kunna anföras alldeles samma skäl, som år 1909 förmådde Riksdagen att besluta byggandet af banan Östersund—Ulriksfors. Det är dock minst 30,000 människor, som skulle hafva betydande fördelar af denna bana. Den går genom en nejd, där odlingen icke är stor, men där enligt alla sakkunnigas utsago, trots det nordliga luftstrecket, finnas stora förutsättningar för en betydande utveckling, och man må säga hvad man vill om optimismen i mina beräkningar, så tror jag, att ingen, som har någon erfarenhet om, huru järnvägsstyrelsens beräkningar bruka öfverensstämma med verkligheten, skall kunna våga påstå, att man icke skall kunna tämligen säkert antaga, att denna bana skall tämligen kort, efter det den öppnats, icke intaga en sämre position i ekonomiskt hänseende än norrlandsbanorna i allmänhet.

Reservanterna hafva två skäl för sitt afstyrkande. Hufvudskälet, som ensamt utvecklats af grefve Wachtmeister, är naturligtvis de finansiella betänkligheterna, men med de direktiv, som statsutskottet gifvit för diskussionen, kan jag absolut icke tillmätta de betänkligheterna någon betydelse härvidlag. Därtill är det företag, öfver hvilket man nu skail besluta, af alltför ringa omfattning. Jag tror väl också, att dessa betänkligheter — och

Om anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Angermanälven m. m.

(Forts.)

det fanns i hela grefve Wachtmeisters tal icke en antydning om att jag icke hade rätt — förvisso aldrig skulle hafva framkommit, om icke det varit så, att reservanternas hela tiden ha skrivit och talat om banan Ulriksfors—Volgsjön, men tänkt på hela inlandsbanan och om icke, å andra sidan, reservanternas enligt mitt förmenande icke tillräckligt uppskattat det motiv, som enligt min åsikt främst talar för denna banas byggande. Jag skall be att strax få återkomma till detta motiv. Endast i förbigående skall jag säga, att naturligtvis har grefve Wachtmeister rätt, då han säger, att man kan vilja hafva ränta äfven på penningar, som man af skattemedel gifver ut, men när man beräknar, om man har råd att göra ett företag, bör man väl icke beräkna annat, än hvad man är tvungen att beräkna ränta på, nämligen lånta medel. Det har varit mitt resonemang.

Jag skall be att något utförligare få beröra ett annat skäl, som reservanternas ha vidrört, ehuru det icke upptogs af grefve Wachtmeister, men det skälet har kanske för mängden spelat en betydande roll, och det har fått en mycket skarp betoning i reservationen. Det är ett skäl, som är väl bekant för hvarje departementschef. Det är talet om bristande utredning. Reservanternas säga, att det kan ifrågasättas, om icke åt denna bana från Ulriksfors bör gifvas en östligare sträckning. Jag kan ju icke åberopa någon personlig erfarenhet — jag har aldrig varit uppe i dessa trakter — utan jag kan blott åberopa den utredning, som är gjord. Jag skall försöka att i så sammanträngd form, jag kan, gifva en sammanfattning af saken.

Såsom herrarna känna till, indelas Norrland i geologiskt hänseende i trenne regioner från norr till söder, längst öster ut kustregionen och längst vester ut fjällregionen och mellan dem den region, som vetenskapsmännen gemenligen kalla de stora myrarnes och moränlidernas region. Fjällregionen sträcker sig utmed Kölen till en bredd af i genomsnitt 10 mil. Innebyggarna i denna region äro närvarande i mångt och mycket, på många delar nästan uteslutande, i sin handel och vandel, i sitt näringslif beroende af utlandet, beroende af Norge. Att bryta detta utländska inflytande och beroende har också varit en af de förnämsta uppgifterna för dem, som önskat inlandsbanans framdragande i dessa trakter. För att detta emellertid skall kunna ske, bör banan dragas just där den blifvit föreslagen, nämligen vid östliga ändan af de stora sjöarna, som likt tvärband dragits tvärs öfver fjällregionen från Kölen och ner. De utgöra däruppe befolkningens vägar. I långt högre grad, än man i allmänhet föreställer sig, åtminstone i långt högre grad, än jag föreställde mig det, innan jag hade reda på saken, finnes på dessa sjöar en efter förhållandena lämpad ångbåtstrafik. Det behöfs visserligen kanaliseringar för att fullt tillgodogöra sig dessa sjöar, men enligt fackmännens utsago skulle dessa icke draga några synnerligen

stora kostnader. Om dessa sjöar vid sina ändpunkter sammanträffa med inlandsbanan, har det visserligen icke någon synnerligen stor betydelse för inlandsbanan, men för orten har det en stor betydelse, särskildt därigenom att banan blir ett sugrör, som drager innebyggarnas handel och vandel och deras intressen till fosterlandet och från utlandet. Vill man flytta banan från fjällregionen, får man också taga afstånd från denna tanke. Det är också en annan tanke, som man då får taga afstånd ifrån, och det är, att man icke skulle bry sig om en annan sak, som man sökt vinna genom att draga fram banan utmed de östliga ändpunkterna af de stora sjöarna, nämligen att där träffar banan de förnämsta vattenfallen. Att draga banan ned till andra regioner, så att den där träffar motsvarande värdefulla vattenfall, är icke möjligt, och likväl, mina herrar, är det af stor betydelse, att banan sammanträffar med dessa vattenfall, såvidt nämligen det är rätt och sant, hvad vi trott på, att vi just hafva i vattenfallen en häfstång för Norrlands kommande industri.

Vidare är det ett fullkomligt misstag, om man tror, att man genom att draga banan ned i myrregionen skulle få bättre odlingsförhållanden. Det förhåller sig i själfva verket så, att i fjällregionen är jordmånen ofantligt mycket bättre än i myrregionen och att förutsättningarna för jordbruk och boskapskötsel i fjällregionen äro mycket bättre än i de stora myrarnas region. De stora myrarnas region omfattar något bland det mest ofruktbara i Sverige. Öfver hälften af denna region utgöres af icke odlingsbara stora myrar och försumpade skogar. Visserligen finns där mer folk per kvadratmil, men mycket är det i sanning ändå icke, gunås, och dessa människor äro spridda utefter floddalarna. Skulle banan förläggas i myrregionen, kommer den att gå fram genom ödemarker, långt vidsträcktare än de fjällvidder, som banan skulle öfvergå i fjällregionen. När jag talar om att flytta banan ned i de stora myrarnas region, antager jag naturligtvis, att icke någon skulle påyrka dess flyttande ned, längre österut, så att den komme ner i kustregionen, ty det vore för mycket af det goda, om både norra stambanan och inlandsbanan skulle förläggas i denna region.

Nu säger jag, att ännu något mer skulle man flytta ifrån, om man flyttade banan från fjällregionen. Grefve Wachtmeister uttalade sin misströstan om, att de förhoppningar komma att besannas, hvilka knutits vid inlandsbanan såsom en kolanskaffningsbana för mellersta Sveriges järnverk. Han trodde icke mycket på kolugnarna, ty han hade hört, att de misslyckats mångenstädes i landet, ehuru de visserligen på några ställen lyckats, och han talade med ett visst medlidande om hvad man sagt angående möjligheten att kola stubbar. Sådana hade vi godt om här nere i landet, men det kolades icke ändå. Jag är icke så synnerligen sakkunnig i denna fråga, men så alldeles okunnig är jag icke

Om anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ängermanälven
m. m.

(Forts.)

Om anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ångermanälven m. m.

(Forts.)

heller. Såvidt jag kunnat taga reda på denna sak, och detta icke enligt hörsägner, utan af egen erfarenhet, tror jag, att den tid, då man byggde misslyckade kolugnar, är alldeles förbi; det problemet är löst. Och att få folk, som arbetar vid dessa kolugnar, det tror jag man icke skulle finna svårt, åtminstone så länge kolpriserna äro så höga som nu. Här kan man tillämpa ordspråket, att det aldrig är brist på dyra varor. Och nog får man folk, som arbetar vid kolugnarna. Hvad beträffar den misstro han uttalade om att kunna kola stubbar, vill jag berätta den ärade talaren, hvad kanske någon af herrarna här i kammaren kan bestyrka, att i norra delen af Gäfleborgs län finnes ett stort bolag, hvilket anlagt flera mil långa banor uteslutande för att ur Norrlands skogar hämta stubbar till kolning, och anlagt särskilda kolugnar som arbeta uteslutande med kolning af stubbar och för produktion af tjära, och detta företag har gått förträffligt. Jag gör emellertid icke anspråk på att vara auktoritet i detta fall, men jag har velat omtala, hvad jag tror mig veta. Emellertid är verkliga förhållandet, att om en sådan industri kan komma till stånd, skall det vara vid banan, såsom den nu är framdragen, ty jag tror icke jag misstager mig däruti, att sjunkningsprocenten af kolved är så stor, att denna ved icke kan flottas fram i vanliga flottleder, men väl kan man, såsom här är meningen, transportera densamma så långt, att den kan samlas upp i samlingsbassängerna, de stora sjöarna. Flyttas banan till de stora myrarnas region, finnes där visserligen mera träd, men jag tror icke, man kan hoppas, att träindustrien skall blifva så stor, att banan därigenom skulle få någon betydelse, och skulle kolning förekomma, blefve det endast vanlig kolning cirka en mil på hvardera sidan om banan.

Vidare vill jag fästa uppmärksamheten på en omständighet, som visserligen icke är af afgörande betydelse, men då den omtalas i utredningen, vill äfven jag framhålla densamma, nämligen att, om banan lägges i fjällregionen, kommer den att blifva en af de vackraste turistjärnvägar i världen. Förlägges den till de stora myrarnas region, kommer den att visa en bild af vårt fädernesland, som i sanning kan kallas afskräckande.

Jag tror därför, att såvidt man anser sig kunna tillmäta de sakkunnigas utsagor och deras, som i årtal sysselsatt sig med denna fråga, någon betydelse, bör banan icke dragas annorlunda än den nu är planerad, åtminstone i den nedre delen af dess sträckning. Huru det kan vara längre upp, norr om Ångermanälven, därom föreligga olika alternativ, som ännu icke varit föremål för pröfning.

Jag skall slutligen bedja få framhålla det motiv, som enligt mitt förmenande främst påkallar denna banas byggande. Tanken på inlandsbanan, som ju först uppkom på grund af den stora betydelse den äger ur strategisk synpunkt — denna bety-

delse är ostridig och ligger för hvar och en i öppen dag — här-
 rör från Riksdagen, och därvid är det äfven en annan viktig
 synpunkt, kanske ännu högre än försvarets, som gör sig gällande.
 Det måste helt enkelt anses såsom en nationell plikt att, om det
 är möjligt utan alltför orimliga kostnader, söka öppna det inre
 Norrland för odlingen och söka binda invånarne i dessa länder
 fastare vid fosterlandet genom att bereda dem en ljusare fram-
 tid förmedels förbättrade kommunikationer. Riksdagen har år
 efter år beviljat betydande belopp, som erfordrats för att genom
 en utredning få öfverblick öfver frågan. Säkerligen har det icke
 funnits någon, som föreställt sig, att denna utredning skulle resul-
 tera i, att inlandsbanan skulle blifva en för statsverket omedel-
 bart lukrativ affär; tvärtom har man från början varit beredd
 på något helt annat. Man har gjort dessa undersökningar för
 att bli på det klara med, huruvida de uppoffringar, som man
 från början var beredd på, skulle stå i rimligt förhållande till de
 fördelar, man trott sig kunna vinna. När nu utredningen rörande
 inlandsbanan låg färdig, visade det sig, att hela banan ända
 upp norrut och ner till bohuslänska kusten skulle draga en bygg-
 nadskostnad af inemot 140 miljoner kronor. Trafikkostnadsberäk-
 ningen var icke heller mycket lockande, och äfven om man i
 likhet med regeringen anser sig kunna och böra se bort från den
 södra delen af inlandsbanan, återstår likväl cirka 75 miljoner
 kronor för sträckan Sveg—Gellivara, hvilket är så mycket betänkl-
 ligare, som denna järnvägsdel i trafikhänseende är svagast. Det
 var inför dessa fakta som det blef klart för regeringen, att skulle
 det af Riksdagen under så många år med lifligt intresse mot-
 sedda stora verk, hvilket under så många år utgjort den norr-
 ländska befolkningens käraste förhoppning, komma till utförande,
 måste både byggnads- och trafikknaderna högst väsentligt ned-
 sättas. Såsom herrarna veta, har det också skett. Linjen Ulriks-
 fors—Gellivara, som enligt det ursprungliga förslaget beräknades
 till en byggnadskostnad af cirka 50 miljoner, har i det nu revi-
 derade förslaget genom förändrade tekniska bestämmelser gått
 ned i kostnad till ungefär 35½ miljoner, hvaraf en del, närmare
 2 miljoner kronor, redan anvisats för arbetsspåret Porjus—Gelli-
 vara. För närvarande är det dock icke fråga om totalsumman;
 det gäller ju endast att anvisa ett belopp af 9 miljoner kronor
 för en bana mellan Ströms vattudal och Angermanälven. Denna
 hade ju i det ursprungliga förslaget beräknats till en kostnad af
 13 miljoner, men genom de nu förändrade tekniska bestämmel-
 serna har summan kunnat nedgå till 9 miljoner kronor
 och den hade kunnat minskas ännu mer, om det icke funnits så
 dyrbara öfvergångar öfver floderna att räkna med. Dessutom
 skall banan trafikeras å möjligaste enkla sätt. Grefve Wacht-
 meister frågade, huruvida banan kunde anses svara mot det af-
 sedda ändamålet, om på densamma skulle föras ett tåg upp ena

*Om anlägg-
 ning af stats-
 bana från
 Ströms vattu-
 dal till Anger-
 manälven
 m. m.*

(Forts.)

Om anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Angermanälven m. m.
(Forts.)

dagen och ett tåg ned den andra. Jag får härpå svara, att detta är endast det ordinarie persontåget. Naturligtvis komma godståg att framföras, så ofta sådana behöfvas, och det är ju i alla fall en betydlig skillnad för de människor, som bo där uppe, om det finnes ett tåg upp den ena dagen och ett ned den andra, mot det nuvarande, då de icke hafva någon bana alls; det tror jag man måste medgifva.

Kan man nu säga, frågar jag, att dessa undersökningar verkligen gifvit ett resultat, som i så hög grad understiger, hvad man väntade, då de sattes i gång, att man icke blott icke nu skulle vara betänkt på att fullborda den norra inlandsbanan, hvilken under nära tio år i Riksdagen framhållits såsom en tanke, hvilken af alla partier borde understödjas, utan att man icke ens skulle hafva råd att bygga banan till Angermanälven? För min del vågar jag bestämdt bestrida det. Man må kalla mina beräkningar optimistiska, men jag påstår, att såsom beräkningarna rörande blifvande trafikinkomster här föreligga, äro de dock uppgjorda med all möjlig försiktighet. Visserligen är det sant, att, när undersökningen började, många inbillade sig, att det ekonomiska utbytet skulle blifva bättre, och trodde, att banan skulle spela en stor roll i afseende på malmfrakterna. Möjligt är, att resultatet blef sämre än man tänkt sig, men visst är, att, när undersökningen började, det icke fanns någon, som föreställde sig, att banans anläggningskostnad skulle blifva så låg eller att trafikkostnaden kunde nedbringas så betydligt. Man kom icke att tänka på, att äfven de militära auktoriteterna, hvilka drifvit upp kostnaden, hade skäl att härvidlag gifva med sig. Jag vågar därför säga, att dessa kostnader icke äro så afskräckande, att man icke har rätt att lägga full vikt på den synpunkt, som för mig är afgörande, nämligen den sociala och nationella synpunkten. Och det är, mina herrar, icke tomma ord, som jag här uttalat. Dessa människor, som bo där uppe mellan Ströms vattendal och Angermanälven, äro icke många, men de äro dock svenskar, ehuru för närvarande i mångt och mycket beroende af utlandet. Den nejd de bebo ligger under ett nordligt klimat och kommer säkerligen icke på länge att visa en sådan utveckling som sydligare länder, men den har dock, enligt hvad sakkunniga säga, många förutsättningar för att nå en betydligt högre utveckling än dess närvarande. Nu affolkas dessa trakter allt mer och mer genom fattigdom och emigration. Genom deras isolerade förhållanden och vid en jämförelse med huru andra ha det, uppstår helt naturligt olust att vara kvar vid den fäderneärfda torfvan, men under tio års tid har denna befolkning dock på grund af Riksdagens hållning haft anledning vänta, att, om icke kostnaderna blefve alldeles öfverstigliga, staten skulle komma den till hjälp. Mot dessa olägenheter, som finnas där uppe, mot emigrationsbegäret och begäret att sälja den fäderneärfda torfvan samt

gifva sig af, finnes icke något så godt och kraftigt hjälpmedel som förbättrade kommunikationer. Det är därför, mina herrar, som jag öfvervägande, jag kan säga nästan uteslutande, ser denna fråga ur den sociala och nationella synpunkten samt anser, att dessa 9 miljoner kronor äro väl använda; och det är ur denna synpunkt, herr talman, som jag tillåter mig att yrka bifall till statsutskottets förslag.

*Om anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ångermanälven
m. m.
(Forts.)*

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag före kl. 2 e. m. utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7 på aftonen.

Grefve Douglas: Det må tillåtas mig att från ett treårigt arbete såsom ordförande i den s. k. norrlandskommittén och den kunskap, jag därunder vunnit angående norrlandsförhållanden, få hämta några argument för den föreslagna planen för inlandsbanan, och i detta afseende ber jag få tala om planen i dess helhet.

Det uppdrag, den s. k. norrlandskommittén fått, bestod i att söka efter åtgärder till den jordbrukande befolkningens vidmakthållande och stärkande samt till jordbrukets utveckling i Norrland. Det är således icke om de sociala lagförslag, kommittén afgaf, som jag här nu kommer att tala, utan uteslutande om dem, som afsågo den jordbrukande befolkningens förhållanden samt jordbrukets tekniska förbättrande, och i dessa afseenden voro kommitténs ledamöter alldeles eniga.

Under de tre somrar vi genomreste Norrland i mindre kotterier, hade vi tillfälle att lära känna jordbrukets förhållanden samt befolkningens önskemål, och bland denna hörde vi år efter år uttalas önsknings om förbättrade kommunikationer, hvilket icke heller var att undra på. Ett sådant förhållande, som att en bonde hade tre mil till närmaste landsväg och därifrån tolf mil till järnvägen, var alldeles icke något undantag, och den tryckande känslan af isolering och af att icke kunna komma vart med sin person eller sina produkter, var en känsla, som vi mest kunde konstatera under våra färder. När vi sedan sammanförde våra intryck och redogjorde för dem, enades vi om ett uttalande just i afseende å en s. k. inlandsbana, en tanke, som på den tiden knappt någon människa talade om. Jag ber att få uppläsa några rader däraf; de äro mycket korta. »För kommittén står det klart, att få järnvägsanläggningar inom vårt land, för det område de genomlöpa, hafva en så omskapande betydelse som den, hvilken man kan vänta af en inlandsbana. Utvecklingen af denna inre del af landet, som af naturen i vissa afseenden mer gynnats än det utanför liggande moränbältet, har hittills tillbakahållits af dess svårtillgänglighet; det är denna ogynnsamma faktor, inlandsbanan skulle undanröja, och det är denna banas alldeles speciella egenskap att den är infartsväg till ett

Om anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Angermanälven m. m.

(Forts.)

ännu ytterst ofullständigt tillgodogjort område, som ger den dess särställning bland svenska järnvägsanläggningar.» I afseende på banans sträckning ha vi också kommit till den genom personliga besök, personlig erfarenhet grundade uppfattningen, som vi nedlagt i orden, att järnvägen dock bör läggas så, att den tangerar de stora sjöarnas och vattensystemens östra partier, således just på den linje, där banan nu skulle gå. När det talas om de fördelaktigare förhållanden som finnas här, jämfördt med östligare trakter, bestå de däri, att de instängda sjöarnas region eller, såsom den vetenskapliga termen lär vara, insjösedimentens region och det jämtländska silurområdet verkligen i afseende å bördig jordmån äro ojämförligt bättre lottade än de trakter, den nuvarande norrländska stambanan genomlöper, nämligen det stora moränbältet med rullstensåsarna och med sina tröstlösa och nermossade skogar, som man timme efter timme måste genomfara. Det är ett fullkomligt misstag, om man af det sorgliga intryck, som den norrländska stambanans omgifningar framkalla, skulle sluta sig till att mer västerut, närmare åt fjällen, det skulle se ännu värre ut. Förhållandet är alldeles motsatt. Den, som icke varit där, kan icke göra sig en föreställning om den stora skillnad, som verkligen finnes med hänsyn till möjligheter för jordbruket och jordbrukets utveckling. Denna utveckling bör gå i sådan riktning, att spannmål, som alls icke lämpar sig att produceras, bör importeras, liksom äfven gödningsämnen m. m., som landtbruket behöfver, men jordbruket bör, uteslutande nära nog, afse boskapskötsel. Om så sker, är det min öfvertygelse, att dessa trakter skola blifva mer bebodda, än de nu äro. Det är icke så, att, om banan lägges här, den kommer att blifva en bekväm väg för folket att flytta från orten, utan folket har hittills hållits kvar i förhoppning, att den efterlängtade banan måtte komma. Det var Riksdagens beslut år 1904 om penningars beviljande till förberedande undersökningar, som väckte förhoppningar, och sedan dess lefver befolkningen där uppe på detta hopp.

Jag är alldeles ense med dem, som framhållit, att banan bör byggas af enklare typ. Förslag föreligga i järnvägsstyrelsen att vi i allmänhet här i Sverige på både smalspåriga och bredspåriga banor skola börja tillämpa en sådan typ, och jag tror, att vi skulle få mycken god erfarenhet däraf, liksom man redan fått i utlandet, där den är tillämpad i stor skala.

Jag vill icke ingå på den finansiella sidan af saken; jag är öfvertygad, att de ledamöter af statsutskottet, som komma att yttra sig, skola beröra denna sida. I den kungl. propositionen finnes ju också en synnerligt utförlig redogörelse härför. Järnvägarna äro icke tillkomna för att under alla villkor vara räntebärande objekt; de måste i vissa fall vara kulturbärare, därvid man alldeles fränser räntabiliteten. För öfrigt finnes i den kungl.

propositionen en utförlig plan, som i detta afseende synes mig mycket upplysande; man ser däraf, att både Norge, Danmark och Finland icke heller hafva en fullt tillfredsställande ränta på det i järnvägarna nedlagda kapitalet, och för slutresultatet, hvad Sverige angår, redogöres på sidan 34, där det heter: »Skulle en räntefkastning af 3,8 % å det nedlagda kapitalet anses skäliggen kunna fordras, skulle sålunda en förlust af 1,06 % kunna sägas uppstå, eller å hela kapitalet 809,70 miljoner kronor ett belopp af 8,58 miljoner kronor. Detta blefve sålunda den upppoffring, som statsverket år 1923 skulle göra till förmån för de delar af landet, där statsbanorna äro framdragna, utan att dessa landsdelars åkerbruk och industri tillföra banorna tillräcklig trafik för att göra desamma räntabla.» Detta är slutresultatet och jag tror icke man kan kalla det afskräckande.

Här finnes äfven i den kungl. propositionen ännu några siffror, som jag ber att i korthet få omnämna. På 30 år har befolkningen i Norrland stigit med 52 %, i det öfriga Sverige med blott 14 1/2 %. Den odlade jordens areal har i Norrland stigit med 80 %, i det öfriga Sverige med 35 %. Kreatursstocken har ökats med 42 % i Norrland, men endast med 25 % i det öfriga Sverige. Staten äger i de trakter, banan tänkes skola genomlöpa, domäner till taxeringsvärde af 29 miljoner kronor. Allt detta är argument, som tåla att tänka på. Dessutom har den norrländska inlandsbanan en egenskap, som denna kammare också vet att värdera, och det är dess möjlighet att bereda en kraftig hjälp med hänsyn till Bodens fästning; det är försvarsfrågan, som härvidlag spelar en nästan afgörande roll.

Det är på grund af dessa i korthet anförda argument, som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr vice talmannen: Något bör väl sägas å deras vägnar, som tillhöra majoriteten i statsutskottet. Många ord skall jag icke säga, emedan jag icke har något väsentligt att tillägga till hvad redan anförts, särskildt af herr statsrådet och chefen för civildepartementet. Det förekommer mig, som om reservanternas argumentering skulle konsekvent leda icke till yrkande på ett uppskof med järnvägsbyggandet, utan alldeles bestämdt till upphörande med ifrågavarande inlandsbanebyggnad. Att emellertid, då man icke anser sig kunna säga, hvilket icke heller reservanternas göra, att Riksdagen bör bestämma sig för upphörande med byggandet på inlandsbanan, göra ett uppskof, synes mig vara opraktiskt, enär det stycke, hvarför anslag redan beviljats, blir fullbordadt under 1911. Således skulle, om man nu beslöte sig för uppskof, folket, som bygger banan, och all materiel, som därvid användes, flyttas till annat håll för att sedan eventuellt flyttas tillbaka. Uppskof har således synts oss icke vara en praktisk åtgärd. Kommer så det skäl, som är hufvudskalet för

Om anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ångermanälven m. m.

(Forts.)

Om anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ångermanälven m. m.

(Forts.)

reservanterna, nämligen den ekonomiska synpunkten. Allraminst för den, som i likhet med mig från första begynnelsen var mycket tveksam i fråga om denna inlandsbana, kan det vara något att undra öfver, att reservanterna känna sig mycket tveksamma rörande denna järnvägsbyggnad. Det intrycket har åtminstone jag fått, att de beräkningar, man gjort i fråga om denna bandels bärighet, icke kunna taga bort öfvertygelsen, att i och för sig detta stycke af banan icke kommer att förränta anläggningskostnaderna, men då vi det oakadt ansett oss böra tillstyrka anslaget, har det icke skett med bortseende från denna anledning till tveksamhet, utan därför att vi ansett andra skäl föreligga, tillräckligt talande för att, oakadt banan icke lär kunna förränta sig, den dock bör anläggas. Vi hafva tänkt att, om det äfven från statsfinansiell synpunkt är en dålig affär, kan från nationalekonomisk synpunkt gifvas ett annat intryck, ty med anläggning af denna bana vinnes ju dock ett stycke land. Hur mycket det än talas om, att hvad där produceras icke kommer att genom frakterna göra banan räntabel, vinner ändå landet det som där produceras; det blir ett tillskott till den afkastning landet i sin helhet gifver, och när härtill kommer, att det icke blott är fråga om förvärfvande af ett stycke land i Sverige, utan äfven, om jag så får säga, förvärfvandet af ett stycke folk, vinnandet eller behållandet af en del af svenska folket däruppe, har det synts oss finnas tillräckligt skäl för ett tillstyrkande, och vi hafva icke kunnat taga på oss ansvaret för att vara med om ett afstyrkande.

Slutligen ber jag få tillägga, att det förslag, som i den kungl. propositionen antydes om att bygga denna bana på billigare sätt samt drifva rörelsen på billigare sätt än hittills, varit för statsutskottet synnerligen tilltalande, och detta med tanke på icke blott nu föreliggande byggnadsförslag, utan äfven på det uppslag, som härmed gjorts och hvilket kan och bör bli af mycket stor framtida betydelse för järnvägsbyggandet i vårt land.

Jag anhåller därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr af Petersens: Af innerligaste öfvertygelse ber jag få instämma med grefve Wachtmeister, och jag får säga, att det förefaller mig, som om den vackra benämningen »inlandsbana» haft en tjuskraft, som sannolikt varit af största betydelse för uppfattningen om denna bana. I likhet med grefve Wachtmeister har jag åhört det föredrag, landshöfding von Sydow höll för någon tid sedan, och i öfrigt sökt att sätta mig in i frågan, och jag har därvid funnit, att huru svagt man än från början räknat med utsikterna att denna bana skulle någorlunda bära sina driftkostnader, så äro dessa utsikter icke blott minimala, utan banan torde komma att gifva en storartad årlig förlust.

De inkomstkällor, den i allmänhet skulle hafva, härröra företrädesvis af affall efter skogsafverkning, näml. frakt för träkol samt produkter af tjärbränning. I öfrigt skulle genom järnvägen vattenfallen blifva utnyttjade; härtill komme banans kulturella betydelse och slutligen dess betydelse för försvaret. Jag skall taga mig friheten granska dessa punkter hvar för sig.

I afseende å träkol fordras för dess framställande både folk och dragare; därtill kommer, att man icke kan transportera träkolen långväga till järnvägens lastningsplats, ty då blefve varan alltför kostsam. Det har funnits en tid, hvilken vi alla här gått igenom, då det icke lönade sig att kola, och denna tid kan komma tillbaka. Det uppgafs af herr von Sydow, att träkolen under ett tjugotal af år skulle kunna gifva järnvägen utsikt till inkomst genom frakter, men då affall legat öfver sex eller sju år i skogen, är det oanvändbart för kolning, och således blifva utsikterna att hafva en väsentlig inkomstkälla från dessa kol väsentligt reducerade.

Hvad tjärbränningen beträffar, äger det egendomliga förhållandet rum, att oaktadt vi tyvärr alls icke sakna stubbar inom södra och mellersta Sverige, faller det numera knappt någon in att bränna tjära, helt enkelt emedan man icke har lönande afättning för denna vara, och huru den skulle kunna betinga bättre pris därför, att den komme långt inne från fjällgränsen, kan jag icke förstå. Civilministern omnämnde ett bolag i Gäfleborgs län, som bedref tjärbränning; jag undrar om det bolaget därpå förtjänat ett öre. Ännu mindre lärer tjära med fördel kunna beredas långt inne i landet, där folket är ännu dyrare och transportkostnaderna ned till hafvet blefve större. Just den utredning, som försiggått och för hvilken man får hålla regeringen all möjlig räkning, visar till fullo, huru orimligt det är att tänka sig afsevärd trafik i dessa trakter. Herrarna torde liksom jag hafva iakttagit, att vi den 25 april, knappt mer än fjorton dagar sedan, läste, hurusom vid riksgränsen var öfver två meter djup snö. Om vi tänka oss likartade förhållanden utefter hela linjen söderut, kan man förstå, hvad det skulle kosta att hålla en sådan bana öppen under vintrarna. Så snart staten öfvertager driften af en järnväg, har man rätt att fordra att allt skall gå efter tidtabell och att trafiken bedrifves någorlunda mönstergillt. Ett enskildt järnvägsbolag kan däremot sitta öfver en eller annan dag eller mera, men staten är tvungen att pliktskyldigast med all möjlig kraft hålla sina bana öppen. Huru litet lönande det kan vara att hålla denna bana öppen, framgår af de uppgifter, som lämnats angående dess trafikerande, nämligen att man här skulle kunna nöja sig med ett tåg i vardera riktningen hvar annan dag, så att ena dagen ett tåg ginge upp och följande dag ett ned.

Hvad vattenfallen beträffar, skulle de i alla fall finnas där-

Om anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Angermanälven m. m.
(Forts.)

Om anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Angermanälven m. m.
(Forts.)

uppe, och det torde icke vara meningen att där bygga nya verk och inrättningar; meningen är väl att leda kraften till trakter, där den funne användning, och det kan ske lika bra utan någon järnväg. Jag får för öfrigt säga, att jag har mig bekant, huru som i sydligare Sverige vattenfall finnas till tusentals hästkrafter, som fortfarande ligga tillgängliga för tillgodogörande, enär man icke vetat, huru kraften lämpligen skulle användas. Ännu mindre tror jag man allmännare skall finna användning för de norrländska älfvarnas vattenkraft.

Så har man talat om den kulturella betydelsen af ifrågasvarande bana. Men jag frågar: vill verkligen någon af herrarna taga på sitt ansvar att förmå någon till att flytta upp till dessa trakter? Nej, det vilja icke herrarna. De som bo däruppe, de få fördel af ifrågasvarande anläggning, det är en gifven sak, men i kulturellt afseende i öfrigt kan jag icke se någon väsentlig fördel, utom för jägmästare och revirförvaltare, som därigenom finge sin post litet tidigare och möjlighet till snabbare korrespondens; men att för deras räkning åstadkomma en järnväg, är orimligt.

Så talas det om den stora betydelse för försvaret, som inlandsbanan skulle hafva. Ja, det är möjligt; jag tilltror mig icke att fackmässigt bedöma saken, men det vet jag, att det ligger en djup sanning i Fredrik den stores yttrande, att till krigföring behöfves tre ting: för det första pengar, för det andra pengar och för det tredje pengar. Men om man förstör landets kredit och kastar bort penningar, måste, enligt min uppfattning, försvagas förmågan att sköta om militärväsendet. Bättre vore det då att direkt offra en del af detta stora belopp, 35 $\frac{1}{2}$ miljoner kronor, på försvaret; då finge man säkrare valuta för sina penningar.

Denna järnväg kommer att blifva utomordentligt dyrbar, icke blott ifråga om direkta anläggningskostnaden, utan äfven genom den årliga förlust, densamma kommer att förorsaka, och får jag därför instämma i grefve Wachtmeisters yrkande på bifall till reservationen.

Grefve Klingspor: Det är ju alldeles gifvet, att man känner sig ganska tveksam, då man står inför att föreslå Riksdagen att bevilja pengar till en järnväg, som är af den omfattningen att, för att få densamma fullbordad, det går åt så stort belopp som 35 miljoner. Det är också beräknadt, att man icke kan tänka sig att på dessa 35 miljoner få någon ränta eller att kunna trafikera järnvägen, så att den lämnar någon behållning, utan man befarar, att underhållet af materielen och trafikerandet af järnvägen skall årligen kosta staten en viss summa. Under sådana förhållanden — säger jag — känner man sig naturligtvis tveksam, om man skall med sin röst bidraga till förverkligandet af ett så stort arbete, som det nu ifrågasatta.

De skäl, som då tala för ett så pass stort arbete, äro först och främst skälen ur försvarssynpunkt. Det är alldeles nödvändigt för oss, från den sidan sedt, att ha en inlandsbana, som gör det för oss möjligt att i händelse af krigsutbrott kunna transportera trupper och förnödenheter till Boden och till den bana, som ligger mellan Boden och Gellivara. Från den sidan sedt är det ju alldeles nödvändigt att ha en bana, som har ett så skyddadt läge som möjligt.

Om anläggning af statsbana från Ströms vattudal till Ängermanälven m. m.

(Forts.)

Vidare är det också från kulturell synpunkt af stor vikt att ha denna bana. Det är ju visserligen icke så många, men det finnes dock ganska stora utvecklingsmöjligheter i de trakter denna bana skulle genomgå. Det är ju möjligt, att om man droge den norra delen af denna bana något östligare, än här är ställdt i utsikt, skulle banan få större kulturell betydelse och äfven större betydelse från försvarssynpunkt. Det är möjligt, säger jag, att detta blefve fallet, om banan droges till någon punkt mellan Boden och Gellivara t. ex. till Näsberg, som ligger ungefär midt emellan dessa bägge platser. Det är alldeles gifvet att för att transportera lifsförnödenheter från södra Sverige till Boden är det af vikt, att banan icke blir onödigt lång. Man skulle på det viset spara åtminstone 15 à 20 mil, ifall man droge banan östligare, så att den mynnade ut vid Näsberg. Det var fråga för några år sedan att undersöka denna sträcka. Men då fanns en riksdagsman i Andra kammaren, herr Carlsson i Malmberget, som fortfarande är där och som sökte att få banan till Gellivara. Och hans anförande i Andra kammaren gjorde, att man öfvergaf denna tanke att undersöka sträckningen till Näsberget. Skulle man taga den linjen blefve den som sagt betydligt kortare, och den kortare linjen förutsätter billigare kostnader. Jag är viss därom, att, om man toge Näsbergslinjen, man skulle spara in ett par tre miljoner, och så finge man vägen en 15 mil kortare. Detta har synts mig vara af stor betydelse.

Denna inlandsbana kan äfven ur humanitär synpunkt anses vara fullt berättigad. Den befolkning, som finnes i de trakter, där banan skall gå fram, är för närvarande nästan i saknad af kommunikationer. Man har icke annat än landsvägen, och dit är det 20 à 30 miles resa. Det är svårt för dessa människor att komma till läkare. Sistlidet år ökades anslaget till extra provinsialläkare i dessa trakter, men det oaktadt ha de icke kunnat få någon läkare, som velat åtaga sig uppdraget att vara provinsialläkare däruppe, och det är just till följd af de dåliga kommunikationerna.

Vidare är det väl så, att denna inlandsbana ingått nästan i det allmänna medvetandet såsom en bana, som bör byggas. Då man har arbetare, som hålla på att bygga en järnväg däruppe mellan Östersund till Ströms vattudal, kan man ju använda

Om anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ångermanälven

m. m.

(Forts.)

dessa å fortsättningsbanan Ströms vattendal—Ångermanälven. Det är enklare, bekvämare och bättre att använda dem för det ändamålet än att flytta dem till en annan plats och sedan efter ett par år flytta dem tillbaka.

Vidare har det talats om att man borde vidtaga åtgärder för inköp af Bergslagsbanan, men utskottet säger med goda skäl, att det finnes icke anledning för staten att tänka sig inköp af Bergslagsbanan. Det är ju till och med fråga om, ifall man bör inköpa dessa järnvägar, som ligga söder ut, nämligen Sveg—Orsa, Mora—Rättvik och Mora—Vänern-banorna. Det blir i alla fall frågor, som framdeles komma att behandlas. Emellertid, som frågan nu ligger, anser jag, att statsutskottets förslag till lösning bör blifva Riksdagens beslut, och ber jag att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Pers: Jag har begärt ordet endast för att gifva uttryck åt den missräkning, som drabbade innebyggarna i södra Jämtland, Härjedalen och Dalarna. när den kungl. propositionen kom, när man kom under fund med att regeringen icke bade upptagit sträckan Sveg—Brunflo i första planet utan satt den i andra hand. Det förefaller, som om regeringen varit fullt medveten om att den sträckan borde haft företrädesrätt, ty departementschefen yttrar: »hvad angår järnvägen Sveg—Brunflo, som skulle sammanbinda Orsa—Svegbanan med norra inlandsbanan, lärer icke kunna råda någon tvekan därom, att densamma bör anläggas af staten». Det refereras längre ner i stycket hvad Konungens befallningshafvande i Jämtlands län yttrat, och det var bland annat: »allmänna tanken inom intresserade kretsar torde ock hafva varit, att linjen Sveg—Brunflo är den länk af inlandsbanan, som näst efter bandelen Östersund—Ulriksfors borde komma till utförande». I den utredning, som har lämnats angående trafikförhållandena, har man visat, att Hommelvik i Trondhjemsfjorden skulle vara den närmaste utförselhamnen från dessa trakter, och därigenom har man trott, att nödvändigheten af det organiska sambandet med järnvägsnätet söderut skulle minska i betydelse. Det kan ju vara sant, men det är en omständighet, som i utredningen har lämnats alltför litet rum, och det är hänsynen till näringslifvet inne i landet. Det medgifves, att sträckan Sveg—Brunflo skulle blifva af betydelse för förädlingsindustrien i mellersta Sverige, framför allt i Bergslagen, genom koltransporter och dylikt, men det är äfven på andra områden, som jag tror rörelsen inom landet skall göras ett afsevärdt afbräck, därigenom att denna sträcka, Sveg—Brunflo, satts i andra hand. Vi böra väl icke se landets framtid i den belysningen, att det framför allt skall exportera råmaterialier eller halffabrikat, utan vi böra väl hoppas, att t. ex. en stor del af trämassan skall förbrukas i landet, förädlas till papper och dylikt, liksom

trävirket skall exporteras i form af hyflad varor och snickerier. Och då bör icke Hommelvik anses såsom en alldeles gifven exportplats, utan då bör väl traden öfver Vänerne hafva en stor betydelse.

I det här sammanhanget skall jag be att få fästa uppmärksamheten på en ofullständighet i de handlingar, som ställts till Riksdagens förfogande. Där hafva införts de bestämmelser, som gälla vid en eventuell inlösen af staten af Orsa—Sveg, Mora—Rättvik och Mora—Vänerne-banorna. Men i fråga om Orsa—Svegbanan är det icke de gällande bestämmelserna, som äro införda, utan det är en bestämmelse, som är upphäfd genom en senare utfärdad sådan. Här är införd den bestämmelse, som gafs vid koncessionen. Men när Orsa—Sveg-bolaget behöfde låna ytterligare 2,200,000 kronor, tillkommo nya bestämmelser angående inlösningsrätten, bestämmelser, som äro väsentligen förmånligare för staten än den första, men dessa för staten förmånligare bestämmelser hafva icke influtit i handlingarna.

Det är äfven en annan sak i fråga om Orsa—Svegbanan, som jag vill fästa uppmärksamheten på. Det heter på 5 sidan i statsutskottets utlåtande: »Beträffande det nu nämnda är att märka, att just Orsa socken förut visat sig ytterst angelägen om att bringa banan Orsa—Sveg till verklighet, samt att socknen genom tecknande af stora bidrag till järnvägen kunnat bestämma dess sträckning så, att den framdragits genom socknens besparingssockar på sätt, som kan sägas egentligen vara till fördel endast för socknen, under det att andra till banans anläggningskostnader bidragande socknar helt säkert haft större intresse utaf att få sin järnvägsfråga löst på annat sätt. Styrelsen finner därför ej skäl tala för att nu inlösa banan Orsa—Sveg endast därför, att den i enskild hand visat sig vara en dålig affär.» Jag tror, att man kan säga, att den här uppgiften är missvisande, fullkomligt missvisande. De öfriga socknar, som hafva tecknat bidrag till Orsa—Svegbanan, äro företrädesvis eller uteslutande Härjedalssocknar. Innan dessa socknar tecknade bidrag till Orsa—Svegbanan, hörde de sig för hos järnvägsstyrelsen i Stockholm, om de skulle hafva utsikt till att få statslån till en järnväg Ljusdal—Sveg; men det svarades då, att det icke var någon utsikt till det. Men på samma gång gafs det en antydning om att inlandsbanan var påtänkt, och att en linje Orsa—Sveg skulle hafva utsikt till att få statslån. Orsa socken hade tänkt sig järnvägen såsom en tertiärbana, men med hänsyn till denna utsikt lades banan på dyrbarare sätt, och socknen kom i ganska stora svårigheter för att få banan färdig. Emellertid, den sträcka på annat håll, som här talas om i utlåtandet, skulle alltså vara Ljusdal—Sveg. Men då hade naturligtvis Orsa socken intet intresse i järnvägen.

Det är helt naturligt att, när Orsa socken skulle göra något

Om anläggning af statsbana från Stroms vattendal till Ängersmålfveck m. m.
(Forts.)

Om anläggning af stats bana från Ströms vattendal till Angermanälven

m. m.

(Forts.)

i saken, när socknen lade ner två miljoner i järnvägen, banan lades på det för Orsa socken fördelaktigaste sättet till Sveg, och någon annan sträckning har aldrig varit ifrågasatt, sedan Orsa blef hufvudintressent.

Vidare har det talats om att banan skulle vara en dålig affär i enskild hand. Det är sant så tillvida, att banan icke kan betala någon ränta på statslånet, men banan bär driftkostnaden och har gjort det tämligen bra, hvilket ju icke är så dåligt för en ödemarcksbana på tolf à tretton mil.

Jag har velat anföra detta, därför att det är saker, som eljest äro ägnade att vilseleda Riksdagens uppfattning af rätta förhållandet. Men jag vill därtill ytterligare säga, att det förefaller, som om såväl den ena som den andra hade bedömt saken litet för kallt särskildt mot Orsa socken och mot dalakommunerna. Det föll mig i öronen vid landshöfding von Sydows föredrag här inne i medkammaren häromdagen, att han sade, att staten hade en stark ställning gent emot dessa enskilda banor. Ja, ett ord kan falla litet olika, men det föreföll mig, som om man tänkte sig en motsats mellan dessa enskilda banor och staten, en motsatsställning, som när två affärsmän vilja söka tjäna så mycket som möjligt på hvarandra. Jag vill fästa herrarnes uppmärksamhet på, att såväl Orsa—Sveg-banan som Mora—Vänern-banan till största delen ägas af dalakommuner. De hafva byggt och drifvit dessa 40 mil långa järnvägar med samma afsikt som staten bygger inlandsbanan. De hafva byggt dem för att tillgodogöra sig naturens produkter, för att höja befolkningens möjligheter i olika afseenden, för att befordra det kulturella och ekonomiska framåtskridandet. De hafva icke byggt dem för att förtjäna på dem. Det har varit förvånande att de burit sig så bra som de gjort. Och när det nu heter från järnvägsstyrelsen, att det skulle innebära en afsevärd förlust för staten, om den nu skulle inlösa Mora—Vänern-banan, förefaller det mig som en öfverdrift, ty banan har varit i gång i tjugo år och under hela tiden förräntat tio miljoner kronor. Den drefs ganska torftigt i början med ett tåg fram och tillbaka om dagen. I densamma är nedlagdt ett kapital af tretton miljoner. När tio miljoner af de 13 hafva förräntats mot en ganska hög räntefot, förefaller det mig underligt, om staten skulle göra en stor förlust genom att öfvertaga den, när staten nu börjar tänka på att drifva sådana skogsbanor ekonomiskt och så att de bära sig, och jag vet, att banans inköpspris är icke sådant, att staten på något sätt skall behöfva känna sig uppskörtad. Jag har velat säga detta för att inlägga en gensaga mot att dessa enskilda järnvägar och deras ledning skulle på något sätt ligga i strid med statsintresset. Det är gemensamma intressen å ömse sidor, och det är samma principer, efter hvilka dalakommunerna anlagt dessa järnvägar som ligga till grund för inlandsbanans plan och anläggning.

Jag beklagar, att banan Sveg—Brunflo kommit i andra hand. Skälet härför skulle ligga däri, att undersökningarna icke skridit tillräckligt långt fram. Det är dock ett skäl, som förefaller mig litet konstladt, ty med god vilja borde dessa undersökningar kunna bringas betydligt längre, och då är jag säker, att Riksdagen skulle varit enig om att bygga den här linjen först. Man kan väl säga, att det är blott ett år eller ännu kortare tid som skiljer åt, men att få denna linje färdig först år 1918 är en ganska afsevärd tid, och jag tror, att det hade varit mycket lyckligare, om denna linje tagits upp och byggts med kraft. Då hade kanske villigheten varit större att sedan fortsätta norrut. I sakens nuvarande läge vill jag icke göra något yrkande, men kommer att rösta för utskottets förslag.

Om anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Angermänälven
m. m
(Forts.)

Herr Hammar skjöld: Det är icke min mening att mycket förlänga diskussionen, men det var ett yttrande af herr af Petersens som uppkallade mig. Han yttrade, att han tog för gifvet, att det icke fanns någon här i kammaren, som ville taga på sitt ansvar att uppmana någon att flytta upp till de ogästvänliga trakter, där den nya järnvägen skulle gå fram. Jag får bekänna den synden, att jag har gjort det. Jag gjorde för några år sedan en färd från Östersund till Strömssund och Ulriksfors och tillbaka igen. Och när jag reser genom trakter, där jag icke varit förut, brukar jag vara ganska vaken och se mig väl omkring och språka med folket och taga reda på hvad där kan vara att lära. När jag reste dit, var det med den föreställningen, att jag skulle komma till ett land, som icke blott var skäligen folktomt, utan äfven i öfrigt föga inbjudande, men jag fann raka motsatsen till hvad jag hade tänkt mig. Jag fann jord, som var så bördig, att jag, som bor i en mycket karg trakt i södra Sverige, kände mig smått afundsjuk. När jag kom hem från denna resa, roade det mig att hålla ett föredrag för folket i hemorten, och jag hade tagit åtskilliga fotografier och låtit göra stereoskopbilder af dem, så att åhörarna skulle få se och bedöma, om jag talade sanning eller icke. Jag kunde t. ex. visa dem landshöfdingen i Jämtlands län stående i ett timotejfält med timotejen näende upp till midjan. Han är ju icke lång, men det var ju i alla fall en ganska respektabel timotej, och jag försäkrar, att hela fältet var likadant. Jag hade äfven en fotografi af en person, som hade ställt sig i ett rågfält — detta var i nordligaste Jämtland, icke långt från Strömsund — han stod i rågfältet, och rågen räckte honom öfver hufvudet. Och detta var icke någon ovanlig syn, utan det var på många ställen, man såg sådant. Jag frågade en af de personer, som ägde odlingarne, där det var så rik växtlighet, om det fanns mycken sådan där mark, och han svarade: »ja, i den här trakten är det ungefär 4 kvadratmil». Jag sade honom, att nere hos oss, nere i det fattiga Småland, tycka vi att

Om anläggning af statsbanan från Ströms vattendal till Ångermanälven m. m.
(Forts.)

tusen tunnland är mycket, men här räknade man i kvadratmil, och en sådan är ju, om jag icke missminner mig, omkring 20,000 tunnland.

Nu vet jag ju icke, om den trakt, som ligger norr om Ulriksfors och som det är meningen att den nya banan skall gå igenom, är lika den som jag sett. Men det har sagts mig, att den har samma möjligheter, samma jordmån. Båda dessa trakter ligga i det s. k. silurbältet, som är ovanligt bördigt, och där finns godt om odlingsbar jord. Det sades mig, att på den sträckan jag for, 11 å 12 mil, kunde man anse, att ungefär hälften af all jord var odlingsbar.

Ja, som sagdt, det fanns mycket odlingsbar jord, men mycket ondt om människor. När jag såg denna rika trakt, som låg obegagnad, sade jag till mina landsmän i Småland: »om ni skola emigrera, så emigrera till norra Jämtland, där det finns den här ligaste jord och där ni slippa fara illa». Den befolkning, som fanns där, hade nu gripits af stor verksamhetslust och hade börjat odla upp sin rika jord, därför att just det året hade banan börjat byggas. Förut hade de varit förlamade genom omöjligheten, snart sagdt, att kunna föra dit gödningsämnen. Jag hörde t. ex. att kalisalt kostade i frakt lika mycket, som det i Östersund kostade i inköp. Och då kan man föreställa sig, huru dyr den varan skulle blifva, men lika fullt ansåg man det lönande att där odla. Det är min öfvertygelse, att icke många år skola förgå, förrän dessa trakter genom järnvägen blifva så omskapade, att den, som där far fram, näppeligen skall känna igen dem. Och hvarför skola icke samma resultat kunna frambringas norr om Ulriksfors, när förhållandena där enligt uppgift äro likadana?

Här har af civilministern talats varma ord om den kulturella och nationella betydelsen af banan. Jag har med några ord velat hålla fram, att enligt min öfvertygelse är det icke endast dessa synpunkter, som tala för saken, utan äfven den rent ekonomiska sidan. Min tro är att, om än banan i början kommer att gå med klemt ekonomiskt resultat, kanske rent af med inkomster, som icke betäcka driftkostnaderna, skall det icke dröja länge, förrän den kommer att bära sig. På den grund yrkar jag lifligt bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Grefve Wachtmeister, Fredrik: Jag vill först säga, att, ehuru jag hyser olika åsikter mot herr civilministern i hufvudsaken, det var med mycket stark sympati, jag hörde de varma ordalag, hvari han talade om befolkningen i de trakter, där den projekterade banan skulle gå fram. Och det var äfven med sympati jag hörde honom häfda de nationella synpunkter, som anförts till förmån för denna bana. Men däremot kunde jag icke följa herr vice talmannen, då han sade, att det väl kan sägas om denna bana, att den blir ekonomiskt dålig, men att den

nationalekonomiskt kan blifva mycket bra. Herr vice talmannen talade om, att genom denna bana kunna vinnas trakter åt vårt land, som man förut icke haft någon nytta utaf, och att det där uppe finnes folk, som man kunde få nytta utaf. Det är väl sant, men vi böra tänka oss, att i fall denna vinst skall betalas årligen med ett par, tre miljoner, skulle möjligen i nationalekonomiskt hänseende dessa pengar kunna användas för vårt land på ett mera fruktgifvande sätt. Det är min fullkomliga öfvertygelse, att, så snart man ser frågan ekonomiskt eller nationalekonomiskt, man kan använda sina pengar på bättre sätt, än här är föreslaget.

Herr vice talmannen talade vidare om, att det skulle mera tilltalat honom, om reservanterna sagt, att de icke vilja höra talas om inlandsbanan och icke endast talat om uppskof med banbygget. Jag tror, att han sade också, att det hade synts honom mera praktiskt att göra så. Vår tankegång har varit att vi, i stället för att nu, såsom Kungl. Maj:t vill, anslå till sådana här banor, hvilka icke torde komma att bära sig, 8 miljoner om året, skulle sätta ner denna summa till 6 miljoner och därigenom spara ett par miljoner om året. Detta har ju varit grundtanken. Emellertid hafva vi icke sett bort från den saken, som talas om i den kungl. propositionen, att man genom att nu fortsätta inlandsbanan norrut skulle kunna begagna allt det folk och arbetsbefäl, som man har däruppe vid den bana, som nu bygges, och således icke behöfva flytta dem långa vägar, ty år 1912 återstå ännu 1,400,000 kronor, som Riksdagen redan beviljat för denna bana, och således finnes ännu en del att göra där. Jag vet, att på annat ställe i den kungl. propositionen talas om att det mesta skall vara färdigt år 1911, men efter det välvilliga sätt, hvar på statsutskottet uttalat sig om Sveg—Brunflo-banan, kan man icke tänka sig någonting annat än, ifall Riksdagen skulle afslå denna norra inlandsbana, kungl. Maj:t nästa riksdag kommer med proposition om Sveg—Brunflo-banan; och skulle Kungl. Maj:t göra det, så är det antagligt, att Riksdagen genast skulle bevilja dessa pengar. Men då vore det icke någon så förfärlig kostnad att transportera detta folk och dessa redskap och materialier, som man har, från Strömsund ner till Östersund och börja där, ty Riksdagen skulle naturligtvis icke hafva någonting däremot att man å denna bana började arbetet redan år 1912.

Jag vill ytterligare säga, att det skulle mest tilltala mig — i fall Riksdagen vill bygga norra inlandsbanan — att man toge de pengar, som behöfdes till denna bana, af skattemedlen, därför att då hade man klart för sig, att man gäfvde pengarna till en sak, som hade stora skäl för sig, och man sade från början ifrån, att det var pengar, som man icke tänkte sig att få någon ränta på.

Herr statsrådet talade i sitt anförande om ett bolag, som skulle kola så mycket stubbar i Gästrikland. Jag gick fram och

Om anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ångermanälven m. m.

(Forts.)

Om anläggning af stats-bana från Ströms vattudal till Angermanälven m. m.

frågade herr statsrådet, hvilket bolag det var, och fick naturligtvis uppgift därom. Men jag vill säga, att, när jag fick veta hvilket bolag det var, herr statsrådets exempel icke syntes mig vara så slående, ty det bolaget är det rikaste bolag, som vi hafva här i Sverige, och det kan ju roa sig med att kola stubbar.

(Forts.) Herr Hammarskjöld har gifvit en mycket vacker bild af den trakt, som banan till Ströms vattudal går igenom. Jag ber då att få påminna om att år 1907 yttrades därom ungefär detsamma, som herr Hammarskjöld nu anför, men det framhölls också, att skillnaden vore stor mellan dessa trakter och trakterna norr om Ströms vattudal. Jag tror därför icke, att den vackra bild, som han lämnade oss af sin erfarenhet från dessa trakter, talar så mycket för att man skall bygga järnvägen norr om Ulriksfors.

Rop på proposition hördes nu.

Herr Fränckel: Det kan ju icke nekas att, när man står inför en så stor järnvägsfråga som denna och under åtskilliga år, såsom fallet varit med mig, i statsutskottet deltagit i behandlingen af olika järnvägsfrågor, man frestas att yttra några ord i afseende på den fråga, som nu föreligger.

Hvad har man då först att tänka på? Jo, att Riksdagen år 1904 fattade det högst besynnerliga beslutet, att man skulle undersöka den järnväg, som började vid *bohuslänska kusten och slutade vid Gellivare*. De, som då voro med att behandla den del af inlandsbanan, som förelåg, varnade för ett sådant beslut. Det var ju, kan man säga, ett beslut i luften. Följderna se vi också nu: på grund af afundsjukan mellan de olika orterna har arbetet förts mycket långsamt fram. Det gafs, såsom vi se af den kungl. propositionen, två anslag å tillhoppa 510,000 kronor för undersökningar, och det gick till och med så långt, att man använde en statistiker för att få reda på *hvar* banan borde ligga. Man har således så småningom låtit den planen dö ut, och man har i stället nu koncentrerat sig på det enda rätta, nämligen att, om man skall bygga en inlandsbana jämte norra stambanan, man måste bygga norrut, och herrar västkustledamöter hafva åtminstone nu, tyckes det, kommit till den uppfattningen, att det icke lönar sig att yrka på att bygga en sådan bana i trakter, där man har järnväg, utan i första rummet i de trakter, som icke hafva någon järnväg.

Så föreligger frågan nu, och jag kan icke neka till, att när jag först fick detta betänkande, var jag på det klara med, att jag för min del icke på några villkor skulle vilja afbryta byggandet af inlandsbanan norrut, i den utsträckning Riksdagen förut beslutat, nämligen från Östersund till Ströms vattudal. Därför var det ju klart, att Riksdagen nu utan motsägelse skulle bevilja ett anslag af 1,400,000 kronor för år 1912 för att därmed

fortsätta arbetet på den nära nog fullbordade banan, hälst som det ställdes i utsikt att, om man kunde få 1,400,000 kronor till banan, skulle den sannolikt blifva färdig under år 1912. Men här liksom öfverallt är det så, att aptiten växer medan man äter. Nu har man redan fått 1,400,000 kronor — det kanske de flesta hafva glömt — men det nöjer man sig icke med, utan man vill fortsätta och gå på vidare norrut till Angermanälven, och för det behöfves ytterligare nio miljoner. På det att Riksdagen icke skall anse, att detta är för mycket, begär man emellertid endast 900,000 kronor för år 1912. Det är den vanliga marschen.

Då frågar jag mig, om jag nu yrkar afslag på denna framställning: huru verkar det på arbetena i Norrland, på fortsättningen af norra inlandsbanan? Efter mitt förmenande verkar det icke alls. Den banan har 1,400,000 kronor att rumla på för år 1912. Arbetena där kunna pågå alldeles obehindradt efter samma plan som förut, och när 1912 års riksdag sammanträder, kan man besluta, om och huru man vill fortsätta längre norrut och i hvilken skala man vill göra det.

I och med detta kommer jag in på frågan om hela vår järnvägspolitik och hemställer till herrarna, om vi icke så att säga alldeles öfvergifvit alla våra gamla traditioner i afseende på hvilka belopp, som vi årligen anse oss kunna afvara för kommunikationer, i synnerhet för sådana kommunikationer, som icke kunna gifva ett öre i afkastning och som efter all sannolikhet komma att visa brist. Finnes det något här, som bevisar motsatsen af detta? Nej, mina herrar! Man gör här på samma sätt som i fråga om Trollhätte kanal. Man behöfde 23 miljoner kronor, och därmed var den saken slut. På samma sätt gör man nu. Man säger, att vi skola fortsätta inlandsbanan. För detta ändamål begäras 9,200,000 kronor, och dessa medel måste tagas af lånemedel, men det tycker man icke gör någonting, i synnerhet som det är fråga om lånemedel, som icke lämna någon afkastning, ty då kan man vara alldeles öfvertygad om, att annuiteten för dessa lån kommer att betalas af skatte-medel, och eftersom vår förmåga att bära skatter anses obegränsad, kan man besluta hvilka lån som helst. Så står frågans ekonomi för närvarande. Jag tror icke, att man kan peka på den afkastning, som de företag, som vi nyligen beslutat, komma att lämna. Man visade på, att Trollhätte kanal sannolikt skulle gifva inkomst, men man vet icke hvilken. Man vet mycket väl, att dessa företag icke skola lämna någon afkastning. Men om man vill, såsom här är fallet, använda betydliga belopp, som från början nedläggas i företag, hvilka icke kunna bära sig, så hemställer jag, om det icke finnes bättre möjligheter än den föreliggande.

Man har å ena sidan sagt, att man behöfver en strategisk bana för att förstärka Boden söderifrån, men på samma gång

*Om anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Angermanälven
m. m.
(Forts.)*

(En anläggning af stats bana från Ströms vattendal till Ängermanälven m. m.)
(Forts.)

försvagar man försvaret af Boden, då man genom att bygga en bana till gränsen underlättar möjligheten för fienden att angripa oss. Jag tror att häri ligger en betydlig inkonsekvens, och huru gärna jag än vill och är beredd att fortsätta den norra inlandsbanan, kan jag för min del, i det skick, hvori frågan nu föreligger och i synnerhet med den plan, som nu är framlagd, icke tillstyrka förslaget. Jag ber därför att få förena mig med reservanterna.

Herr Kjellén: Endast några få ord.

Man har förebrått regeringen en allt för stor optimism i denna sak. Denna järnvägstankens vännere kunna måhända med samma skäl förebrå tankens motståndare en alltför stor pessimism. Hvarhelst en sådan tanke utöfver det vanliga måttet framkommer, får man alltid höra en del invändningar från den sida, där man helst vill se penningarne på bordet, innan man gör affärer. Vi hafva hört dessa röster i vårt land, då fråga var om Göta Kanal, om de första statsbanorna, om den norrländska stambanan, och det var icke mer än man kunde vänta, att de skulle komma att höras också ifråga om inlandsbanan.

Nu vill jag säga, att jag finner det vara en stor lycka, att sådana röster finnas. De äro helt enkelt omistliga, därför att de hindra optimisterna att sväfva för långt ut i det blå. Men jag tror, att utvecklingen skulle lida, om de *ensamma* finge bestämma våra beslut.

För det första synes det mig, trots den högt ärade reservantens sista anförande, som spelade här in något af den gamla motsatsen mellan statsfinansiell och nationalekonomisk uppfattning af statsjärnvägarna. Enligt den förra skola järnvägarna egentligen vara att betrakta såsom en *mjölkkö för staten*, enligt den senare böra de betraktas väsentligen såsom *dragare åt samhället*. Jag underkänner för min del icke den förra synpunkten, men liksom herr vice talmannen, får jag bekänna, att jag öfvervägande hyllar den senare. Statens vinst skall icke uträknas endast per dag och bankilometer, utan den kommer i andra hand genom landsorternas uppblomstring, och den kan därför äfven i sinom tid ses direkt på framtidens debetsedlar.

Vidare är det klart att, såsom chefen för civildepartementet i sitt varma och starka anförande antydde, här är fråga icke blott om att göra vinst, utan äfven om att undgå förlust och betala en skuld. Dessa trakter äro nu delvis af rätt litet värde för Sverige, emedan de i ekonomiskt hänseende gravitera mot Norge; och de tendera att få allt mindre värde för Sverige, emedan deras befolkning uppgifver sina hem och drages med i utvandrareströmmen. I denna kammares ledamöters minne står säkerligen kvar en mycket märklig skrift, som kom ut för åtskilliga år sedan och hvars rubrik var: »Huru vi förlorade Norrland». Men

denna risk, mina herrar, är icke blott militär utan äfven ekonomisk. Vi måste vinna och återvinna Norrland, vi måste försvara det icke blott med blod, om det kräfvdes, utan också med järn, medan tid är; ty detta järn kan förvandlas till bröd i öknen.

Jag ber ännu en gång att dessa ord icke må på något sätt uppfattas såsom ett underkännande af de värdefulla synpunkter, som innefattas i reservationen. Det är godt att vi ha en ekonomisk släplina på våra förhoppningar. Men framför allt, vi få icke pruta af på våra förhoppningar. Detta lands framtid måste byggas på *tro*, tro icke blott på folket utan äfven på landet. Nu är det den skillnad, att skulle vi brista i tron på folket, så kunna massorna stiga upp och själfva taga repressalier, men ödemarkerna kunna icke ställa oss till ansvar, om vi icke uppfylla deras längtan att förvandlas till kulturfält. Försummelsen kommer dock äfven då till sist öfver folket själf. Jag har velat gifva uttryck åt denna tro på landet, då jag nu, herr talman, yrkar bifall till utskottets hemställan.

Om anläggning af statsbana från Ströms vattendal till Ångermanälven m. m.

(Forts.)

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande utlåtande yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den af grefve *Wachtmeister* m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 6 och 9 innevarande maj bordlagda utlåtanden:

nr 61, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning af statsbana från Älfsby till Piteå samt en i ämnet väckt motion, och

nr 62, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för ordnande och bearbetande af vissa utaf friherre Erland Nordenskiöld hopbragta etnografiska samlingar,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

På framställning af herr talmannen beslöts, att till aftonsammanträdet uppskjuta behandlingen af återstående ärenden på föredragningslistan.

Upplästes och godkändes jordbruksutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 112, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af rätt till bearbetande af icke inmutningsbara mineralfyndigheter å kronojord;

nr 113, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse af kronan tillhörande jordägareandelar i grufvor; samt

nr 114, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående afstående eller upplåtelse i vissa fall af mark från kronoegendomar.

Kammaren åtskildes kl. 4,35 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.
